

PENKTOJI LIETUVOS RESPUBLIKOS ATASKAITA
APIE EUROPOS TARYBOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ APSAUGOS PAGRINDŲ
KONVENCIJOS ĮGYVENDINIMĄ ŠALYJE
PAGAL KONVENCIJOS 25 STRAIPSNĮ

2021 m.

TURINYS

IŽANGA

I DALIS – PRAKTINĖS PRIEMONĖS, KURIŲ BUVO IMTASI NACIONALINIŲ LYGMENIU, SIEKIANČI SKLEISTI INFORMACIJĄ APIE KETVIRTOJO STEBĖSENOS ETAPO REZULTATUS IR KONVENCIJĄ

II DALIS – REKOMENDACIJOS IMTIS NEATIDĖLIOTINŲ VEIKSMŲ

A. MINISTRŲ KOMITETO REKOMENDACIJOS IMTIS NEATIDĖLIOTINŲ VEIKSMŲ

1 REKOMENDACIJA

2 REKOMENDACIJA

3 REKOMENDACIJA

4 REKOMENDACIJA

III DALIS – KITOS PRIEMONĖS GERINANT KONVENCIJOS ĮGYVENDINIMĄ

B. EUROPOS TARYBOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ APSAUGOS PAGRINDŲ KONVENCIJOS STRAIPSNIŲ ĮGYVENDINIMAS

1 STRAIPSNIS

2 STRAIPSNIS

3 STRAIPSNIS

4 STRAIPSNIS

5 STRAIPSNIS

6 STRAIPSNIS

7 STRAIPSNIS

8 STRAIPSNIS

9 STRAIPSNIS

10 STRAIPSNIS

11 STRAIPSNIS

12 STRAIPSNIS

13 STRAIPSNIS

14 STRAIPSNIS

15 STRAIPSNIS

16 STRAIPSNIS

17 STRAIPSNIS

18 STRAIPSNIS

19 STRAIPSNIS

IŽANGA

Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (toliau – Konvencija), priimta 1995 m. vasario 1 d., yra vienas pagrindinių ir svarbiausių tarptautinių dokumentų, įtvirtinančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsaugą.

Lietuvos Respublika, viena iš pirmųjų Europos valstybių, pasirašiusių šią Konvenciją 1995 m. vasario 1 d., ją be išlygų ratifikavo 2000 m. kovo 23 d. ir įsipareigojo gerbti bei ginti žmogaus teises ir laisves, sudaryti vienodas prielaidas visų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų saviraiškai ir kultūrų lygiateisiškumui. Konvencija įsigaliojo 2000 m. liepos 1 d.

Konvencijos nuostatų įgyvendinimą stebi Europos Tarybos Ministrų komitetas ir Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos Patariamasis komitetas (toliau – Patariamasis komitetas). Patariamajam komitetui yra reguliariai teikiama informacija, kaip įgyvendinamos Konvencijos nuostatos, Patarimo komiteto rekomendacijos. Vadovaujantis Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 25 straipsnio 2 paragrafu, Lietuvos Respublika ataskaitą teikia kas penkerius metus. Penktoji ataskaita teikiama už 2016–2021 metų laikotarpį.

Penktajai ataskaitai informaciją teikė Lietuvos Respublikos kultūros, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto, Lietuvos Respublikos teisingumo, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Valstybinės lietuvių kalbos komisija ir Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba.

Ataskaitos projektas buvo pavišintas Tautinių mažumų departamento tinklalapyje www.tmde.lt, pristatytas ir derintas su Tautinių bendrijų taryba. Ataskaitą sudaro trys dalys: 1) informacija apie ketvirtojo stebėsenos etapo rezultatus, 2) informacija apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiksmus, kurių buvo imtasi gavus Patarimo komiteto rekomendacijas, ir 3) informacija apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomą politiką, atsižvelgiant į konvencijos straipsnius ir gautas rekomendacijas.

I DALIS

PRAKTINĖS PRIEMONĖS, KURIŲ BUVO IMTASI NACIONALINIŲ LYGMENIU, SIEKIANT SKLEISTI INFORMACIJĄ APIE KETVIRTOJO STEBĖSENOS ETAPO REZULTATUS IR KONVENCIJĄ

Ketvirtojo stebėsenos etapo rezultatų paskelbimas

Ketvirtasis pranešimas apie Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje pagal šios konvencijos 25 straipsnį buvo išleistas lietuvių ir anglų kalbomis. Leidinius Tautinių mažumų departamento darbuotojai dalijo renginiuose, įvairaus lygio ir pobūdžio susitikimuose, jie buvo išplatinti užsienio šalių ambasadoms, Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Lietuvos Respublikos kultūros, socialinės apsaugos ir darbo, švietimo, mokslo ir sporto, teisingumo, užsienio reikalų ir vidaus reikalų ministerijoms, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigai, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai, Valstybinės lietuvių kalbos komisijai, Policijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Žmogaus teisių stebėjimo institutui, viešosioms įstaigoms Tautinių bendrijų namai, Kauno įvairių tautų kultūrų centras, Romų visuomenės centras, Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras, tautinių mažumų organizacijoms, Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių miestų, Šilutės, Šalčininkų, Širvintų, Švenčionių, Trakų rajonų, Visagino, Ignalinos, Vilniaus miestų ir rajonų savivaldybėms, tautinių mažumų nevyriausybinėms organizacijoms.

Tautinių mažumų departamento tinklalapyje¹ yra paskelbta Europos Tarybos Ministrų komiteto 1994 m. lapkričio mėn. priimta Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, ketvirtoji Lietuvos Respublikos ataskaita lietuvių ir anglų kalbomis, 2018 m. gegužės 30 d. priimta Patariamąjį komiteto ketvirtoji nuomonė dėl Lietuvos, 2016 m. gegužės 27 d. priimta Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos Patariamąjį komiteto teminiu komentaru Nr. 4 „Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos taikymo sritis“, Ministrų Komiteto 2019 m. kovo 27 d. vykusiame 1342-ajame ministrų pavaduotojų susitikime patvirtinta Rezoliucija CM/ResCMN(2019)4 dėl Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimo Lietuvos Respublikoje.

Tęstinė veikla skleidžiant ketvirtojo stebėsenos etapo rezultatus

¹ Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės <https://tmde.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/tarptautinis-bendradarbiavimas/europos-tarybos-tautiniu-mazumu-apsaugos-pagrindu-konvencija-ir-jos-igyvendinimas>

Ketvirtojo stebėsenos etapo Rezoliucijoje CM/ResCMN(2019)4 dėl Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimo Lietuvos Respublikoje² išdėstytos rekomendacijos buvo įtrauktos į visas Tautinių mažumų departamento prioritetines veiklas. Rekomendacijos tapo pagrindinėmis gairėmis kuriant strateginius ir veiklos planus.

Tautinių mažumų departamentas, organizuodamas savo veiklas, ypatingą dėmesį skyrė rekomendacijų nuostatomis įgyvendinti. Jašiūnuose (Šalčininkų r.), Klaipėdoje, Kėdainiuose, Visagine, Vilniuje, Trakuose, kituose Lietuvos miestuose Tautinių mažumų departamentas organizavo seminarus, konferencijas ir mokymus švietimo, žiniasklaidos, savivaldybės, nevyriausybinių organizacijų atstovams, kurių metu renginio teminiai klausimai buvo formuluojami atsižvelgiant į ketvirtojo stebėsenos etapo rekomendacijas, pvz. seminaruose „Romų vaikų ugdymo ypatumai mokykloje“ (skirta mokyklų mokytojams, administracijai ir savivaldybių atstovams) ir „Ugdymas daugiakultūroje aplinkoje“ (skirta Lietuvos tautinių bendrijų sekmadieninių mokyklų mokytojams) buvo diskutuota dvikalbystės, gebėjimo prisitaikyti lietuviakalbėje aplinkoje, išlaikant gimtosios kalbos žinias ir įgūdžius, temomis, aptarti darbo metodai ir mokymo priemonės. Kartu su Lietuvos žurnalistų sąjunga organizuotame seminare „Žiniasklaida – objektyvi ≠ įdomi?“ (skirta Lietuvos tautinių mažumų temomis rašantiems žurnalistams) buvo diskutuota apie stereotipus, įsigalėjusius ne tik visuomenėje, bet ir žiniasklaidoje.

Pasiteisino Tautinių mažumų departamento pradėta bendradarbiavimo su Lietuvos nacionalinėmis bibliotekomis praktika viešinant tautinių mažumų indėlį į Lietuvos kultūrą, tyrinėjant tautinių mažumų istorinį, kultūrinį paveldą. 2019 m. buvo pasirašyta tarpinstitucinio bendradarbiavimo sutartis su Nacionaline M. Mažvydo biblioteka. Vadovaujantis šia sutartimi ir rekomendacijomis buvo organizuojami bendri viešieji renginiai. Kartu su Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Judaikos skyriumi buvo išleistas Gaono metams skirtas kalendorius. Taip pat bendradarbiaujama su kitomis nacionalinėmis bibliotekomis, drauge rengiant projektus, pristatančius tautines mažumas ir jų veiklą. Kartu su Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka Tautinių mažumų departamentas organizavo ne vieną viešąjį renginį, tarp jų – mokslinį-praktinį seminarą „Biblioteka – skirtingas kultūras jungianti erdvė“. Seminaro tikslas buvo aptarti įvairių Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų indėlį į Lietuvos kultūrą, jų palikimą mūsų šalies bibliotekose, pasidalinti šiais laikais aktualiomis integracijos problemomis.

² Rezoliucija CM/ResCMN(2019)4 dėl Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimo Lietuvos Respublikoje (angl.) <https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/resolution%20Lithuania.pdf>

Informaciją apie ketvirtąją ataskaitą ir ją lydinčius ketvirtojo stebėsenos etapo dokumentus reguliariai skelbia VšĮ Tautinių bendrijų namai, kas ketvirtį leidžiamas „Tautinių bendrijų naujienų“ žurnalas. Jis nemokamai platinamas tautinių mažumų organizacijoms.

2018 m. kovo 5–9 d. Lietuvoje lankėsi Patariamojo komiteto ekspertai, kurie susitiko su Lietuvos Respublikos valdžios ir vietos savivaldos institucijų, tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų ir bendrijų atstovais, tautinių mažumų mokyklų bendruomenėmis. Ekspertai domėjosi, kaip įgyvendinami Konvencijos straipsniai, kokia yra tautinių mažumų padėtis įvairiose visuomenės gyvenimo srityse, ypač visuomeninėje ir politinėje veikloje.

Tautinių mažumų departamentas 2019 m. užsakė studiją, skirtą įvertinti romų bendruomenėje vykstančius pokyčius, susijusius su romų tautinei mažumai skirtomis rekomendacijomis – veiksmingai užtikrinti vienodas romų galimybes įgyti išsilavinimą, įsigyti būstą, gauti darbą, sveikatos priežiūros paslaugas ir efektyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime, ypatingą dėmesį skirti romų moterims, ir jų įgyvendinimu.

2020 m. lapkričio 17 d. Tautinių mažumų departamentas organizavo nuotolinį susitikimą, kuriame buvo aptariama, kaip įgyvendinamos Patariamojo komiteto ketvirtojo stebėsenos etapo rekomendacijos. Susitikime dalyvavo apie 50 valstybės ir savivaldybių, tautinių bendruomenių, visuomeninių organizacijų ir akademinės bendruomenės atstovų. Buvo kalbama apie Tautinių mažumų departamento suburtos darbo grupės parengtą Tautinių mažumų įstatymo projektą ir apie klausimus, susijusius su romų tautinės mažumos integracija, išsakyti Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos sekretoriato pastebėjimai po ketvirtojo Lietuvos Respublikos pranešimo 2018 m.

Konvencija kartu su Konvencijos Patariamojo komiteto teminiais komentarais yra įtraukta į Tautinių mažumų departamento sudarytą ir 2020 m. išleistą dviejų dalių teisės aktų sąvadą „Tautinių mažumų teisinis reglamentavimas“.

Pilietinės visuomenės indėlis ir dalyvavimas

Tautinių mažumų ir kitų nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į valdžios institucijų vykdomą Konvencijos stebėseną ir įgyvendinimą bei jų dalyvavimas rengiant penktąją ataskaitą

Kartu su Tautinių mažumų departamentu, Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetu ir anksčiau minėtomis, Konvenciją įgyvendinančiomis ir ataskaitos rengime

dalyvaujančiomis įstaigomis, Konvencijos nuostatas įgyvendina švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtinta Tautinių mažumų komisija, į kurios sudėtį įeina mokytojai, dirbantys mokyklose, kuriose mokymas arba ugdymas vyksta tautinių mažumų kalbomis, mokyklų vadovai, mokslininkai, savivaldybių švietimo padalinių, nevyriausybinų organizacijų, asociacijų, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, kuri dalyvauja ir rengiant ataskaitą, atstovai. Taip pat Tautinių mažumų departamento darbo grupė tautinių mažumų įstatymo projektui rengti, Tarpinstitucinė darbo grupė, vykdanči Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano stebėseną, Ministro Pirmininko patarėjas tautinių mažumų klausimais.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, siekdama stiprinti visų ministerijų ir atsakingų institucijų bendradarbiavimą formuojant bei koordinuojant valstybės politiką tautinių mažumų srityje, 2020 m. vasario mėn. sudarė Vyriausybės komisiją tautinių mažumų klausimams. Komisija, koordinuodama tautinių mažumų politiką, sprendama kultūros, socialinės apsaugos, švietimo, ekonomikos, kitus teisinio reglamentavimo, tautinių mažumų švietimo, paveldo klausimus, atliepia Konvencijos rekomendacijų esmę.

Pastebimos tendencijos, kad formuojasi nauja lyderių karta, kuri aktyviai dalyvauja Lietuvos politiniame, visuomeniniame, ekonominiame gyvenime. Jie aktyviai teikia siūlymus dėl jų ir kitoms tautinėms bendruomenėms aktualių klausimų. Keletą kadencijų Ministro Pirmininko konsultanto ir patarėjo tautinių mažumų klausimams pareigas eina tautinių mažumų atstovai.

Tautinių mažumų reikalais nuolat domisi Lietuvos Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas. Lietuvos Respublikos Prezidentas organizavo susitikimus su lenkų tautinės mažumos atstovais, kad drauge aptartų visus rūpimus, ypač lenkų švietimo, klausimus.

Tautinių mažumų atstovai nuolat domisi ir aktyviai dalyvauja Tautinių mažumų departamento rengiamuose seminaruose, konferencijose, susitikimuose, darbo grupėse. Labai dažnai jų atstovai pirmininkauja darbo grupių posėdžiams, pvz., darbo grupei dėl tautinių mažumų įstatymo projekto rengimo vadovavo lenkų tautybės Europos žmogaus teisių fondo deleguota atstovė, vėliau tapusi 2020–2024 m. Seimo nare ir Teisingumo ministre. Iš 23 darbo grupės narių 11 asmenų atstovauja armėnų, rusų, totorių, vokiečių, žydų tautinėms mažumoms.

Konvencijos nuostatomis vadovaujasi šios patariamosios institucijos:

- Tautinių bendrijų taryba – visuomeninė patariamoji institucija prie Tautinių mažumų departamento, atstovaujanti tautinėms mažumoms Lietuvos tautinių mažumų politikos koordinavimo klausimais. Įtraukdama tautinių mažumų atstovus į sprendimų procesus, Taryba

vadovaujasi tarptautinės teisės principais, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais ir Tautinių bendrijų tarybos nuostatais,

- Klaipėdos miesto tautinių mažumų taryba – visuomeninė patariančioji institucija prie Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos,
- Visagino savivaldybės tautinių mažumų taryba – visuomeninė patariančioji institucija prie Visagino savivaldybės tarybos.

Tiek Klaipėdos, tiek Visagino tautinių mažumų tarybos padeda savivaldybėms formuoti tautinių mažumų politiką, atstovauja tautinių mažumų interesams, vykdo konsultanto ir eksperto funkcijas, sprendžiant strateginius ir kitus tautinių bendrijų klausimus, siekia skatinti tautinių mažumų integraciją ir kultūrų plėtotę, užtikrinti tautinio tapatumo išsaugojimą ir lygiavertį tautinių mažumų gyvenimą.

Tautinių mažumų departamento įsteigtos viešosios įstaigos Tautinių bendrijų namai, Kauno įvairių tautų centras, Romų visuomenės centras, Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras, veikdamos kultūros ir švietimo srityse ir teikdamos šių sričių paslaugas suinteresuotiems asmenims, padeda išsaugoti Lietuvos tautinių mažumų kultūrinį savitumą joms visaverčiai integruojantis į šalies visuomeninį gyvenimą.

Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planas

Tautinių mažumų departamentas, siekdamas integruoti romų bendruomenę, vykdė Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano priemones. Pagrindinės plano priemonės buvo suformuluotos vadovaujantis Europos Tarybos rekomendacijomis.

Tęsiamas 2016 m. pradėtas projektas (jam sukurta svetainė „Romų platforma“³) „Vietinė romų platforma – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, finansuojamas Europos Komisijos, kuris leidžia įgyvendinti Konvencijos nuostatas, užtikrinti darnų dialogą ir stiprinti vietos romų bendruomenių ir Lietuvos savivaldybės institucijų, kuriose telkiasi romų bendruomenės, bendradarbiavimą.

Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo 2020–2022 metų veiksmų planas

³ Romų platforma <http://www.romuplatforma.lt/>

Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu 2019 m. rugsėjo 26 d. buvo patvirtina Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcija. Patvirtinus koncepciją, buvo parengtas ir Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. kovo 16 d. įsakymu priimtas Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo veiksmų planas. Apie tai plačiau skaitykite 15 str.

Deklaracija dėl lenkų tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijos Respublikoje švietimo

2019 m. lapkričio 20 d. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos švietimo ministrai pasirašė deklaraciją „Dėl lenkų tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijos Respublikoje švietimo“. Deklaracijoje įtvirtintos gairės, kaip gerinti lenkų tautinės mažumos Lietuvoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijoje ugdymo kokybę. Joje abi šalys įsipareigoja intensyviau bendradarbiauti švietimo srityje rengiant ir adaptuojant vadovėlius, aprūpinant gimtųjų kalbų vadovėliais mokyklas, užtikrinant vadovėlių ir papildomų mokymo priemonių finansavimą, taip pat organizuojant kvalifikacijos tobulinimą mokytojams, stiprinant pagalbą mokykloms ar kitais būdais gerinant ugdymo sąlygas moksleiviams ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, taip pat vykdant nuolatinę ugdymo stebėseną, rezultatų fiksavimą ir jų apibendrinimą. Dokumentas įtvirtina abiejų šalių susitarimą bendradarbiauti užtikrinant tinkamą terminijos, taisyklingos kalbos ir suprantamų formuluočių vartoseną brandos egzaminų užduotyse.⁴

Valstybės institucijų, ministerijų ir lenkų švietimo bei nevyriausybinų organizacijų atstovai reguliariai susitinka lenkų tautinės mažumos klausimams aptarti, siūlymams išklausti ir, jais vadovaujantis, formuoti tautinių mažumų švietimo politiką.

Draugija „Macierz szkolna“ aktyviai bendradarbiauja su bendrojo ugdymo ir aukštosiomis mokyklomis, ministerijomis bei valstybės institucijomis, teikdama aktualiausią informaciją apie esamą padėtį lenkų tautinės mažumos švietimo srityje ir pasiūlymus. Draugija bendradarbiauja su Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija, kuriai teikia informaciją apie lenkiškai kalbančių mokytojų skaičių, nurodo jų stygių (ypač pradinio ugdymo) ir galimą poreikį po penkerių ar dešimties metų. Draugija kartu su VDU Švietimo akademija ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerija aptarė vadovėlių mokykloms lenkų mokomąja kalba gerinimo klausimą, pateikė konkrečius siūlymus.

⁴ Deklaracija „Dėl lenkų tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijos Respublikoje švietimo“
https://www.smm.lt/uploads/documents/naujienos_1/Deklaracija_dėl_lenkų_tautinės_mazumos_LR_20191120.pdf

Tautinių mažumų departamentas palaikė ir iš dalies finansavo Lenkų diskusijų klubo inicijuotą ir koordinuotą projektą strategijai „Vilniaus kraštas 2040“ sukurti. Į strategijos kūrimą (strategija rengta 2018–2020 metais) įsitraukė daug Lietuvos lenkų bendruomenės organizacijų. Tarp jų: Lietuvos lenkų mokslininkų asociacijos, Lietuvos lenkų harcerių skautų sąjungos, Europos žmogaus teisių fondo, lenkiško verslo forumo „Korona“, Lenkijos ir Lietuvos prekybos rūmų, radijo stoties „Znad Wili“, dienraščio „Kurier Wileński“, TVP Wilno, Lietuvos aukštųjų mokyklų atstovai, lenkų kilmės Lietuvos mokslininkai.

Tarp svarbiausių strategijoje minimų tikslų – iki 2040 m. Lietuvoje padidinti lenkų kalbos prestižą, užtikrinti aukštos kokybės mokymą lenkų mokyklose, sukurti kokybišką lenkakalbę žiniasklaidą ir pliuralistinę, demokratinius principais bei vidine konkurencija grįstą Lietuvos lenkų pilietinę visuomenę, ketvirtosios pramonės revoliucijos pagrindu plėsti Vilniaus krašto ekonominę gerovę.

Mokslinių šaltinių analize ir Lietuvos bei Lenkijos ekspertų įžvalgomis paremta strategija „Vilniaus kraštas 2040“⁵ – pirmas tokio pobūdžio dokumentas Lietuvoje, aprėpiantis visas tam tikros tautinės bendruomenės (Lietuvos lenkų) gyvenimo sritis. Strategija buvo pristatyta ir aptarta su Lietuvos Respublikos Prezidentu, Lietuvos parlamentinėmis partijomis.

II DALIS – REKOMENDACIJOS IMTIS NEATIDĖLIOTINŲ VEIKSMŲ

A. MINISTRŲ KOMITETO REKOMENDACIJOS

Pirma rekomendacija – aktyviai konsultuojantis su tautinių mažumų atstovais, nustatyti visapusišką teisinę sistemą tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisėms ginti, kartu išlaikant atvirą ir visaapimančią požiūrį į Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos taikymo sritį.

Vykdydamas 2018 m. balandžio 27 d. raštu Nr. S2-1235 Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos atsiųstą pavedimą, Tautinių mažumų departamentas sušaukė ekspertinės darbo grupės, sudarytos iš Lietuvos Respublikos Ministro pirmininko patarėjo, Kultūros ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Teisingumo ministerijos, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Vidaus reikalų ministerijos, Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų bei Tautinių mažumų departamento

⁵ Lenkų kalbos ir lenkų bendruomenės Lietuvoje išsaugojimo ir vystymo strategija [Wileńszczyzna 2040 \(LT\).pdf \(lr.v.lt\)](#)

atstovų, posėdį. Ekspertai išnagrinėjo Tautinių mažumų departamento pateiktą tautinių mažumų įstatymo projektą ir pažymėjo, kad diskutuotinas įstatymo pagrindumas, nesant vienareikšmiškos nuomonės ar tarptautinės praktikos dėl sąvokos *tautinė mažuma* apibrėžimo. Nuspręsta, kad, kalbant apie naują Tautinių mažumų įstatymą, svarbu apibrėžti, koks tokio dokumento tikslas (tikslai), ir aptarti įstatymo projektą su įvairiomis tautinėmis grupėmis.

Tautinių mažumų įstatymo projektas buvo aptartas su tautinių mažumų bendruomenėmis ir kitomis suinteresuotomis grupėmis. Tautinių mažumų departamentas organizavo tautinių mažumų įstatymo projekto pristatymus Tautinių bendrijų tarybai, akademinėi bendruomenei bei atskiroms tautinių mažumų bendruomenėms įvairiuose Lietuvos regionuose.

2019 m. vasario 28 d. Vilniuje Tautinių mažumų departamentas organizavo diskusiją „Tautinių mažumų tapatybės diskursas“, skirtą tautinių mažumų informaciniame lauke vartojamoms sąvokoms aptarti. VDU Politikos ir diplomatijos fakulteto ir Lietuvos istorijos instituto atstovų moderuojamame renginyje dalyvavo Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto, kitų institucijų atstovai, skaitę pranešimus „Etninių santykių reguliavimo Europoje modeliai“, „Etninės (tautinės) mažumos samprata ir vartojimas Lietuvoje (1989–2019): teisės norma ir socialinės praktikos įvairovė“, „Lietuvos tautinės mažumos, kaip istorijos politikos įkaitės“ ir kitomis temomis. Pirmoji Tautybių departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinė direktorė dr. Halina Kobeckaitė pasakojo apie Tautinių bendrijų formavimąsi kuriantis nepriklausomai Lietuvai 1988–1990 m.

Po minėtos diskusijos Tautinių mažumų departamentas parengė antrąjį įstatymo projektą, į jį įtraukdamas Tautinių bendrijų tarybos, Lietuvos lenkų, karaimų, rusų ir kitų bendruomenių siūlymus bei alternatyvias įstatymo nuostatas.

2019 m. balandžio 18 d. Tautinių mažumų departamentas organizavo diskusiją su suinteresuotomis institucijomis ir tautinėmis bendruomenėmis. Diskusiją moderavo Tautinių bendrijų tarybos narys, Lietuvos lenkų teisininkų sąjungos pirmininkas. Dėl kalbos vartojimo, švietimo ir kitų įstatymo nuostatų pasisakė Europos žmogaus teisių fondo, rusų, latvių, armėnų ir kitų bendruomenių atstovai.

2019 m. rugsėjo 19 d. įvyko įstatymo projekto aptarimas Klaipėdos tautinių kultūrų centre, 2019 m. spalio 18 d. Visagino kultūros centre vyko diskusija „Tautinių mažumų srities teisėkūra. Patirtys ir poreikis“ su Visagino tautinių bendrijų nevyriausybinių organizacijų lyderiais ir atstovais. Į diskusiją atvyko 35 įvairių Visagino tautinių bendrijų organizacijų atstovai, Visagino savivaldybės tarybos nariai, mokyklų ir darželių atstovai, Visagino švietimo pagalbos tarnybos atstovai. Diskusijoje buvo keliami Tautinių mažumų įstatymo priėmimo būtinybės, valstybinės kalbos mokymo, bendradarbiavimo su Valstybės ir Savivaldos institucijomis klausimai.

Vykdydamas 2019 m. birželio 17 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos pavedimą Nr. S2-1688 „Dėl tautinių mažumų įstatymo projekto svarstymo“, Tautinių mažumų departamentas sudarė ir direktorės 2019 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. IV-47 „Dėl darbo grupės tautinių mažumų įstatymo projektui rengti sudėties patvirtinimo“⁶ patvirtino darbo grupę, kurią sudarė Lietuvos Respublikos institucijų, nevyriausybinė organizacijų, tautinių bendruomenių atstovai, teisininkai. Iš viso darbo grupėje dalyvavo 24 ekspertai. 2020 liepos mėn. Tautinių mažumų departamentas su darbo grupe LR Kultūros ministerijai pateikė parengtą įstatymo projektą.

Rengdama įstatymo projektą, darbo grupė siekė nustatyti ir garantuoti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises bei pareigas, užtikrinti, kad valstybė įsipareigos sudaryti sąlygas tautinėms mažumoms išlaikyti ir puoselėti papročius, kultūrinį ir kalbinį identitetą, teisę laisvai pasirinkti tautybę, dalyvauti visuomeninių organizacijų veikloje.

Siekdamas kuo didesnę žmonių skaičių supažindinti su Lietuvoje galiojančia tautinių mažumų teisine baze, Tautinių mažumų departamentas išleido dviejų dalių teisės aktų sąvadą „Tautinių mažumų teisinis reglamentavimas“, kurį pristatė 2021 m. kovo 5 d.

Teisės aktų sąvadas, kurio pirmą⁷ ir antrą⁸ dalis galima rasti Tautinių mažumų departamento tinklalapyje ir kuris yra dalijamas valstybės institucijoms, tautinių mažumų organizacijoms, savivaldybėms, vertinamas už išsamią informaciją apie tautines mažumas, pateiktą lietuvių kalba.

Teisės aktų sąvadas sudaro sąlygas kitokio lygio – vertybinei diskusijai tautinių mažumų, šalies priimtų įsipareigojimų tema. Leidinys gali tapti praktiniu įrankiu tautinių mažumų atstovams identifikuojant ir įgyvendinant savo teises ir teisėtus lūkesčius, taip pat leisti sistemingai vertinti egzistuojantį teisinį reglamentavimą šioje srityje.

Pirmąją Teisės aktų sąvado dalį sudaro Lietuvos teisės aktai, kurie daugiau ar mažiau reglamentuoja tautinėms mažumoms priklausančias teises, valstybės įsipareigojimus. Minėti įstatymai, poįstatyminiai aktai paliečia tautinių mažumų švietimo, kultūrinį gyvenimą, politines teises.

Antrąją dalį – pirmą kartą į lietuvių kalbą išversti Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos dokumentai atskiromis tautinių mažumų teisių temomis, turintys tiesioginės įtakos

⁶ 2019 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. IV-47 „Dėl darbo grupės tautinių mažumų įstatymo projektui rengti sudėties patvirtinimo“

<https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/%C4%AEsakymas%20d%C4%97!%20darbo%20grup%C4%97s%20tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20%C4%AFstatymo%20projektui%20rengti%20sud%C4%97ties%20patvirtinimo.pdf>

⁷ Tautinių mažumų teisinis reglamentavimas I dalis

<https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/40323%20TMD%201%20dalis.pdf>

⁸ Tautinių mažumų teisinis reglamentavimas II dalis

<https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/47516%20TMD%202%20dalis.pdf>

Lietuvos tautinių mažumų gyvenimui. Nors šios rekomendacijos leidžiamos jau ilgą laiką, iki šiol jos nebuvo prieinamos lietuvių kalba, o tai apsunkindavo Lietuvos tautinių mažumų atstovų galimybes su jomis susipažinti.

Antra rekomendacija – imtis ryžtingų informavimo priemonių, kurios mažintų tarp gyventojų paplitusius neigiamus stereotipus apie romus; rengti specialius mokymus mokytojams, policijos pareigūnams ir vietos administracijų darbuotojams; toliau veiksmingai užtikrinti vienodas romų galimybes įgyti išsilavinimą, įsigyti būstą, gauti darbą, sveikatos priežiūros paslaugas ir efektyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime; ypatingą dėmesį skirti romų moterims.

Priemonės neigiamų stereotipų keliamoms problemoms spręsti

Tautinių mažumų departamento veiklos yra nukreiptos į tolerancijos, pagarbos ugdymą, neapykantos kalbos tiesioginį mažinimą ir jos užkardymą supažindinant visuomenę su kitų tautybių šalies gyventojais, informuojant apie tautinių bendrijų indėlį į šalies visuomeninį bei politinį gyvenimą, skatinant kultūrinį dialogą. Atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą stiprinimo srityje buvo vykdomos šios veiklos:

1. Reagavimas į neapykantos apraiškas. Tautinių mažumų departamentas seka ir nedelsiant reaguoja į bet kokį neapykantos kurstymą, atidžiai stebi informacinę šalies erdvę ir viešus pasisakymus. Atsiradus bet kokios neapykantos apraiškoms, Tautinių mažumų departamentas išreiškia savo poziciją, pasmerkdamas bet kokius bandymus kurstyti tautinę, rasinę arba religinę neapykantą Lietuvoje.
2. Tautinių mažumų departamento atstovai dalyvauja darbo grupėje veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje. Atsakingi specialistai reguliariai dalyvauja institucijų ir nevyriausybinių organizacijų iniciatyvose, kurių tikslas yra mažinti neapykantos kalbos plitimą viešojoje erdvėje, didinti visuomenės informuotumą apie neapykantos kalbos apraiškas ir padėti teisėsaugos institucijoms tinkamai reaguoti bei tirti tokius atvejus. Už šios darbo grupės koordinavimą yra atsakinga Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija.
3. Tautinių mažumų departamento atstovai dalyvavo Jungtinių Tautų forumo mažumų teisių klausimais 13-ojoje sesijoje tema „Neapykantos kalba, socialinės medijos ir mažumos“, kurioje buvo akcentuota būtinybė rengti nacionalines strategijas kovai su neapykantos kalba ir pažymėta,

jog skaitmeniniame amžiuje neapykantos kalbai nevaržomai kertant valstybių sienas, svarbu priimti tarptautinius teisės aktus, kurie visose šalyse kriminalizuotų tokią kalbą.

Siekiant skatinti visuomenės toleranciją ir neigti stereotipus, 2018 m. vasario 15 d. Tautinių mažumų departamente buvo pristatyta kilnojamoji paroda „Lietuvą kūrėme kartu“, pasakojanti apie Lietuvos tautines bendruomenes ir jų indėlį kuriant Lietuvos valstybę, ginant jos laisvę ir nepriklausomybę. Joje daug dėmesio skirta romų kultūrai ir romų holokaustui. Publikuojamos archyvinės fotografijos, kurios atspindi romų bendruomenių gyvenimą XX a. prieškario ir pokario laikotarpiais, pateikiami faktai, susiję su holokaustu. Paroda 2018 m. apkeliaavo 9 mokyklas, 5 bibliotekas, 5 kultūros centrus, ji buvo eksponuojama Seime, Alytaus miesto savivaldybėje, Trakų rajono savivaldybėje, Ignalinos krašto muziejuje, Nalšios muziejuje ir kitur. 2019 m. paroda buvo eksponuojama Šiaulių viešojoje bibliotekoje, Vilniaus ir Trakų Vokės mokyklose.

2017 m. rugpjūčio 2 d. Vilniaus Rotušėje buvo atidarytos parodos: „Lenkijos romų tradicijos, papročiai ir istorija“, foto retrospektyva apie Vilniaus romų bendruomenės gyvenimą „Nomads of the Future“ („Ateities klajokliai“).

Nuo pat atkūrimo 2015 metais Tautinių mažumų departamentas daug dėmesio skiria romų holokaustui, skatindamas diskusijas apie žmogaus teises ir romų holokaustą, leisdamas informacinius ir metodinius leidinius, organizuodamas mokymus švietimo sistemos darbuotojams, Lietuvos romų jaunimui ir žmogaus teisių aktyvistams, prisidedamas prie tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų iniciatyvų, finansuodamas ir dalyvaudamas Romų genocido atminimo dienos (rugpjūčio 2 d.), Tarptautinės romų dienos (balandžio 8 d.) minėjimo renginiuose. Romų padėties, istorijos ir tradicijų klausimu Tautinių mažumų departamentas glaudžiai bendradarbiauja su Romų visuomenės centru.

Tautinių mažumų departamentas dalyvavo svarstymuose dėl romų genocido pripažinimo. 2019 metų pradžioje kartu su romų ir kitomis žmogaus teisių nevyriausybiniomis organizacijomis Tautinių mažumų departamentas kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetą su prašymu įtraukti į Lietuvos Respublikos atmintinų dienų sąrašą Tarptautinę romų genocido atminimo dieną. 2019 m. birželio 27 d. Seimo sprendimu atmintinų dienų sąrašas buvo papildytas Romų genocido atminimo diena rugpjūčio 2-ąją. Šis sprendimas yra svarbus žingsnis siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į skaudžius Lietuvos istorijos faktus, Lietuvos romų padėtį ir prisidedant prie romų kultūros atvirumo, tarpkultūrinio dialogo skatinimo, stereotipų mažinimo. Ši diena yra reikšminga visai Lietuvos romų bendruomenei.

2019 metais Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė rugpjūčio 2-ąją Lietuvos romų genocido atminimo diena. Ši diena Lietuvoje minima nuo 2004 metų, tačiau visuotinį pripažinimą ji gavo tik 2019 metais. Tikimasi, kad tai paskatins visuomenę atkreipti dėmesį į skaudžius Lietuvos istorijos faktus, prisidės prie romų kultūros atvirumo, tarpkultūrinio dialogo bei stereotipų mažinimo. Panerių memoriale kasmet pagerbiamas romų aukų atminimas. 2020 m. Lietuvos romų ansamblis „Sare Roma“ surengė muzikinio spektaklio „Samudaripen. Mergaitė iš vagono“ pasirodymus, skirtus romų genocidui atminti. Muzikinė pjesė buvo taip pat rodyta Panevėžyje ir Šiauliuose.

2018 ir 2019 m. buvo surengtos spaudos konferencijos Lietuvos Respublikos Seime, kuriose dalyvavo romų bendruomenės ir Tautinių mažumų departamento atstovai, Seimo žmogaus teisių komiteto nariai. Jose kalbėta apie romų padėtį Lietuvoje ir Europoje, gvildentos jų integravimo į visuomeninį gyvenimą problemos. Dalyviai ir svečiai galėjo apžiūrėti Seime eksponuotą parodą „Momento homo est“, pristatančią romų bendruomenės gyvenimą ir buitį.

Romų genocidui atminti 2018 m. taip pat buvo atidaryta Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro parengta paroda apie romų gyvenimą Lietuvoje iki 1940-ųjų metų „Lietuvos romų persekiojimas nacistinės okupacijos metais (1941–1944)“. Ši paroda nuo 2019 m. rugsėjo 25 d. iki spalio 30 d. veikė ir Strasbūre, Europos Tarybos jaunimo centre.

2020 m. Lietuvai minint Romų genocido dieną, Lietuvos nacionalinė televizija parodė dokumentinį filmą „Juodasis paukštis. Romų genocido atmintis“, pastatytą Kultūros ministerijos iniciatyva.

Siekdamas suteikti daugiau informacijos apie romų tautinę mažumą, šios tautos istoriją ir tokiu būdu skatinti pagarbą šiai bendruomenei, Tautinių mažumų departamentas savo tinklalapyje ir socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje reguliariai skelbia informaciją apie mažai diskutuotą romų genocidą. Daug informacijos galima rasti ir www.romuplatforma.lt tinklalapyje, kurio skyriuje „Biblioteka“ sudėtos elektroninės knygos apie romų holokaustą, istoriją, romų kalbą.

Tautinių mažumų departamentas remia įvairių visuomenės informavimo priemonių projektus, kurių tikslas – skatinti tarpkultūrinį dialogą, viešinti geras praktikas, informuoti apie tautines mažumas Lietuvoje. 2019 m. Tautinių mažumų departamentas skyrė dalinį finansavimą VŠĮ „Dokumedija“ dviejų dalių tinklalaidės epizodo „Romų genocido atmintis“ kūrimui.

Tautinių mažumų departamentas 2017 m. išleido ir visuomenei pristatė knygą vaikams „Esu Karolis“⁹, kurioje romų berniukas pasakoja apie gyvenimą Aušvico-Birkenau koncentracijos stovykloje.

Tais pačiais metais Tautinių mažumų departamentas pristatė metodinę priemonę apie romų genocidą „Teisė prisiminti“¹⁰, kuri buvo išleista bendradarbiaujant su Europos Tarybos Jaunimo departamentu. Metodinės priemonės jaunimui tikslas – skleisti informaciją apie romų genocidą bei kovoti su diskriminacija. Knyga paremta žmogaus teisių švietimo principu. Joje pateiktos užsiėmimų, atminimo renginių organizavimo idėjos, informacija apie romų genocidą. Metodinė priemonė skirta švietimo sektoriaus darbuotojams.

Tautinių mažumų departamentas išleido akademinių darbų tautinių mažumų tematika konkurso laureatų tekstų rinktinę „2016–2018“, į kurią buvo įtrauktas ir straipsnis „Transnacionaliniai romų genocido atminties aspektai“.

2020 m. Tautinių mažumų departamentas iniciavo, parengė ir lietuvių bei anglų kalbomis išleido knygą „Užmirštas genocidas. Lietuvos romai nacių okupacijos metais“¹¹. Tai pirmas leidinys, kuriame pateikti istoriniai dokumentai, tarpdisciplininių tyrimų medžiaga su nuorodomis į papildomus šaltinius apie romų genocidą, siekiant atkreipti dėmesį į mažiau žinomas holokausto aukas Lietuvoje, skatinant domėtis romų genocidu ir išsaugoti jų aukų atminimą.

Tautinių mažumų departamentas kasmet skiria premiją „Už tarpkultūrinio dialogo skatinimą“. Ji skiriama žurnalistams, labiausiai prisidėjusiems prie tautinės tolerancijos, tarpkultūrinio dialogo visuomenės informavimo priemonėse. Jai gali būti nominuojamas straipsnio, radijo arba televizijos laidos, skatinančios tarpkultūrinį dialogą autorius arba autorių kolektyvas, savo darbą publikavęs spaudoje arba elektroninėje žiniasklaidoje, skelbęs per radiją arba televiziją. Premijos įsteigimas paskatino žurnalistus, ypač dirbančius šalies regioniniuose laikraščiuose, domėtis tautinėmis mažumomis, jų gyvenimu ir indėliu į visuomenės gyvenimą. Tarp premijos laimėtojų yra Alytaus laikraščio „Alytaus naujienos“, Trakų rajono laikraščio „Trakų žemė“, dienraščių „Lietuvos žinios“ ir „15 min.“, savaitraščio „Savaitė“ korespondentai, radijo stočių „Novoje radijo“, Žinių radijas, LRT radijas, Aukštaitijos televizijos ir LRT televizijos, internetinių naujienų portalų „Etaplius“ ir ru.delfi.lt portalų žurnalistai.

⁹ N. Gancarz, „Esu Karolis“, <https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Esu-Karolis-pdf.pdf>

¹⁰ E. Keen „Teisė prisiminti“ <https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/TEIS%C4%96-PRISIMINTI.pdf>

¹¹ V. Beinortienė et al „Užmirštas genocidas. Lietuvos romai nacių okupacijos metais“ https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/romu%20genocidas_2020%2004%2005%20galutinis%20maketas.pdf

2020 m. sausio 30 d. pirmą kartą Lietuvoje vyko etiškos žiniasklaidos apdovanojimais Juodojo veidrodžio statulėlėmis. Šie apdovanojimai buvo teikiami Tautinių mažumų departamento ir Nacionalinio socialinės integracijos instituto vykdytos programos „Media4Change“ žiniasklaidos stebėsenos pagrindu. Visus 2019 metus judėjimo už aukščiausius standartus žiniasklaidoje analitikai stebėjo medijų turinį apie didžiausią socialinę atskirtį patiriančias visuomenės grupes, kurį analizavo vadovaudamiesi tarptautinius standartus atitinkančiais kiekybiniais ir kokybiniais kriterijais.

Įgyvendindama projektą „Atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas Lietuvoje stiprinimas“, iš dalies finansuotą pagal Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietybės programą (2014–2020), Vidaus reikalų ministerija 2019 m. užsakė neapykantos nusikaltimų pažeidžiamų bendruomenių kokybinį tyrimą¹². Projekto partneriai: Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (koordinatorių), Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra ir Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba. Projektas buvo vykdomas 25 mėnesius: nuo 2018 m. rugsėjo 3 d. iki 2020 m. spalio 2 d. Pagrindinės projekto veiklos skirtos trimis sritims: 1) teisėsaugos institucijų ir teismų gebėjimų stiprinimui; 2) pasitikėjimo tarp valdžios institucijų ir pažeidžiamų bendruomenių didinimui; 3) gebėjimų pranešti apie neapykantą kurstančias kalbas ugdymui.

Be tyrimo, buvo atlikta baudžiamosios atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas taikymo atvejų analizė¹³, parengtos Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas taikymo¹⁴. Remdamasi šiomis rekomendacijomis, Generalinė prokuratūra parengė ir 2020 m. kovo 30 d. generalinis prokuroras patvirtino Ikiteisminio tyrimo dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam ypatumų metodines rekomendacijas¹⁵, pakeitusias 2009 m. generalinio prokuroro patvirtintas Metodines

¹² Neapykantos nusikaltimų pažeidžiamų bendruomenių kokybinio tyrimo ataskaita

<https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/Pa%C5%BEid%C5%BEiam%C5%B3%20bendruomeni%C5%B3%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita.pdf>

¹³ Baudžiamosios atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas taikymo atvejų analizė https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Neapykantos_nusikaltimu_tyrimas_Ataskaita_2019.pdf

¹⁴ Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas taikymo

[https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/Rekomendacijos%20d%C4%97l%20baud%C5%BEiamosios%20atsakomyb%C4%97s%20taikymo\(1\).pdf](https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/Rekomendacijos%20d%C4%97l%20baud%C5%BEiamosios%20atsakomyb%C4%97s%20taikymo(1).pdf)

¹⁵ Ikiteisminio tyrimo dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam ypatumų metodines rekomendacijas

https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2020/04/neapykantos_nusikaltimu_tyrimo_metodines_rekomendacijos.pdf

rekomendacijas dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų.

Siekiant stiprinti teisėsaugos institucijų ir pažeidžiamų bendruomenių ryšius, 2020 m. sausio ir vasario mėnesiais didžiuosiuose miestuose buvo surengtos 5 apskritojo stalo diskusijos, kuriose vietos policijos pareigūnai ir prokurorai su pažeidžiamų bendruomenių atstovais ir NVO aptarė pažeidžiamų bendruomenių ir nuo neapykantos nusikaltimų nukentėjusiųjų poreikius bei lūkesčius dėl teisėsaugos pareigūnų darbo, bendradarbiavimo problemas ir galimybes (diskusijose dalyvavo 41 policijos pareigūnas, 14 prokurorų, 60 pažeidžiamų bendruomenių ir NVO atstovų). Teisėsaugos pareigūnams parengtas praktinis vadovas „Bendradarbiavimas su neapykantos nusikaltimų pažeidžiamomis bendruomenėmis“¹⁶.

Taip pat buvo parengti straipsniai apie kokybinio tyrimo rezultatus ir vykusias apskritojo stalo diskusijas ir paskelbti nacionaliniame dienraštyje ir 4 regioniniuose dienraščiuose ir jų interneto svetainėse¹⁷.

Pagrindiniai šio projekto tikslai orientuoti į veiksmingo atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas taikymo užtikrinimą; kompetentingų institucijų supratimo ir žinių apie neapykantos nusikaltimų, neapykantą kurstančių kalbų poveikį bendruomenėms, pažeidžiamų bendruomenių poreikius ir lūkesčius stiprinimą; problemų dėl nepranešimo apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas sprendimą ir kitas prevencines veiklos priemones.

Atlikus neapykantos nusikaltimų kokybinį penkių pažeidžiamų bendruomenių (žydų, romų, LGBT, musulmonų ir kitos rasės asmenų) tyrimą¹⁸ Lietuvoje, įvertintas bendruomenių pažeidžiamumo pobūdis, neapykantos latentiškumo lygis ir poveikis bendruomenėms bei bendruomenių apsaugos poreikiai, o tyrimo rezultatai gali būti naudojami rengiant politikos rekomendacijas kompetentingoms valstybės institucijoms.

Šis tyrimas padeda plėsti kompetentingų valstybės institucijų ir įstaigų žinias ir supratimą apie rasizmo, ksenofobijos ir kitų netolerancijos formų poveikį, ypač neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas, geriau atpažinti įvairių formų netoleranciją ir diskriminaciją. Kokybinio tyrimo rezultatai gali suteikti informacijos rengiant rekomendacijas bei prevencines

¹⁶ Praktinis vadovas „Bendradarbiavimas su neapykantos nusikaltimų pažeidžiamomis bendruomenėmis“ [https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/Praktinis%20vadovas_LT\(1\).pdf](https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/Praktinis%20vadovas_LT(1).pdf)

¹⁷ Straipsnis <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/neapykantos-incidentai-vis-dar-islieka-opi-problema/>

¹⁸ Neapykantos nusikaltimų pažeidžiamų bendruomenių kokybinio tyrimo ataskaita [NEAPYKANTOS NUSIKALTIMŲ PAŽEIDŽIAMŲ BENDRUOMENIŲ KOKYBINIO TYRIMO ATASKAITA \(Irv.lt\)](#)

pagalbos nukentėjusiems asmenims priemonės. Be to, tyrimo ataskaitoje pateikiami duomenys gali būti naudojami kaip policijos pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymų medžiaga. Tikimasi, kad tyrimas taip pat sudarys prielaidas tinkamai įgyvendinti 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR.¹⁹

Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba (toliau – Inspektoriatas tarnyba), nuo 2018-09-01 iki 2020-10-03 vykdydama projektą „Atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas Lietuvoje stiprinimas“, sukūrė ir savo puslapyje įdiegė reklamjuostę²⁰, skirtą pranešimams apie neapykantą kurstančias kalbas internete palengvinti bei paskatinti. Didžiuosiuose Lietuvos interneto portaluose ir regioninės žiniasklaidos priemonėse (tiek interneto portaluose, tiek spaudoje) buvo vykdoma informacinė kampanija, kurios tikslas – padėti žmonėms atpažinti neapykantą kurstančią kalbą ir pranešti apie tai kompetentingoms institucijoms. Dešimtyje šalies apskričių surengta 10 seminarų tema „Kas yra nesantaika ir kaip kovoti su nesantaika“, kuriuose Tarnybos atstovai aiškino apie neapykantą kurstančios kalbos ir saviraiškos laisvės santykį, neapykantą kurstančių kalbų poveikį pažeidžiamoms bendruomenėms, taip pat apie galimybes apsiginti nuo neapykantos kalbos. Seminarai buvo skirti savivaldybių ir joms pavaldžių įstaigų socialiniams darbuotojams ir socialiniams pedagogams, kitiems darbuotojams, dirbantiems su pažeidžiamomis socialinėmis grupėmis (iš viso dalyvavo 326 asmenys Vilniuje, Utenoje, Druskininkuose, Kaune, Marijampolėje, Tauragėje, Panevėžyje, Šiauliuose, Telšiuose ir Klaipėdoje).

Inspektoriatas tarnyba parengė 4 straipsnius lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis, kurie buvo paskelbti interneto žiniasklaidos portaluose (www.delfi.lt, ru.delfi.lt, kurierwilenski.lt) ir socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter, Instagram): „Nesantaikos kalba – pavojus kiekvienam“²¹, „Temos apie seksualinę orientaciją sulaukia daugiausia nesantaikos kalbų“²², „Nesantaikos kalba tautinių mažumų atžvilgiu – nuo politikos iki imigrantų“²³, „Nesantaikos kalba

¹⁹ Rekomendacijos lietuvių kalba

<https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/Rekomendacijos%20pagal%20tyrimo%20rezultatus.pdf>

²⁰ Reklamjuostė <https://www.zeit.lt/lt/pranesk-apie-nesantaika/447>

²¹ Straipsnis „Nesantaikos kalba – pavojus kiekvienam“ <https://www.delfi.lt/ru/news/live/yazyk-vrazhdy-opasnost-dlya-kazhdogo.d?id=80358963>

²² Straipsnis „Temos apie seksualinę orientaciją sulaukia daugiausia nesantaikos kalbų“

<https://www.delfi.lt/ru/news/live/temy-o-seksualnoj-orientacii-vyzyvayut-vrazhdebnye-vyskazyvaniya.d?id=80994149>

²³ Straipsnis „Nesantaikos kalba tautinių mažumų atžvilgiu – nuo politikos iki imigrantų“

<https://www.delfi.lt/ru/news/live/yazyk-vrazhdy-po-otnosheniyu-k-nacionalnym-menshinstvam-ot-politiki-do-immigrantov.d?id=81940399>

kitų religijų atžvilgiu – pykstame dėl to, kad nesuprantame?“²⁴. Taip pat Inspektorius tarnyba parengė 8 straipsnius apie neapykantos kalbą, kurie buvo atspausdinti penkiuose regioniniuose laikraščiuose.

Inspektorius tarnyba, atlikdama Visuomenės informavimo įstatymu įtvirtintą funkciją vertinti viešąją informaciją, savo iniciatyva ar pagal nukentėjusiųjų, taip pat pilietiškai aktyvių asmenų arba visuomeninių organizacijų skundus nagrinėja atvejus dėl išankstinių nuostatų asmenų ar asmenų grupių dėl jų lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų kultivavimo, normalizavimo, stereotipų palaikymo, pateisinimo, stigmatizavimo ar diskriminavimo žiniasklaidoje. Žiniasklaidai teikiamos rekomendacijos vengti nepagrįstų neigiamų nuostatų minėtų asmenų ar jų grupių atžvilgiu formavimo ar palaikymo, tokiu būdu užtikrinant jų apsaugą nuo neigiamo vaizdavimo žiniasklaidoje ir neigiamų nuostatų jų atžvilgiu kūrimo, taip pat šioms grupėms priklausančių asmenų lygiateisiškumą ir orumą.

2021 m. balandžio mėn. darbą pradėjo naujas policijos padalinys – virtualus patrulis, skirtas tirti ir užkirsti kelią galimiems nusikaltimams elektroninėje erdvėje. Tai bandomasis projektas, kurį kol kas atlieka trys pareigūnai, reaguojantys tik į akivaizdžius elektroninėje erdvėje daromus ar rengiamus daryti teisės pažeidimus, tarp kurių – kito asmens įžeidinėjimas ar grasinimas susidoroti. Pareigūnai neužsiima komentarų cenzūra, o kilus klausimams, kaip vertinti konkrečius atvejus, konsultuojasi ir priima kolektyvinį sprendimą. Patruliai socialiniuose tinkluose ar naujienu portaluose pirmiausia įspės galimus pažeidėjus viešai, tuomet siųs privačią žinutę „Facebook“ tinkle, elektroninį laišką iš pašto virtualus.patruelis@policija.lt.

Pareigūnų mokymai

Įgyvendindama projektą „Atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas Lietuvoje stiprinimas“ Vidaus reikalų ministerija organizavo 17 bendrų policijos pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymų (2 dienų) temomis „Neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančių kalbų poveikis. Bendravimo su nukentėjusiais ypatumai“ ir „Neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančių kalbų atpažinimas ir baudžiamosios atsakomybės taikymas“. Mokymai vyko Vilniuje, Panevėžyje, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Kaune (dalyvavo 132 policijos pareigūnai, 109 prokurorai ir 76 teisėjai).

²⁴ Straipsnis „Nesantaikos kalba kitų religijų atžvilgiu – pykstame dėl to, kad nesuprantame?“
<https://www.delfi.lt/ru/news/live/yazyk-vrazhdy-v-otnoshenii-drugih-religij-my-zlimsya-potomu-chno-ponimaem.d?id=82864005>

Policijos departamento komunikacijos skyrius yra ne kartą atkreipęs dėmesį į pranešimuose žiniasklaidai teikiamos informacijos turinį ir tokios jautrios informacijos kaip amžius, lytis, seksualinė orientacija, neįgalumas, rasė, tautybė, kalba, kilmė, socialinė padėtis, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros teikimo tikslumą.

Vidaus reikalų ministro 2020 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-162 buvo sudaryta darbo grupė, kurios tikslas – didinti kovos su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba Lietuvoje veiksmingumą. Į šios darbo grupės sudėtį įtraukti Vidaus reikalų ministerijos, Generalinės prokuratūros, Policijos departamento, Tautinių mažumų departamento, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos, Lygių galimybių kontrolieriaus, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, taip pat 11-os nevyriausybinų organizacijų, tarp jų ir Romų visuomenės centro, atstovai. Darbo grupės pagrindinės funkcijos: svarstyti kovos su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba veiksmingumo didinimo klausimus ir rengti atitinkamus pasiūlymus; svarstyti susijusius teisės aktus ir jų projektus, taip pat planavimo dokumentus ir jų projektus; inicijuoti veiklas, kurios prisidėtų prie gebėjimų atpažinti neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą didinimo, neapykantos nusikaltimų latentiško mažinimo, teisėsaugos institucijų ir kitų valstybės institucijų ir įstaigų bei pilietinės visuomenės organizacijų atitinkamų kompetencijų stiprinimo. Darbo grupė yra pasitvirtinusi 2020–2022 metų veiklos planą, kuriame apibrėžtos pagrindinės veiklos sritys, uždaviniai ir priemonės. 2020 m. įvyko 4 darbo grupės posėdžiai.

Policijos generalinis komisaras 2019 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. 5-V-817 patvirtinto kvalifikacijos tobulinimo programą „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais ir prevencinė veikla užkardant neapykantos nusikaltimus“. Įgyvendinant projektą „Efektyvaus atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje didinimas“ (angl. *#Promoting Effective Response to Hate Crimes and Hate Speech in Lithuania*), finansuojamą pagal Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietybės programą (2014–2020 m.), asociacija Lietuvos žmogaus teisių centras, VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, VšĮ Europos žmogaus teisių fondas ir Lietuvos policijos mokykla parengė metodologinę medžiagą, skirtą policijos pareigūnų ir kursantų pagal aukščiau patvirtintą kvalifikacijos tobulinimo programą mokymams. Kvalifikacijos tobulinimo programa ir metodologinė medžiaga parengta taip, kad atlieptų visų potencialiai neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba pažeidžiamų grupių interesus, neišskiriant jų pagal atskirus požymius.

Informacija apie 2017–2020 m. policijos pareigūnams organizuotus ir planuojamus mokymus pateikta priede Nr. 1.

Mokytojų kompetencijos kėlimas

Įgyvendinat Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planą, Ugdymo plėtotės centras 2017 metais parengė 28 akademių val. trukmės kvalifikacijos tobulinimo programą „Įtraukiojo ugdymo kokybės stiprinimas“, skirtą mokykloms, kuriose mokosi romų vaikai.

Pagal šią programą (1) vyko vienas mokymų ciklas. Mokymuose dalyvavo 23 asmenys iš 9 ikimokyklinių ir bendrąjį ugdymą vykdančių įstaigų: administracijos atstovas, pagalbos mokiniui specialistas, mokytojas (klasės auklėtojas). Dalyviai patys planavo ir įgyvendino pokyčius savo mokyklose; (2) organizuoti mokymai: „Darbo su kultūrine įvairove klasėje metodai“ (trukmė 16 akad. val., dalyvavo 15 asmenų iš bendrojo ugdymo mokyklų, ugdančių romų šeimų vaikus), Lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos mokymas (įgyvendinta bendradarbiaujant su Jonavos savivaldybe; trukmė 16 akad. val., 25 dalyviai); (3) konsultuotos bendrojo ugdymo mokyklos (Anykščių r., Vilkaviškio r., Šalčininkų r.; po 12 akad. val. konsultacijų kiekvienoje), sudarant galimybes kryptingam darbui su romų šeimomis. Kiekviena mokykla suplanavo ir įgyvendino po vieną priemonę, skirtą tėvų įsitraukimui stiprinti. Buvo parengtos praktinės rekomendacijos mokykloms, kaip stiprinti darbą su romų šeimomis ir gerinti romų vaikų integraciją ugdymo procese. Taip pat vyko romų vaikų įtraukties klausimams skirta konferencija „Romų mokinių įtraukties gerinimas“.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centre švietimo įstaigų darbuotojams buvo organizuotas seminaras „Tarpkultūrinis mokymasis ir socialinė įtrauktis“. Seminare dalyvavo bendrojo ugdymo ir neformaliojo vaikų švietimo mokytojai, klasių vadovai, kiti specialistai, kurie susiduria su tarpkultūrinio bendravimo ir bendradarbiavimo sunkumais, nori suprasti kitas kultūras, siekia įtraukti skirtingų tautų, etninių grupių atstovus (vaikus ir jų tėvus) į ugdymo procesą.

Tautinių mažumų departamentas, įgyvendindamas Europos Sąjungos finansuojamą projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, Marijampolėje, Šalčininkų ir Ukmergės rajonuose organizavo seminarus „Romų tautinės mažumos istorija: nuo atsiradimo Europoje iki XX amžiaus genocido“. Seminarai skirti pradinių klasių, istorijos, geografijos ir kitų disciplinų mokytojams, besidomintiems tautinių mažumų istorija. Seminarų metu pranešimą apie romų istoriją skaitė Vilniaus kolegijos lektorė, socialinė antropologė, romų kultūros tyrinėtoja. Apie romų genocidą Antrojo pasaulinio karo metais pasakojo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius. Trijuose seminaruose dalyvavo apie 130 mokytojų.

Lygios galimybės į mokslą, darbą, būstą, sveikatos priežiūrą, aktyvų dalyvavimą visuomenėje

Siekdamas užtikrinti romų tautinės mažumos integraciją į Lietuvos visuomenę, Tautinių mažumų departamentas koordinavo ir įgyvendino Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planą. Vilniaus miesto savivaldybė įgyvendino Vilniaus (Kirtimų) taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 metų programą. VšĮ Romų visuomenės centras su partneriais – Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“, Lietuvos romų bendruomenė, Romų integracijos namais, Romų integracijos centru, Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“ Šalčininkų rajono skyriumi įgyvendino Europos Sąjungos lėšomis finansuojamą projektą „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“. Įgyvendinant projektą buvo įdarbinti socialiniai darbuotojai, tarpininkai, muzikos mokytojai, įdarbinimo ekspertai, teisininkas. Socialiai pažeidžiami romų tautybės asmenys dalyvavimo socialinei integracijai skirtose veiklose, dauguma jų gavo sociokultūrinės paslaugas.

Tautinių mažumų departamente vyko Romų integracijos politikos įgyvendinimo Lietuvoje apžvalga ir susitikimas su projekto dalyviais. Užimtumo tarnyboje buvo diskutuota apie ilgalaikį romų nedarbą ir jų įsitraukimą į darbo rinką. Taip pat buvo organizuotas seminaras darbdaviams „Etninė ir religinė įvairovė: įtraukties strategijos įmonėse“.

Mokyklų lankomumo užtikrinimas, popamokinė veikla

Daugiausia romų tautybės vaikų mokėsi Vilniaus miesto savivaldybės, Jonavos r. ir Šalčininkų r. savivaldybių mokyklose. Nors romų vaikų skaičius bendrojo lavinimo mokyklose išlieka stabilus, pastebėta, kad 2019/2020 mokslo metais romų tautybės moksleivių skaičius padidėjo. 2016/2017 m. m. mokyklose mokėsi 459 romų tautybės moksleiviai, 2017/2018 m. m. – 431 romų tautybės moksleivis, 2018/2019 m. m. – 417 romų tautybės moksleivių ir 2019/2020 m. m. – 437 romų tautybės moksleiviai.

Profesines mokyklas lankė: 2018/2019 m. m. – 20, 2017/2018 m. m. – 22, 2016/2017 m. m. – 29 romų tautybės asmenys.

Romų vaikų lankomumą bendrojo lavinimo mokyklose užtikrino mokyklų socialiniai pedagogai, Vilniaus miesto Socialinės paramos centro socialiniai darbuotojai, dirbę pagal Vilniaus miesto savivaldybės įgyvendinamą Vilniaus (Kirtimų) taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 metų programą. Romų tautybės vaikams buvo teikiamos individualios ir grupinės konsultacijos, organizuojamos popamokinės veiklos.

Vilniaus miesto savivaldybė skyrė tikslines lėšas Vilniaus Naujininkų mokyklai ir „Saulėtekio“ mokyklai-daugiafunkciam centrui, kurie organizavo vaikų pavėžėjimą iš Kirtimų gyvenvietės į mokyklas; mieste gyvenantiems moksleiviams buvo kompensuojami viešojo transporto elektroniniai bilietai.

Tautinių mažumų departamentas, įgyvendindamas projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, finansavo vieno mokytojo padėjėjo darbą Šalčininkų rajono Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje, kurio pagrindinė užduotis buvo užtirtinti romų vaikų lankomumą.

Įvairias popamokines veiklas romų vaikams organizavo ir VšĮ Romų visuomenės centras, Lietuvos sakaliukų sąjungos dienos centras „Padėk pritapti“, Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras. Minėtus dienos centrus kasmet lanko apie 100 vaikų.

Romų visuomenės centre buvo vykdomi integracijos ir socializacijos užsiėmimai mokyklinio amžiaus vaikams: veikė romų muzikos ir dainavimo, romų tautinių šokių, fizinio lavinimo, įdomaus skaičiavimo, popierinės plastikos, meno terapijos ir dailės būreliai, kompiuterinės klasės, vyko romų vaikų pilietiškumo ir bendruomeninių gebėjimų ugdymo užsiėmimai, buvo organizuojamos išvykos į muziejus, teatrus, supažindinama su valstybinėmis šventėmis, valstybinių ir nevyriausybinių institucijų veikla. Vaikams buvo organizuotos vasaros dienos stovyklos, kalėdinės šventės. Romų visuomenės centre vykstančias veiklas taip pat rėmė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Vilniaus miesto savivaldybė.

Lietuvos sakaliukų sąjungos Vilniaus miesto filialo „Padėk pritapti“ dienos centre buvo siekiama suteikti romų ir Naujininkų (čia gyvena daug romų tautybės asmenų) bendruomenės vaikams galimybę tobulėti, bendrauti ir bendradarbiauti per neformalaus ugdymo užsiėmimus. Dienos centro veiklos organizuotos atsižvelgiant į esmines problemas, su kuriomis susiduria vaikai. Jiems stinga socialinių įgūdžių, todėl daug dėmesio buvo skiriama vaikų jausmams, emocijų valdymui, pagarbos skatinimui. Pastebimas ir higienos įgūdžių trūkumas, todėl vaikai buvo mokomi sveikos gyvensenos ir asmeninės kūno priežiūros pagrindų. Ieškodami įdomių savęs pažinimo ir suvokimo metodų, dienos centro darbuotojai pasirinko dailės, kaip savęs pažinimo, metodiką. Piešdami įvairiomis technikomis vaikai turėjo galimybę meno kalba išsakyti tai, kas jiems svarbu.

Dienos centrą kasmet lanko lietuvių, romų, rusų, lenkų tautybės vaikai, iš kurių pagrindinę dalį sudarė romų tautybės vaikai. Tokia daugiakultūre aplinka padeda lengviau suburti įvairių tautybių vaikus į grupinius užsiėmimus, kurių metu vaikai ieško dialogo, nori pažinti vieni kitus, griauna egzistuojančius stereotipus, ugdo pasitikėjimą savimi ir kitais.

Dienos centro veiklos orientuotos ne tik į vaikus, bet ir jaunimą nuo 14 m., kuriems organizuojamos veiklos, plečiančios jaunuolių galimybes, stiprinančios savivertę, savęs pažinimą, bendradarbiavimą, lyčių lygybę, skatinančios toleranciją, savanorystę, kviečiančios diskutuoti jiems rūpimomis temomis.

2019 m. dienos centre buvo įgyvendinti keli meniniai projektai. Vienas iš jų – „Nupiešk man kelią. Iliustruota romų istorija“. Tai komiksas, pasakojantis apie Lietuvos romų istoriją. Jam medžiagą surinko vaikai ir jaunimas, komikso leidybą iš dalies finansavo Tautinių mažumų departamentas. Komikso autorė rėmėsi vaizdais ir iš kitų šalių romų bendruomenių gyvenimo, straipsniais apie Lietuvos romus, romų vaikų pasakojimais. Autorę taip pat įkvėpė Tony Gatlif, romų kilmės kino režisierius, ir jo filmai. Už komiksą „Nupiešk man kelią“, kuriuo skatinama tolerancija skirtingoms kultūroms ir papročiams, dienos centrui „Padėk pritapti“ 2020 m. buvo įteiktas Tautų dialogo apdovanojimas. Tai viena iš Nacionalinis lygybės ir įvairovės apdovanojimų nominacijų. Žmogaus teisių „Oskaris“ vadinami apdovanojimai buvo įteikti labiausiai 2019 metais šioje srityje pasižymėjusiems asmenims bei organizacijoms.

Projektas „Socialinis dialogas“ įgyvendintas su „Apeirono“ teatro režisierėmis, mokant vaikus kalbėti apie save teatro kalba: naudojant judesį, garsą, apšvietimą, sceną. Projekto metu sukurta filmuota medžiaga pristatyta kaip kūrybinė metodinė priemonė mokykloms, švietimo įstaigoms.

Panevėžio miesto vaikų dienos užimtumo centras aktyviai bendradarbiavo su Tautinių mažumų departamentu įgyvendinant projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“. Centras teikė socialines, psichologines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos grupės šeimoms ir jų vaikams, skatino romų tautybės vaikų socializaciją ir integraciją remiantis krikščioniškais pagrindais. Centras vykdė menines, prevencines, socialinių įgūdžių ir vertybių ugdymo programas, fizinį lavinimą, dailės terapiją, pasirengimo šeimai programą paaugliams, berniukų ugdymą.

Įgyvendindamas Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 m. programą, Kirtimų kultūros centras 2019 m. organizavo kūrybinių dirbtuvių, lipdukų kūrimo, radijo šaukinių pamokas, keramikos užsiėmimus. Vaikų kurti lipdukai buvo viešinti Nacionalinės bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros skaitykloje, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešojoje vaikų bibliotekoje, MO muziejuje, Menų spaustuvėje, knygynuose ir kavinėse.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras 2018 m. įgyvendino edukacinį projektą „Kultūrų ratas“, skirtą daugiakultūrio Lietuvos paveldo sklaidai, tautinės savimonės ugdymui bei tolerancijos puoselėjimui. Projekto baigiamajame renginyje Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro atstovai atliko pačių sukurta kompoziciją pagal romų liaudies tradicijas, pasirodė Romų visuomenės centro atstovai. Edukacinį projektą „Kultūrų ratas“, kurį inicijavo Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, organizuoja ir vykdo Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, bendradarbiaudamas su Tautinių mažumų departamentu, Romų visuomenės centru, Visagino kultūros centro Etninės kultūros ir edukacijos skyriumi.

Sugrįžimas į švietimo sistemą: mokymasis nuotoliniu būdu, suaugusiųjų mokyklos

Iš švietimo sistemos pasitraukę romai, gali gauti išsilavinimą suaugusiųjų mokyklose arba jį įgyti nuotoliniu būdu.

Romų visuomenės centre nuo 2007 m. veikia nuotolinio mokymo konsultacinis punktas. Tai puiki galimybė romams įgyti pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. 2017/2018 m. m. nuotoliniu būdu mokėsi 17 romų (2018/2019 m. m. nuotoliniu būdu mokėsi 5 romai, 2019/2020 m. m. – 7).

Nemažai romų lankė suaugusiųjų mokyklas: Panevėžyje 12 romų tautybės asmenų lankė Panevėžio suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centrą, kuriame galima įgyti pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Pavieniai romų tautybės asmenys galėjo gauti išsilavinimą Akmenės rajono jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centre, Alytaus suaugusiųjų ir jaunimo mokykloje, Jonavos suaugusiųjų švietimo centre, Kauno suaugusiųjų mokymo centre, Kėdainių suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centre ir kitose įstaigose.

Integracija į darbo rinką

Romų integracija į darbo rinką užtikrinama įgyvendinant tiek bendro pobūdžio priemones, už kurias yra atsakinga užimtumo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, tiek įgyvendinant projektus, skirtus romų integracijai į darbo rinką. Vienas tokių – nuo 2016 metų įgyvendinamas projektas „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“. Projekto rezultatai rodo didėjančią romų tautybės asmenų integraciją į darbo rinką.

Įgyvendinant šį projektą socialiai pažeidžiami romų tautybės asmenys dalyvavo socialinei integracijai skirtose veiklose, seminaruose lyčių lygybės klausimais (Vilniuje, Eišiškėse ir Šiauliuose lyčių lygybės mokymuose dalyvavo 45 asmenys, 14 moterų įsitraukė į įvairias įgalinimo

veiklas), lankė sporto užsiėmimus, muzikos pamokas. Dalis projekto dalyvių įgijo profesiją, mokėsi bendrojo ugdymo įstaigose, sudarė darbo sutartis, įsigijo individualios veiklos pažymas arba užsiregistravo Užimtumo tarnyboje.

Romų moterims buvo organizuoti tradicinio romų pyrago „Savijako“ kepimo ir pateikimo rinkai mokymai, papuošalų gamybos užsiėmimai. 2016–2019 metais 21 moteris įgijo specialybę, iš jų dvi dirba pagal įgytą profesiją, 7 moterys gavo mentorystės paslaugą žemės ūkio srityje, 17 moterų lankė vairavimo kursus, 5 gavo vairuotojo pažymėjimą.

Romai, dalyvavę socialinei integracijai skirtose veiklose, pradėjo mokytis, įgijo profesiją, ieškoti darbo, įsidarbino pagal specialybę, ėmėsi individualios veiklos ar samdomo darbo. Romų tautybės asmenys lankė lietuvių kalbos ir kompiuterinio raštingumo kursus, dalyvavo pozityvios tėvystės stovykloje. Vyko jaunimo talentų ugdymo mokymai. Kai kurie dalyviai sėkmingai pasirodė muzikinėje TV laidoje.

2019 metais individualaus konsultavimo, socialinių problemų sprendimo, tarpininkavimo paslaugos buvo suteiktos 298 dalyviams, tarp jų – 163 moterims, kurios visos užsiregistravusios Užimtumo tarnyboje. Projekto dalyviai lankė sporto užsiėmimus, lietuvių kalbos, anglų kalbos, vairavimo (B kategorija ir C-CE kategorija) kursus, kompiuterinio raštingumo mokymus, dalyvavo jaunųjų talentų rengimo programoje. Romų tautybės asmenys dalyvavo mentorystės programoje ir užimtumą skatinančiuose profesinio mokymo bei praktinių darbo įgūdžių ugdymo darbo vietoje užsiėmimuose, seminaruose romų jaunimui ir romų lyderiams.

Vienas iš sėkmingų dalyvavimo darbo rinkoje pavyzdžių – 2020 m. liepos 1 d. Vilniuje atsidaręs analogų Lietuvoje neturintis romų kulinarinio paveldo restoranas „Gypsy Lounge & Grill“, kurio savininkas yra aktyvus visuomenininkas, romų bendruomenės lyderis Išvanas Kvikas. Jame dirbantys romų tautybės asmenys yra baigę profesinio rengimo kursus, mentorystės programas.

Remiantis Užimtumo tarnybos duomenimis, romų tautybės asmenys aktyviai registruojasi tarnyboje ir naudojami jos teikiamomis paslaugomis. Augo romų tautybės asmenų, gaunančių konsultavimo ir informavimo paslaugas, užimtumo įgyvendinant aktyvios darbo rinkos priemones ir (ar) teikiant tarpininkavimo įdarbinimo paslaugas, skaičius. Įgyvendinant romų tautybės asmenų integravimo į darbo rinką priemones, pavyko pasiekti didesnio dirbančių, besimokančių profesinio rengimo įstaigose ir pameistrystės programose romų skaičiaus. Detalesnė informacija pateikiama priede Nr. 2.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai įgyvendinant Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų plano priemonę „Organizuoti darbdaviams mokymus ir švietėjiškus renginius lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo darbo rinkoje klausimais (įtraukiant mokymus apie romų kultūrą ir papročius)“ ir siekiant mažinti romų tautybės asmenų diskriminaciją, 2019 m. Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Klientų aptarnavimo departamentuose buvo organizuoti seminarai darbdaviams tema „Lygių galimybių ir nediskriminavimo principai darbo rinkoje“. Mokymuose dalyvavo 254 darbdaviai. Seminaro metu buvo analizuojami diskriminacijos atvejai, nagrinėjami pavyzdžiai:

- Situacijos, sukuriančios sąlygas nelygioms galimybėms ir diskriminavimui. Metodai leidžiantys išvengti panašių situaciją;
- Teisės aktai, užtikrinantys lygių teisių įgyvendinimą. Jų panaudojimo galimybės;
- Moterų ir vyrų nelygybės atpažinimas, seksualinis priekabiavimas. Lygybės įgyvendinimo principai ir jų taikymo metodai;
- Neįgaliųjų, skirtingų rasių bei tikėjimų atstovų diskriminacija. Šios diskriminacijos prevencijos būdai įmonėse;
- Pagrindinių priemonių poveikio taikymas įmonėse, kuriant lygių galimybių ir nediskriminavimo aplinką.

Būstas

Sudėtingiausia būsto situacija 2017 m. buvo romų gyvenvietėje Kirtimuose (Vilnius) dėl nelegaliai pastatytų namų. Vilniaus miesto savivaldybei 2016 m. pradėjus įgyvendinti Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 m. programos priemones, Kirtimų gyvenvietėje gyvenančių romų skaičius ėmė mažėti: 2017 m. čia 46 statiniuose gyveno 246 asmenys (prieš dešimt metų gyveno beveik 500 romų). Į miestą iš gyvenvietės buvo perkeltos visos šeimos, turinčios penkis ir daugiau vaikų. 2019 metais Kirtimų gyvenvietėje labai sumažėjo romų skaičius. Metų pradžioje Kirtimuose gyveno 155 asmenys, o metų pabaigoje 5 nameliuose buvo likę apie 50 žmonių. 2020 m. nelegalios Kirtimų gyvenvietės neliko.

1 lentelė. Kirtimų gyvenvietėje gyvenančių romų skaičius

2007 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m. pradžia	2019 m. pabaiga	2020 m.
496 asmenys	246 asmenys	apie 200 asmenų	155 asmenų	apie 50 asmenų (7 nameliai)	-

Kirtimų gyvenvietės būsto problema sprendžiama dviem būdais: suteikiant romų šeimoms socialinį būstą arba kompensuojant būsto nuomos mokesčių. 2017 m. 7 romų šeimos gavo socialinį būstą; 14 šeimų pasinaudojo nuomos mokesčio kompensacija. 2017 m. nuomos mokesčio kompensacijoms buvo panaudota 5 669 eurų. Socialiniai darbuotojai intensyviai teikė socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas, motyvavo romų tautybės šeimas išsikraustyti iš taboro, tarpininkavo dokumentų išdavimo klausimais. Taip pat socialiniai darbuotojai teikė socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas romų šeimoms, apsigyvenusioms e bendravo su kaimynais neigiamų nuostatų ir diskriminacijos prevencijos klausimais.

Spartinant romų iškeldinimo iš Kirtimų gyvenvietės procesą, buvo nutarta savivaldybės įmonėje „Vilniaus būstas“ vieneriems metams įsteigti naują etatą tarnautojui, kuris padėtų Kirtimuose gyvenančioms šeimoms nuomojantis būstą. Ši pagalba pradėta teikti nuo 2018 m. vasario mėnesio.

Sveikata

Tautinių mažumų departamentas įgyvendina Lietuvos Respublikos narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos tarpinstitucinio veiklos plano priemonę – bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija Vilniaus Kirtimų gyvenvietėje, organizuojant sveikos gyvensenos mokymus.

Tautinių mažumų departamentas 2017 m. spalio 11 d. organizavo mokymus romams ir su romais dirbantiems asmenims „Bendrosios narkomanijos prevencijos programa“. Mokymuose dalyvavo 20 asmenų. 2018 m. buvo skirtas finansavimas Panevėžio vaikų dienos užimtumo cento psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programai „Gyvenimas be ...“. Įgyvendinant programą buvo organizuoti trys susitikimai su specialistais, dirbančiais su priklausomybę turinčiais asmenimis. Romų vaikai ir jaunimas lankėsi priklausomų asmenų bendruomenėje „Aš Esu“ (Vilnius) ir susitiko su ten dirbančiu kunigu. Paulių kaimo (Kauno r.) priklausomų žmonių bendruomenėje romų vaikai ir jaunimas buvo supažindinti su krizėmis, kurias patiria psichoaktyviųjų medžiagų vartotojai. Panevėžyje buvo organizuotas susitikimas su miesto sportininkais, kurie dalinosi savo patirtimi, kaip gyventi be žalingų įpročių.

Tautinių mažumų departamentas, bendradarbiaudamas su Panevėžio vaikų dienos užimtumo centru, organizavo mokymų ciklą, skirtą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai. Mokymų ciklą sudarė 2 susitikimai su asmenimis, kurie dirba su priklausomais asmenimis. Susitikimų tikslas – suteikti įgūdžių, reikalingų sveikai gyvensenai, ugdyti gebėjimą

nepradėti vartoti alkoholio ir narkotikų; formuoti kritišką mąstymą, ugdyti gebėjimą atsispirti aplinkos įtakai; padėti suvokti žalos padarinius; suteikti žinių apie naujų psichoaktyviųjų medžiagų keliamus pavojus. Tikslinė grupė – Aukštaitijos regiono romų vaikai ir jaunimas. Mokymuose dalyvavo 30 asmenų.

Taip pat buvo organizuotas seminaras, skirtas lytiškumo ugdymui ir ankstyvųjų santuokų prevencijai. Seminarą sudarė 2 etapai, susieti su edukacinėmis veiklomis. Seminaro tikslas – padėti paaugliams pažinti juose vykstančius su brendimu susijusius fiziologinius, psichologinius pokyčius, padėti pasirengti šeiminiam gyvenimui. Seminaro uždaviniai: stiprinti mokinių savivertę; ugdyti pagarbą savo ir kitų žmonių lytiškumui; supažindinti su paauglystėje vykstančiais pokyčiais ir mokyti užmegzti sveikus ryšius su savo ir priešingos lyties atstovais; ugdyti gebėjimą įsipareigoti kitam asmeniui ir prisiimti atsakomybę už savo pasirinkimus; padėti pasirengti šeiminiam gyvenimui, tėvystei (motinystei). Seminare dalyvavo 15 romų mergaičių ir 15 berniukų iš Aukštaitijos regiono.

Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras 2019 m. atliko romų vaikų skiepavimo apimčių romų bendruomenėje tyrimą. Tyrimo tikslas buvo įvertinti romų vaikų ir pabėgėlių iki 18 metų, paskiepytų nuo tuberkuliozės, hepatito B, pneumokokinės infekcijos, tymų, epideminio parotito, raudonukės, difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielite, B tipo *Haemophilus influenzae*, skiepavimo aprėptis. Tyrimo grupę sudarė 515 prie įvairių asmens sveikatos priežiūros įstaigų prisirašiusių romų.

Išanalizavus romų ir pabėgėlių skiepavimo aprėpties situaciją Europos ir pasaulio šalyse, nustatyta, kad romų skiepavimo aprėptys visose valstybėse nepakankamos. Įvertinus Lietuvoje gyvenančių romų vaikų iki 18 metų, paskiepytų nuo tuberkuliozės, hepatito B, pneumokokinės infekcijos, tymų, epideminio parotito, raudonukės, difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielite, B tipo *Haemophilus influenzae* infekcijų, skiepavimo aprėptis nustatyta, kad Lietuvoje romų vaikai skiepjami nepakankamai, o skiepavimo aprėptys yra žymiai mažesnė nei tarp visų šalies vaikų.

Tyrimo rezultatai pateikti leidinyje „Tikslinės grupės vaikų skiepavimo apimčių tyrimo duomenų analizė“, kuri galima rasti Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro internetinėje svetainėje²⁵.

Dalyvavimas visuomeniniame gyvenime

²⁵ Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras, „Tikslinės grupės vaikų skiepavimo apimčių tyrimo duomenų analizė“ <http://skiepai.ulac.lt/upload/files/2019/05/06/skiepu-leidiny-5.pdf>

Tautinių mažumų departamentas kartu su Europos Tarybos Jaunimo departamentu 2017 m. lapkričio 6–9 d. organizavo regioninius mokymus trijų Baltijos šalių romų jaunimui tema „Romų jaunimo dalyvavimas ir kova su antičigonizmu“. Mokymuose dalyvavo 25 dalyviai, kurių 15 buvo iš Lietuvos. Šių mokymų tikslas – suteikti reikiamų žinių dalyviams, siekiant užkirsti kelią romofobijai, palaikant aktyvesnį romų jaunimo įsitraukimą bei prisidedant prie romų bendruomenės socialinių ir ekonominių sąlygų gerinimo vietiniu ar valstybiniu lygiu.

Nuo 2016 m. įgyvendinamas projektas „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“ didelį dėmesį skiria moterų įgalinimui. Buvo organizuota romų moterų siuvinėjimo darbų paroda, vykdoma „Moterų klubo“ veikla, vyko mokymai lyčių lygybės tema. Siekiant paskatinti romų moteris labiau įsitraukti į visuomeninę veiklą, ieškoti bendradarbiavimo galimybių, buvo įkurta Baltijos regiono romių asociacija, vienijanti trijų Baltijos šalių romų organizacijų moteris. Kartu su romų tarpininkais 2018 m. buvo organizuotos 3 diskusijos. Jų metu buvo aptarta romų padėtis savivaldybėse, kuriose jie dirba. Taip pat organizuotas baigiamasis seminaras „Kalbėk laisvai – viešosios kalbos pagrindai“, skirtas tarpininkų kvalifikacijai tobulinti.

Bendradarbiaudamas su Europos Tarybos Jaunimo departamentu ir Romų visuomenės centru, Tautinių mažumų departamentas organizavo Lietuvos romų jaunimo mokymus apie romų genocidą ir žmogaus teises. Mokymų tikslas – stiprinti romų jaunimo ir žmogaus teisių aktyvistų gebėjimus ir skatinti juos organizuoti neformalią Lietuvos jaunimo švietėjišką veiklą apie romų genocidą, vadovaujantis metodine priemone „Teisė prisiminti“. Mokymų metu dalyviai sužinojo apie Lietuvos romų genocidą, daug diskutavo apie žmogaus teises ir kaip jas apginti, parengė pasiūlymus Jaunimo departamentui prie Sveikatos apsaugos ir darbo ministerijos dėl naujai rengiamos Jaunimo strategijos 2020–2028.

Tautinių mažumų departamentas kartu su Romų bendruomenės centru organizavo romų lyderių mokymus, skirtus atrasti ir ugdyti jaunus bendruomenių lyderius, suteikiant jiems žinių, įgalinančių efektyviau veikti atliekant tarpininkavimo vaidmenį tarp romų bendruomenės ir visuomenės. Mokymai buvo išskirtiniai, nes diskusijos vyko romų kalba, o pirmąsias dvi mokymų dienas lektorius iš prancūzų asociacijos *La Voix des Rroms* (Romų balsas) romų kalba skaitė paskaitas.

Diskusijų festivalyje „Būtent!“ Tautinių mažumų departamentas inicijavo diskusiją „Nekaltumo prezumpcija. Ar taikoma tautybei“. Dalyviai, tarp kurių buvo ir romų tautybės asmenų, diskutavo apie tai, ar etiškai elgiasi žiniasklaidos priemonės, akcentuodamos įtariamųjų tautybę, kaip ši žinia pasiekia visuomenės informavimo priemones, ar reikia nurodyti tautybę teismo

nuosprendžiuose ir kituose procesiniuose dokumentuose, kaip tai veikia stereotipų formavimąsi visuomenėje.

Kauno įvairių tautų kultūros centre veikė paroda „Prisimink, kad esi žmogus“. Parodoje buvo eksponuojamos Panevėžio vaikų dienos centre besilankančių romų ir jų šeimų nuotraukos. Parodos tikslas – skatinti tarpkultūrinį dialogą, be kurio neįmanoma sukurti darnios visuomenės. Parodos iniciatorė Panevėžio vaikų dienos centro vadovė vienuolė minėjo, kad buvo siekiama pristatyti romus kaip dirbančius, puoselėjančius bendražmogiškąsias vertybes.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija inicijavo socialinę kampaniją „Lygink rūbus, ne žmones“²⁶, kuria siekė atkreipti visuomenės bei darbdavių dėmesį į asmenis, patiriančius socialinę atskirtį darbo rinkoje, ir priminti, kad priimant į darbą profesinės kompetencijos ir įgūdžiai yra svarbiau nei asmeninė praeitis. Tuo tikslu buvo sukurtas vaizdo klipas²⁷. Viena iš tikslinių šios socialinės kampanijos grupių buvo romai. Interneto portale www.15min.lt buvo publikuoti straipsniai apie dirbančius romus ir sunkumus, su kuriais jie susiduria, siekdami integruotis į darbo rinką.

Tautinių mažumų departamentas organizavo seminarą „Neigiamos nuostatos romų atžvilgiu: žingsniai link pokyčių“. Seminare buvo diskutuota apie visuomenėje paplitusias neigiamas nuostatas romų atžvilgiu ir šių nuostatų keitimą, neapykantos apraiškas ir romų tautybės asmenų patirtis, romų įvaizdžio formavimą žiniasklaidoje. Buvo pristatyti romų bendruomenės veiklos, siekiant formuoti teigiamą romų bendruomenės įvaizdį, pavyzdžiai. Seminaras buvo organizuotas įgyvendinat projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis (III dalis)“.

Kultūrinė veikla

Tautinių mažumų departamentas kasmet remia tradicinius romų renginius, puoselėjančius romų kalbą, papročius, istoriją ir supažindinančius visuomenę su savita romų bendruomenės kultūra. Kasmet rengiamos Romų dienos, organizuojami romų holokausto minėjimai ir romų kalbos dienos skirti renginiai.

2017 m. buvo finansuoti trys projektai, kuriems įgyvendinti iš viso buvo skirta 10 100 eurų: „Pasaulinė Romų diena“ (įgyvendino asociacija „Lietuvos romų bendruomenė“), „Žinau, kas esu“ (Romų integracijos centras), „Istorinės prielaidos ir šiuolaikinės raiškos formos romų

²⁶ Socialinė kampanija „Lygink rūbus, ne žmones“ <https://www.facebook.com/lyginkrubusnezmones/>

²⁷ Vaizdo klipas <http://bit.ly/LyginkRubusNeZmones>

integracijoje ir tapatumo puoselėjime“ (tęstinis projektas) (Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras). Sociokultūriniai romų renginiai buvo finansuojami projekto „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“ lėšomis.

2018 metais buvo finansuoti 5 projektai: „100 Nepriklausomybės metų per mano objektyvą“ (įgyvendino Lietuvos sakaliukų sąjungos Vilniaus miesto filialas „Padėk pritapti“); „Romų kultūros ir tradicijų puoselėjimas ir sklaida“ (įgyvendino Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras); „Samudaripen“ (įgyvendino Lietuvos romų bendruomenės); „Pasaulinė romų diena“ (įgyvendino VšĮ Sare Roma); „Romų muzikos festivalis „Tambūrinas“ (įgyvendino Romų integracijos centras). Iš viso buvo skirta 10 000 eurų.

2019 metais buvo finansuoti 3 projektai: „Pasaulinė romų diena“ (įgyvendino asociacija „Lietuvos romų bendruomenė“); Romų muzikos festivalis „Tamburinas“ (įgyvendino Romų integracijos centras); „Seku pasaką“ (įgyvendino Lietuvos sakaliukų sąjungos Vilniaus miesto filialas „Padėk pritapti“). Iš viso buvo skirta 7 800 eurų.

2020 metais buvo finansuoti 3 projektai: „Pasaulinė romų diena Gypsy Fest 2020“ (įgyvendino asociacija „Lietuvos romų bendruomenė“); romų muzikos festivalis „Tamburinas“ (įgyvendino Romų integracijos centras); „Rom Hop“ (įgyvendino Lietuvos sakaliukų sąjungos Vilniaus miesto filialas „Padėk pritapti“). Iš viso buvo skirta 14 500 eurų.

2021 metais buvo finansuoti 5 projektai: „Romų verslumo skatinimas: internetinė prekyba“ (įgyvendino Baltijos regiono romių asociacija); renginių, skirtų romų holokausto aukoms atminti, ciklas (įgyvendino Lietuvos romų bendruomenė); Pasaulinė romų diena „Gypsy Fest 2021“ (įgyvendino Lietuvos romų bendruomenė); „Skaitmeninis Lietuvos romų dialekto garso ir vaizdo archyvas“ (įgyvendino Lietuvos sakaliukų sąjunga); romų muzikos festivalis „Tamburinas“ (įgyvendino Romų Integracijos centras). Iš viso buvo skirta 25 000 eurų.

Vilniaus miesto savivaldybė remia romų kultūrą propaguojančius renginius Kirtimų kultūros centre. 2017 m. Kirtimų kultūros centre įvyko 6 nemokami renginiai: 2 koncertai, 1 kalėdinė šventė su spektakliu ir 3 kūrybinės dirbtuvės. Dviejų dalių koncerto „Kultūrų dialogai“ metu klausytojams buvo pristatyta išskirtinė romų muzikinė kultūra, o romų bendruomenė supažindinta su lietuviška muzika. Kūrybinių dirbtuvių metu romų tabore gyvenantys vaikai kūrė lėles ir teatrinis siužetus. Taip pat įvyko ir kalėdinė šventė. 2018 m. buvo paremti 3 projektais, jiems skirta 6 300 eurų.

Romų moterų įgalinimas

Tautinių mažumų departamentas, įgyvendindamas projektą „Romų platforma – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, penkiose Lietuvos savivaldybėse, kuriose telkiasi didžiausios romų bendruomenės, įsteigė romų platformas. Platformų koordinatorėmis Šalčininkų rajone, Kybartuose ir Panevėžio mieste dirbo romų moterys.

2018 m. vasario 26–27 d. Anykščiuose vyko romų moterims skirtas seminaras „Romų tautybės moterys – bendruomenės lyderės: keitimasis gerąja patirtimi ir idėjos ateičiai“. Seminaro metu su dalyvėmis buvo diskutuojama apie tarptautines romų iniciatyvas (Europos romų kultūros institutas, tarptautinės moterų organizacijos, konferencijos), romių moterų verslumo skatinimą (aptartos veiklų idėjos pagal projektą „Dirbkime kartu su romais“), romių moterų situaciją Lietuvoje (ankstyvos santuokos ir sveikatos rodikliai, situacija įkalinimo įstaigose).

Taip pat 2018 m. buvo organizuota „Pozityvios tėvystės stovykla“. Iš 30 dalyvių 20 buvo moterys. Organizuotas tradicinio romų pyrago kepimo ir pateikimo rinkai mokymai, kuriuose dalyvavo 12 dalyvių; papuošalų gamybos užsiėmimai.

VšĮ Romų visuomenės centras kartu su partneriais, įgyvendindamas Europos Sąjungos lėšomis finansuojamą projektą „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“, vykdė priemones, skirtas romų moterims. Šis nuo 2016 m. įgyvendinamas projektas didelį dėmesį skiria moterų įgalinimui. 2016–2017 m. lyčių lygybės mokymuose dalyvavo 45 asmenys. 14 moterų įitraukė į įvairias įgalinimo veiklas.

Projektas „Mes – bendruomenės superherojės“

2019 m. Lietuvos sakaliukų sąjungos Dienos centras „Padėk pritapti“ įgyvendino projektą „Mes – bendruomenės superherojės“. Vilniaus miesto savivaldybės finansuotas projektas buvo skirtas jaunų romių ir kitų socialinę atskirtį patiriančių merginų įgalinimui.

20 projekto dalyvių – jaunų romų tautybės ir kitų socialinę atskirtį patiriančių merginų iš Vilniaus miesto dalyvavo 30-tyje edukacinių užsiėmimų ir viename baigtiniame renginyje Kirtimų kultūros centre. Projekto metu dalyvės buvo įtrauktos į menines, kultūrinės ir profesines veiklas, įgavo bendravimo ir bendradarbiavimo, planavimo, finansinio raštingumo, karjeros planavimo, estetinio pajautimo įgūdžių, prisidėjo prie naujos meninės vertės ir Naujininkų bendruomenės visuomeninės veiklos pasiūlos kūrimo. Projekto metu dalyvės mokėsi rašyti CV, motyvacinį laišką, dalyvauti darbo pokalbyje, susipažino su įvairių profesijų pasiūla, įgijo žinių, reikalingų teikiant grožio ir estetikos paslaugas. Įgytos kompetencijos turėtų skatinti ir didinti romių ir kitų socialinę atskirtį patiriančių merginų galimybes ir konkurencingumą darbo rinkoje. Projekto metu buvo

padidinta popamokinio kultūrinio ir socialinio užimtumo pasiūla Naujininkuose (ir ne tik) gyvenančioms romų tautybės ir socialinę atskirtį patiriančioms paauglėms ir merginoms bei jaunoms mamoms. Merginos galėjo įsitraukti į kultūrinę ir socialinę veiklą, plėsti savo kompetencijas, įgyti naujų žinių, susipažinti su naujais žmonėmis, sustiprinti savo konkurencingumą darbo rinkoje.

Trečia rekomendacija – teisinę sistemą, susijusią su tautinių mažumų kalbų vartojimu bendraujant su administracinėmis institucijomis, privačiuose ženkluose ir topografinėse nuorodose, taip pat su vardų ir pavardžių rašyba oficialiuose dokumentuose, suderinti su Pagrindų konvencijos 10 ir 11 straipsniais

Tautinių mažumų kalbos vartojimas bendraujant su valdžios institucijomis

Lietuvos Respublikos institucijos, tarnybos, savivaldybės priima prašymus kita, ne valstybine, kalba tam tikra tvarka ir pagal poreikius.

Teisė kreiptis į valdžios institucijas tautinės mažumos ar kita nevalstybine kalba yra užtikrinta Viešojo administravimo įstatyme bei Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklėse (patvirtintose Vyriausybės nutarimu). Pagal Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių 15 punktą institucijos vadovas turi teisę nustatyti ir kitas kalbas (nei valstybinė), kuriomis parašyti prašymai gali būti priimami. Lenkų, rusų kalbomis informacija ir paslaugos teikiamos Vilniaus miesto, Šalčininkų, Švenčionių ir Vilniaus rajonų savivaldybių tinklalapiuose, Užsienio reikalų ministerijos tinklalapyje, Policijos elektroninių paslaugų sistemoje www.epolicija.lt. Teismų įstatyme taip pat numatyta, kad asmenims, nemokantiems valstybinės kalbos, teisė dalyvauti teismo procese garantuojama sudarant galimybes gauti vertėjo paslaugas (8 str.).

Valstybinės kalbos įstatymo projekto (2008-07-09 Reg. Nr. XP-1320(2)) 7 straipsnio „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų santykiai su juridiniais ir fiziniais asmenimis“ 4 punkte yra numatyta, kad „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų darbuotojai savo noru gali žodžiu bendrauti su fiziniais asmenimis abiem šalims priimtina kalba“.

Privatūs ženklai, topografinės nuorodos tautinės mažumos kalba

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 11 str. 3 dalyje kalbama apie tradicinius pavadinimus, t. y. tautinių mažumų kultūros paveldo apsaugą: „Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinei mažumai priklausantys asmenys, remdamosi savo teisinės sistemos reikalavimais, o prireikus ir sutartimis su kitomis valstybėmis bei atsižvelgdamos į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus stengiasi daryti taip pat ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis“.

Gatvių, institucijų pavadinimai yra valdymo ir administravimo elementai, ne kultūros paveldo dalykas, todėl tokie pavadinimai teiktini tik valstybine kalba.

Nuo 2016 m. Vilniaus miesto savivaldybė vykdo akciją, kviečiančią miestiečius būti tolerantiškesniems, atviresniems ir rodyti pagarbą įvairių tautybių asmenims, įsikūrusiems mieste, kuris nuo seno garsėjo įvairių kultūrų sugyvenimu. Akcijos metu kai kuriose Vilniaus miesto gatvėse šalia oficialių gatvių pavadinimų valstybine kalba pritvirtinamos dekoratyvinės lentelės tautinių mažumų kalba. Vilniaus mieste galima rasti dvikalbius Islandijos, Karaimų, Latvių, Moldovos, Rusų, Totorių, Varšuvos, Vokiečių, Žydų gatvių, Vašingtono skvero pavadinimus. Dekoratyvinės, unikalios dizaino lentelės su į užsienio kalbą išverstais gatvių pavadinimais nėra prilyginamos oficialiems gatvių pavadinimams.

Asmenų vardų ir pavardžių tautinių mažumų kalbomis rašymas oficialiuose dokumentuose

Galiojančiame Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatyme vardų ir pavardžių rašymas nereglamentuojamas, jo 15 str. nurodyta, kad Lietuvos Respublikoje vartojamos įstatymų nustatytos Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžių formos. Asmenvardžių rašymas dokumentuose nepriskirtas prie Valstybinės kalbos įstatymo reglamentuojamų sričių, nes valstybėje susitarta, kad šį klausimą turi reglamentuoti atskiras įstatymas. Šiuo metu piliečių asmens dokumentuose vardas ir pavardė įrašomi vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo 6 str. 6 p. (*Civilinės būklės aktų įrašai rašomi lietuvių kalba*). Su užsieniečiu santuoką sudariusiam ir jo pavardę pasirenkančiam sutuoktiniui bei tokių asmenų vaikams teismo sprendimu suteikiama teisė pakeistą pavardę rašyti originalo kalba (jei rašmenys lotyniško pagrindo). Dėl originalios vardų ir pavardžių rašybos, naudojant ir nelietuviškus lotyniško pagrindo rašmenis, įstatymo projekto tebediskutuojama.

Pažymėtina, kad valdančiosios daugumos Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų, Laisvės partijos ir Liberalų sąjūdžio 2020 m. lapkričio 9 d. pasirašytoje koalicinėje

sutartyje, numatančioje 2020–2024 m. Seimo ir Vyriausybės koaliciją, susitarimus ir darbus, į atskiriems koalicijos partneriams aktualių klausimų sąrašą yra įtrauktas punktas dėl įstatymų pakeitimų, įteisinant asmenvardžių rašybą pagrindiniame dokumentų puslapyje visomis lotyniškos abėcėlės raidėmis.

Ketvirta rekomendacija – taikant įrodymais, o ne terminais pagrįstą pereinamojo laikotarpio priemonių politiką ir tautinių mažumų kalbų mokytojams suteikiant patariamąjį vaidmenį, užtikrinti, kad, vykdant švietimo reformą, nebūtų diskriminuojami tautinių mažumų mokyklų moksleiviai; suformuluoti ir įgyvendinti konceptualų požiūrį į dvikalbį ar daugiakalbį ugdymą mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose, padėti tautinių mažumų vaikams integruotis į aplinką, kurioje vartojama lietuvių kalba, ir atvirksčiai; apsvarstyti galimybę apskaičiuojant galutinį įvertinimą, kuris yra svarbus stojant į universitetą, įtraukti tautinių mažumų kalbų egzaminų įvertinimus.

Tautinių mažumų departamentas kasmet atlieka tautinių mažumų moksleivių mokyklinio ir brandos gimtosios kalbos ir valstybinės kalbos egzaminų analizę. Taip pat yra leidžiami analitiniai leidiniai apie atskiras (lenkų, rusų, romų, totorių) tautines mažumas, jų padėtį, veiklą, išsilavinimą. Tikimasi, kad tokia informacija gali padėti formuojant tautinių mažumų politiką visose srityse, įskaitant švietimą. Vadovaudamasis sukauptais duomenimis, Tautinių mažumų departamentas inicijuoja apskritojo stalo diskusijas, konferencijas moksleivių pasiekimams įvertinti, galimiems mokymo metodams aptarti, o taip pat teikia siūlymus pažangai pasiekti. Į renginius kviečiami Lietuvos tautinių mažumų mokyklų mokytojai, mokslininkai, nevyriausybinių organizacijų, veikiančių švietimo srityje, atstovai.

Analizuodamas tautinių bendruomenių atstovams ir švietimo specialistams susirūpinimą keliančius tautinių mažumų mokinių valstybinės kalbos egzaminų rezultatus, vaikų ir jaunimo integracijos problemas, Tautinių mažumų departamentas organizuoja pasitarimus su įvairių sričių profesionalais, surengė ne vieną konferenciją, apskritojo stalo diskusiją.

Tautinių mažumų departamentas 2020 m. inicijavo konferenciją „Tautinių mažumų vaikų ir jaunimo integracijos aspektai moksleivių pasiekimų kontekste“, kurioje buvo pristatyti ir aprašti tautinių mažumų mokyklų moksleivių brandos egzaminų ir stojimo į aukštąsias rezultatai. Išanalizavęs konferencijos medžiagą, Tautinių mažumų departamentas padarė išvadą, kad, mokant

tautinių mažumų moksleivius valstybinės kalbos ir plečiant mokytojų kompetenciją, reikalingos papildomos priemonės.

Tautinių mažumų departamentas, kurio dėmesio centre yra tautinių mažumų mokyklų moksleivių pasiekimai, pedagogų kvalifikacijos tobulinimo perspektyvos, reaguodamas į konferencijoje padarytas prielaidas ir į ankstesnių konferencijų bei diskusijų išvadas, ėmė bendradarbiauti su Vytauto Didžiojo universitetu kuriant papildomas mokymo programas tautinių mažumų mokyklų moksleiviams ir pedagogams. Buvo užsakyti bandomieji moduliai: 1) Pietryčių Lietuvos tautinių mažumų mokyklų 12 klasių moksleivių lietuvių kalbos žinių ir įgūdžių gerinimo ir gilinimo papildomos užsiėmimų priemonės pagal bendrojo ugdymo programą; 2) pedagoginių bendrakultūrinių, kalbinių kompetencijų Lietuvos kultūros pažinimo ir lietuvių kalbos mokėjimo srityse tobulinimo programos (48 akad. val.) Pietryčių Lietuvos tautinių mažumų mokyklų lenkų kalbos ir literatūros 1–12 klasių mokytojams parengimas ir įgyvendinimas. Bandomuosius modulius, kuriuos ketinama tęsti, parengė ir išbandė Vytauto Didžiojo universitetas.

Kartu su Lietuvių kalbos institutu Tautinių mažumų departamentas parengė mokymo priemonę, skirtą Lietuvoje gyvenantiems rusakalbiams asmenims. Ji paremta išskirtiniu mokslininko, intensyvaus užsienio kalbų dėstymo metodikos specialisto prof. Sergejaus Temčino mokymo metodu, leidžiančiu per labai trumpą laiką pramokti lietuvių kalbos pagrindų ir toliau lietuvių kalbos žinias gilinti savarankiškai.

2019 m. Kazimiero Simonavičiaus universitetas kartu su Tautinių mažumų departamentu organizavo nacionalinio raštingumo konkursą „Ateities lingvistas“, skirtą 11–12 klasių lietuvių, tautinių mažumų ir užsienio lietuvių mokyklų moksleiviams. Konkurso tikslas – skatinti domėjimąsi šiuolaikinės kalbos perspektyvomis XXI amžiuje, išaugusiu jos vaidmeniu visuomenėje, kalbos technologijomis ir skaitmeniniais ištekliais. Taip pat ugdyti modernų ir savarankišką požiūrį į kalbą, stiprinti vertybinę kalbos sampratą ir kalbinį sąmoningumą, lavinti kalbos, kaip kūrybiškumo šaltinio, suvokimą, plėtoti kūrybinį mąstymą ir kalbinės raiškos gebėjimus, kelti lietuvių ir Lietuvos tautinių mažumų kalbų prestižą.

Tautinių mažumų kalbų mokytojams suteikiamas stiprus patariamasis vaidmuo

2019 ir 2020 m. buvo pradėtas bendrojo ugdymo programų turinio atnaujinimas. Buvo pateikti siūlymai, susiję su tautinių mažumų istorijos, kultūros, gyvenimo Lietuvoje atspindėjimu mokymo turinyje. Į atnaujinamų bendrųjų programų ruošimą įtraukiami mokytojai, dirbantys mokyklose, kuriose ugdymo procesas vyksta tautinių mažumų kalbomis.

2020 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijoje buvo sudaryta Tautinių mažumų komisija. Jos nuostatai patvirtinti 2017 m. lapkričio 9 d. švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu „Dėl tautinių mažumų švietimo komisijos nuostatų patvirtinimo“ Nr. V-1761²⁸. Nuostatų 6 punkto 2 papunktyje numatyta, jog prireikus Tautinių mažumų komisija teikia nuomonę ir išvadas savo iniciatyva ar jei tautinių mažumų švietimo klausimais į ją kreipiasi švietimo, mokslo ir sporto ministras, kitos institucijos.

Komisijos funkcijos – 2020 m. Vilniuje pasirašyto 2019 m. Varšuvoje pasirašytos Deklaracijos dėl lenkų tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijos Respublikoje švietimo (apie deklaraciją informacija plačiau pateikta I dalyje) įgyvendinimo plano stebėseną.

Pagal priimtą šios deklaracijos įgyvendinimo planą, Lietuva aptarė valstybinio ir mokyklinio lenkų kaip gimtosios kalbos brandos egzamino įvedimo, valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino rezultatų prilyginimo kitų valstybinių ir mokyklinių brandos egzaminų rezultatams stojant į Lietuvos aukštąsias mokyklas galimybes, lenkų mokyklas aprūpinimo lenkų gimtosios kalbos bei kitų dalykų vadovėliais, tarp jų ir išigytais Lenkijoje, būdus, lenkų tautinių mažumų mokykloms reikalingų kvalifikuotų ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pagrindinio ugdymo mokytojų bei švietimo pagalbos specialistų skaičiaus (logopedų ir spec. pedagogų) padidinimo galimybes. Taip pat aptartos lenkų kalbos būrelio arba būrelių lenkų kalba lankymo galimybės lenkų tautybės vaikams, besimokantiems tose mokyklose, kuriose ugdymas vyksta lietuvių kalba. Papildomai kalbėta apie lietuvių kalbos mokymąsi 5 valandas per savaitę darželiuose bei pradinio ugdymo klasėse.

Dvikalbio ar daugiakalbio ugdymo plėtojimas mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Plėtojant dvikalbį ugdymą 2020 m. rugsėjį pakartotinai 1 000 egz. tiražu išleista metodinė priemonė pedagogams „Antroji kalba ankstyvajame amžiuje“ (pirmas leidimas 2014 m.). Ši metodinė priemonė išdalinta mokykloms, kuriose mokoma tautinių mažumų kalbomis, ir kuriose 2020–2021 m. m. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, dirba 551 ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojas. Taip pat parengtos kvalifikacijos tobulinimo programos ir planuojama, kad 2020 m. I pusmetį bus įgyvendinami kvalifikacijos tobulinimo renginiai 7

²⁸ Įsakymas „Dėl tautinių mažumų švietimo komisijos nuostatų patvirtinimo“ Nr. V-1761 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fc72c1d225f011eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=4t02bu2en>

savivaldybėse ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių ugdymo įstaigų tautinių mažumų kalba mokytojams.

2020 m. Nacionalinė švietimo agentūra organizavo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas, t. y. trimis srautais suorganizuoti dviejų dienų nuotoliniai seminarai „Rašinių vertinimo kompetencijų tobulinimas“. Taip pat įgyvendinta lituanistams skirta nuotolinė kvalifikacijos kėlimo programa „Lituanistų avilys 2020“ pagal modulius Lietuvių kalbos mokymo metodika (50 akad. val.), Literatūros mokymo metodika (50 akad. val.), Rašinių mokymas ir vertinimas (50 akad. val.), Skaitymo gebėjimų ugdymas (50 akad. val.). Seminaruose dalyvavo tautinių mažumų mokinius mokantys mokytojai, nes jaučiamas nuolatinis poreikis tobulinti tautinių mažumų mokytojų lietuvių kalbos metodines žinias.

Bendradarbiaujant su Europos Tarybos Europos modernių kalbų centru (*European Centre for Modern Languages of the Council of Europe*) 2021 m. spalio viduryje numatytas seminaras mokytojams, dirbantiems dvikalbėje aplinkoje.

Stiprindama dvikalbį ugdymą, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija parengė ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Seimui pateikė Švietimo įstatymo 30 straipsnio pakeitimo projektą. Projekte siūloma įteisinti ir nuo 2021 m. rugsėjo 1 d. numatyti ne trumpesnę nei 5 valandų per savaitę ugdymą lietuvių kalba tautinių mažumų ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kad tautinių mažumų vaikams būtų suteiktos geresnės lietuvių kalbos žinios ir tobulinami jų gebėjimai. Priešmokyklinio amžiaus vaikams taip pat siūloma didinti savaitinių valandų skaičių, skirtų ugdymui lietuvių kalba – ne mažiau kaip 5 valandas per savaitę.

Tautinių mažumų kalbos egzamino įvertinimo įtraukimas į galutinį įvertinimą

2017 m. Tautinių mažumų departamentas, išanalizavęs Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatyme įtvirtintas nuostatas ir atsižvelgdamas į švietimo ir mokslo ministro 2016 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. V-718 „Dėl Geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo 2018 m. tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatytus papildomus kriterijus bei atkreipdamas dėmesį į klausimo aktualumą visoms mokykloms, kuriose mokymo procesas vyksta tautinių mažumų (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių) kalbomis, kreipėsi į švietimo, mokslo ir sporto ministrę su prašymu apsvarstyti galimybę įtraukti tautinių mažumų gimtosios kalbos (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių) brandos egzamino įvertinimą kaip papildomą kriterijų.

Rašte buvo teigiama, kad tautinių mažumų gimtosios kalbos dalyko tikslai nėra tik kalbinė kompetencija, ji turi daugiau labai svarbių aspektų: istorinį, estetinį, filosofinį-visuomeninį ir

instrumentinį. Jis atliepia tautinei mažumai priklausančių asmenų teises išsaugoti savo etnokultūrinę tapatybę ir tautinių mažumų ugdymo turinio bei proceso ypatumus. Be to, gimtosios kalbos mokyklinio brandos egzamino įvertinimas leistų pamatuoti stojančiųjų gebėjimus, pasiekimus ir būtų traktuojamas kaip privalumas studijuojant Lietuvos aukštosiose mokyklose, nes geras kalbos mokėjimas praplečia galimybes tiesiogiai naudotis mokslo ir mokslo populiarinimo literatūra, skaityti bei studijuoti įvairius tekstus ir šaltinius tiek originalo kalba, tiek jų vertimus.

2020 m. šis klausimas vėl buvo paliestas Tautinių mažumų komisijos posėdyje, kurio metu buvo grįžta prie jo svarstymo. Atsižvelgiant į atnaujinamas bendrąsias programas, svarstomi įvairūs egzaminų modeliai, tarp jų ir atsižvelgimas į tautinių mažumų kalbų egzaminų įvertinimus stojant į universitetą.

Tautinių mažumų departamentas yra kreipęsis į aukštąsias mokyklas su pasiūlymu skirti papildomą balą moksleiviams, stojantiems į aukštąsias mokyklas, už tautinių mažumų gimtosios kalbos mokėjimą.

III DALIS – KONVENCIJOS STRAIPSNIŲ ĮGYVENDINIMAS

B. KONVENCIJOS ĮGYVENDINIMAS PAGAL STRAIPSNIUS

1 STRAIPSNIS

Tautinių mažumų ir joms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsauga yra neatsiejama tarptautinės žmogaus teisių apsaugos dalis ir priklauso tarptautinio bendradarbiavimo sričiai

Lietuvos Respublika tęsia bendradarbiavimą su žmogaus teisių apsaugos srityje veikiančiomis tarptautinėmis organizacijomis – Jungtinėmis Tautomis, Europos Sąjunga, Europos Taryba (įskaitant Europos komisiją kovai su rasizmu ir netolerancija), Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija, Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija. 2016–2021 m. Lietuvos Respublika pateikė ataskaitas pagal šias Lietuvos Respublikos ratifikuotas Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos žmogaus teisių sutartis:

1. Jungtinių Tautų tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktą,
2. Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą,

3. Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo,
4. Tarptautinę konvenciją dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo,
5. Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą,
6. Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims,
7. Neįgaliųjų teisių konvenciją,
8. Vaiko teisių konvenciją,
9. Europos socialinę chartiją,
10. Europos konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą,
11. Konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos,
12. Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis,
13. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją.

Kadangi Užsienio reikalų ministerijai pavesta organizuoti pranešimų ir informacijos rengimo pagal 1965 metų Konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo ir 1966 metų Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą (2001 m. gruodžio 18 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 1540, suvestinė redakcija nuo 2019 07 02), papildomai informuojame, kad 2017 m. Užsienio reikalų ministerija pateikė ketvirtąjį periodinį pranešimą pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas 2018 m. palankiai įvertino Lietuvos Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 metų veiksmų planą ir jo įgyvendinimą, Tautinių mažumų departamento įsteigimą 2015 m. bei Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metais veiklos planą. Žmogaus teisių komitetas rekomendavo stiprinti Lietuvos pastangas kovojant su netolerancija, stereotipinėmis nuostatomis, diskriminacija ir neapykantos kurstymu pažeidžiamų asmenų ir mažumų grupių atžvilgiu, įskaitant romus, žydus, migrantus, pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus.

2018 m. Užsienio reikalų ministerija pagal Konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo pateikė jungtinį devintąjį ir dešimtąjį periodinį pranešimą. 2019 m. Lietuvą vertino Jungtinių Tautų Rasinės diskriminacijos komitetas, kuris pažymėjo pozityvias Lietuvos teises ir institucines priemones, skirtas šios konvencijos įgyvendinimui, ypač kovos su netolerancija ir diskriminacija, romų integracijos, kovos su žmonių prekyba, teisėsaugos pareigūnų

mokymų kovos su neapykantos nusikaltimais srityse. JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas pateikė rekomendacijas Lietuvai suintensyvinti pastangas šiose srityse: adekvataus finansavimo užtikrinimo Seimo kontrolierių įstaigos ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos vykdomai veiklai, romų integracijos ir švietimo, dialogo su pilietine visuomene stiprinimo, kovos su neapykantos nusikaltimais, Tautinių mažumų įstatymo priėmimo, pabėgėlių ir migrantų integracijos bei kitose srityse.

Žmogaus teisių apsaugos sutarčių įgyvendinimo pažangą palankiai įvertino šių sutarčių priežiūros institucijos, gautos ekspertų rekomendacijos, nuomonės.

Siekdama tinkamai įgyvendinti minėtas rekomendacijas ir skatinti dialogą su pilietine visuomene, į Konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo ir Tarptautinio pilietinio ir politinių teisių pakto rekomendacijų aptarimo procesą Užsienio reikalų ministerija įtraukia ir kitas atsakingas ministerijas, Tautinių mažumų departamentą, nevyriausybinės organizacijas, nepriklausomas žmogaus teisių institucijas, kurios vykdo veiklą atitinkamose srityse.

2021 m. vasario 22 d. Užsienio reikalų ministerija, apibendrindama Lietuvos institucijų teiktą informaciją, pateikė atsakymus anglų kalba į Europos Tarybos Nediskriminavimo, įvairovės ir įtraukties valdymo komiteto delegacijoms skirtą klausimyną dėl tautinių mažumų jaunimo politinio dalyvavimo, kurių pagrindu bus atliekamas tyrimas (angl. Study on political participation of national minority youth in Council of Europe member States), siekiant apžvelgti Europos Tarybos valstybių narių situaciją, nustatyti tendencijas ir gerąją praktiką, taip pat kliūtis bei iššūkius (pvz. teisinius, švietimo), susijusius su jaunimo, priklausančio tautinėms mažumoms, politiniu dalyvavimu.

2 STRAIPSNIS

Šios Konvencijos nuostatos taikomos sąžiningai, supratimo ir pakantumo dvasia bei laikantis geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų.

2017–2021 m. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo šias tarptautines sutartis:

1. 2018 metais

- 1.1. Europos Tarybos konvenciją dėl bendros kino filmų gamybos (pataisytą), kuri Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 2019 m. sausio 1 d.;
- 1.2. Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos papildomą protokolą, kuris Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 2019 m. sausio 1 d.;
2. 2019 m.
 - 2.1. Protokolą, iš dalies keičiantį Europos Tarybos konvenciją dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu, kuris Lietuvos Respublikoje laikinai taikomas nuo 2020 m. balandžio 1 d.;
 - 2.2. Europos Tarybos konvenciją dėl integruoto požiūrio į saugumą, apsaugą ir paslaugas per futbolo rungtynes ir kitus sporto renginius, kuri Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 2021 m. balandžio 1 d.;
3. 2020 m.
 - 3.1. Europos Tarybos konvenciją dėl nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimo, paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo, kuri Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 2020 m. rugpjūčio 1 d.;
4. 2012 m.
 - 4.1. Europos Tarybos konvenciją dėl teisės susipažinti su oficialiais dokumentais, kuri Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 2020 m. gruodžio 1 d.

2017 m. Tautinių mažumų departamentas ir Baltarusijos Respublikos įgaliotinis religijos ir tautybių reikalams pasirašė bendradarbiavimo tautinių mažumų politikos srityje susitarimą.

3 STRAIPSNIS

1. Kiekvienas tautinei mažumai priklausantis asmuo turi teisę laisvai pasirinkti, ar su juo turi būti elgiamasi kaip su tautinei mažumai priklausančiu asmeniu, ar ne, ir dėl tokio savo pasirinkimo arba dėl naudojimosi su tokiu pasirinkimu susijusiomis teisėmis jis neturi atsidurti nepalankioje padėtyje.

Papildoma rekomendacija – užtikrinti, kad 2021 m. gyventojų surašymas taptų tvirtu mažumų teisių politikos formavimo pagrindu, užtikrinančiu teisę į laisvą ir savanorišką tapatybės pasirinkimą,

galimybę deklaruoti priklausomybę daugiau nei vienai etninei grupei ir duomenų apie pirmąją ir kitas kalbas rinkimą.

Paskutinio gyventojų ir būstų surašymo, kuris vyko 2011 metais, duomenimis, Lietuvoje gyveno 154 tautybių žmonės. Kas trečias šalies gyventojas nurodė, kad moka dvi užsienio kalbas. Gyventojai priklausė 59-ioms skirtingoms religinėms bendruomenėms.

2021 m. gyventojų ir būstų surašymas atliekamas nauju būdu: administracinių duomenų pagrindu, naudojantis devyniolikos pagrindinių valstybės registrų ir informacinių sistemų (Lietuvos Respublikos gyventojų, Nekilnojamojo turto, Mokinių, Studentų registrų, SODROS, VMI, E.sveikatos, Užimtumo tarnybos informacinių sistemų ir kt.) duomenimis.

Kadangi 2021 metais surašymas vyksta administracinių duomenų pagrindu, atsiliepiant į vartotojų poreikį ir siekiant išlaikyti tęstinumą, rodiklių palyginamumą, renkant šią informaciją atliekamas Gyventojų tautybės, gimtosios kalbos ir išpažįtamo tikėjimo statistinį tyrimas. Šį tyrimą Lietuvos statistikos departamentas pradėjo vykdyti 2021 m. sausio 15 d. Į darbo grupę, rengiančią apklausos metodikas, buvo pakviestas Tautinių mažumų departamento atstovas. Ruošdamiesi tyrimui, Lietuvos statistikos departamento specialistai dalyvavo „Lenkų diskusijų klubo“ diskusijoje, pristatė būsimą surašymą ir gyventojų tautybės, gimtosios kalbos ir išpažįtamo tikėjimo statistinį tyrimą. Taip pat vyko konsultacijos su demografais. Buvo pritarta būdo, kaip bus atliekamas tyrimas, pasirinkimui, klausimų formuluotėms ir kitiems su tyrimu susijusiems aspektams.

Šiuo metu didelės dalies gyventojų tautybė yra nurodyta Gyventojų registre, tačiau pažymėtina, kad iki 1992 m. gimimo liudijimuose nebuvo nurodoma vaiko tautybė. Ne visada būdavo sudaryta galimybė nurodyti tautybę ir Lietuvos Respublikos piliečio pase. Dėl šių aplinkybių tautinių mažumų atstovai nuogąstavo, kad registruose esantys duomenys neatspindės realaus tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skaičiaus. Atsižvelgdamas į dalies tautinių bendrijų atstovų prašymą, Lietuvos statistikos departamentas įtraukė tautybės klausimą į tyrimą, nes yra gyventojų, kurie nori nurodyti kitą, nei Gyventojų registre įrašyta, tautybę. Tyrimo metu gyventojai buvo kviečiami atsakyti, kokia jų tautybė, gimtoji kalba, kokių dar kalbų moka, kokią tikėjimą išpažįsta.

Lietuvos gyventojai buvo kviečiami prisijungti adresu <https://surasymas.stat.gov.lt> ir dalyvauti statistinio tyrimo internetinėje apklausoje nuo 2021 m. sausio 15 iki vasario 28 d. Prisijungti prie tyrimo anketos buvo galima tik suvedus tikslius asmens duomenis (asmens kodą ir

galiojančio dokumento numerį) arba per Elektroninius valdžios vartus. Statistinio tyrimo anketos, kuriose yra keturi klausimai, gyventojams buvo pateikiamos lietuvių, lenkų, rusų ir anglų kalbomis.

Siekiant užtikrinti statistinio tyrimo rezultatų kokybę ir reprezentatyvumą, pasibaigus internetinei apklausai, iš gyventojų registro buvo atrinkta apie 40 tūkst. internetinėje apklausoje nedalyvavusių gyventojų. Jie atrinkti taikant paprastąją sluoksninę atsitiktinę imtį ir buvo apklausiami klausėjų. Tikimybinės imties sąrašą sudarė internetinėje apklausoje nedalyvavę 16 metų ir vyresni nuolatiniai gyventojai, už vaikus į anketos klausimus atsakė tėvai, įtėviai ar globėjai, prisijungę su vaiko asmens duomenimis.

Tyrimo duomenys apie gyventojų tautybę, gimtąją kalbą ir išpažįstamą tikėjimą bus pateikti kartu su 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatais. Surinkus statistinius duomenis ir pritaikius matematinius modelius, bus parengta ir paskelbta informacija apie gyventojų tautybę, gimtąją kalbą ir kitų kalbų (be gimtosios) mokėjimą bei išpažįstamą tikėjimą. Gauti rezultatai bus lyginami su 2011 m. surašymo, gyventojų registro duomenimis ir skelbiami kartu su surašymo rezultatais.

Tautinių mažumų departamentas domisi tyrimu ir laukia surašymo rezultatų, kad galėtų įvertinti, ar bus pateisinti lūkesčiai dėl tokio statistikos rinkimo būdo, kalbant apie Lietuvos tautines mažumas. Neatmetama, kad reikės ieškoti naujos metodikos.

Kaip alternatyvą šiems oficialiems tyrimams Lietuvos lenkų sąjunga inicijavo „Visuomeninį Vilniaus krašto gyventojų surašymą“. Anot Lietuvos lenkų sąjungos, šis surašymas vykdomas siekiant kaip galima tiksliau parodyti Lietuvos visuomenės sudėtį pagal tautybę. Surinkta medžiaga leistų palyginti oficialios ir Lietuvos lenkų sąjungos vykdomos apklausos duomenis. Surašymas vyks laikantis galiojančių asmens duomenų apsaugos teisės aktų, o visus duomenis Lietuvos lenkų sąjunga saugos mažiausiai 25 metus. Anketą galima pildyti 3 būdais: popierinę, elektroninę ir naudojantis elektroninėmis priemonėmis bei telefonu bei ją pasirašant. Jeigu pasirenkamas kontaktinis būdas, surašinėtojai laikosi visų sanitarinių reikalavimų, galiojančių pandemijos metu, ir privalo pateikti specialius pažymėjimus.

2. Tautinėms mažumoms priklausantys asmenys gali naudotis teisėmis ir laisvėmis, numatytomis šios Konvencijos principuose, atskirai arba kartu su kitais.

Šiuo metu Tautinių mažumų departamento įsteigtos darbo grupės parengtą Tautinių mažumų įstatymo projektą yra perėmusi Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, kuri pabaigs rengti projektą ir perduos Lietuvos Respublikos Seimui. Daugiau apie Tautinių mažumų įstatymo projektą pateikiama II dalyje Pirmoje rekomendacijoje.

4 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja garantuoti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims lygias teises prieš įstatymą ir vienodą įstatymo teikiamą apsaugą. Šiuo požiūriu draudžiama bet kokia tautinėms mažumoms priklausančių asmenų diskriminacija.

Papildoma rekomendacija – užtikrinti, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, Seimo kontrolierių įstaigos ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pareigos būtų paremtos tinkamais ištekliais, įskaitant lėšas, skirtas šių institucijų įvaizdžiui stiprinti ir žinomumui didinti tarp tautinėms mažumoms priklausančių asmenų.

2020 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (toliau – Kontrolieriaus tarnyba) vykdomai Lygių galimybių užtikrinimo programai iš valstybės biudžeto buvo skirta 438 tūkst. eurų (2019 m. – 426 tūkst. eurų, 2018 m. – 507 tūkst. eurų, 2017 m. – 390,3 tūkst. eurų²⁹, 2016 m. – 453 tūkst. eurų).

2020 m. pagal Lygių galimybių užtikrinimo programą Tarnyba panaudojo 99,9 proc. valstybės biudžeto lėšų. Vykdomai projektinei veiklai papildomai buvo panaudota 305,5 tūkst. eurų, gautų iš tiesiogiai Europos Komisijos finansuojamų programų, ir 235,6 tūkst. eurų, gautų iš Europos Sąjungos fondų investicijų.

²⁹ 2017 m. 150 tūkst. eurų valstybės investicinio projekto (toliau – VIP) „Patalpų Vilniuje, Gedimino pr. 60, kapitalinis remontas ir pritaikymas tarnybos reikmėms“ vykdymui. Įvertinus patalpų, esančių Gedimino pr. 60, Vilniuje, kapitalinio remonto techninio projekto sąmatą ir atsiradus galimybei Tarnybai pagal panaudos sutartį iki 2020 m. gruodžio 31 d. laikinai neatlygintinai valdyti ir naudotis valstybei nuosavybės teise priklausančiomis administracinės paskirties patalpomis, esančiomis Gedimino pr. 11, Vilniuje, buvo nutarta VIP vykdymo nebetęsti (panaudota 2,33 % VIP skirtų lėšų).

Projekto „Visi apie tai kalba: darbo ir asmeninio gyvenimo derinimas virsta realybe“ nacionaliniam finansavimui panaudota 90 tūkst. eurų valstybės biudžeto lėšų, gautų iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendinant Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos 2020–2022 m. tarpinstitucinio veiklos plano priemones. 2020 m. Kontrolieriaus tarnyba gavo 9 tūkst. eurų paramos, iš kurių 5 tūkst. eurų buvo panaudoti rengiant Nacionalinius lygybės ir įvairovės apdovanojimus.

Kontrolieriaus tarnyba 2020 m. vykdė švietėjišką ir prevencinę veiklą, įgyvendindama įvairius projektus lygių galimybių užtikrinimo temomis. Šie projektai dažniausia yra finansuojami Kontrolieriaus tarnybos pastangomis pritraukiant kitus finansavimo šaltinius, tokius kaip lėšos, skirtos Europos Sąjungos programoms žmogaus teisių užtikrinimui valstybėse narėse skatinti, kitų tarptautinių programų ir fondų lėšos, privataus sektoriaus Lietuvoje parama, pavyzdžiui organizuojant Nacionalinius lygybės ir įvairovės apdovanojimus.

Valstybė prie šių projektų finansavimo prisideda, užtikrindama būtinąjį nacionalinio finansavimo lėšų indėlį – 20 proc. nuo bendro ES skiriamo finansavimo. Kontrolieriaus tarnybos ekspertų rengiamos paraiškos tarptautiniam finansavimui pritraukti ir pagal šias paraiškas laimima parama leidžia švietėjišką bei prevencinę Tarnybos veiklą vykdyti plačiau ir kokybiškiau: kurti geros kokybės produktus, organizuoti mokymus, rengti metodinę medžiagą, straipsnius ir leidinius lygių galimybių užtikrinimo temomis, organizuoti informacines ir sąmoningumo didinimo kampanijas, renginius, atlikti visuomenės tyrimus ir kita. Tokiu principu organizuojamai švietėjiškai ir prevencinei veiklai neišvengiamai pritrūksta lankstumo pasirenkant projektų temas, klausimus ir sritis. Savarankiškumą ir laisvę veikti pagal nacionalinius prioritetus ir poreikius užtikrintų kasmet skiriamas tikslinis nacionalinis finansavimas Tarnybos švietėjiškai ir prevencinei veiklai vykdyti. Taip Kontrolieriaus tarnyba veikla taptų nepriklausoma nuo tarptautinių donorų ir jų prioritetų. Tikslinis nacionalinis finansavimas švietėjiškai veiklai ir lygių galimybių sklaidai iš valstybės biudžeto iki šiol nėra skiriamas.

Seimo kontrolierių įstaiga – valstybės biudžetinė įstaiga, finansuojama iš valstybės biudžeto. Šios įstaigos didžiausią leistiną valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ir valstybės pinigų fondų, pareigybių skaičių tvirtina Seimo valdyba. Seimo kontrolierių darbo užmokesčio dydį ir apmokėjimo sąlygas nustato Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas³⁰.

³⁰ Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.407880?jfwid=q86m1vvgc>

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga – savarankiška valstybės institucija, finansuojama iš valstybės biudžeto. Atskiroms valstybės programoms finansuoti Seimo ar Vyriausybės sprendimu jai skiriamos papildomos valstybės biudžeto lėšos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, vykdančios vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo bei apsaugos priežiūrą ir kontrolę, valstybės tarnautojų darbo užmokesčio dydį ir apmokėjimo sąlygas nustato Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas, Darbo kodeksas ir kiti teisės aktai.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas

2019 m. Lietuvos Respublikos Seime įregistruotas Lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) Nr. XIIIIP-3512. Šiuo įstatymo projektu siūloma, be kita ko, apibrėžti naujas diskriminacijos formas, įtvirtinti tinkamą apsaugą nuo antrinės viktimizacijos, praplečiamos Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos teisės (siūloma suteikti teisę siūlyti Seimui kreiptis į Konstitucinį Teismą bei teisę ginti viešąjį interesą).

Nediskriminavimo skatinimo 2017–2020 metų veiksmų planas

Pagrindinis strateginis dokumentas, kuriuo buvo siekiama įgyvendinti lygių galimybių bei nediskriminavimo politikos tikslus 2017–2020 m. laikotarpiu buvo Nediskriminavimo skatinimo 2017–2020 m. veiksmų planas, patvirtintas socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. gegužės 15 d. įsakymu „Dėl Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“ (toliau – Veiksmų planas)³¹.

Nediskriminavimo skatinimo veiksmų planas vykdomas siekiant ugdyti pagarbą žmogui, užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą bei nuostatų įgyvendinimą, didinti visuomenės teisinį sąmoningumą, supratingumą dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos bei kitų tapatybių, informuoti visuomenę apie vykdomas lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo priemones, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo srityje. Įgyvendinant veiksmų planą rengiami mokymai ir švietėjiški renginiai integracijos į visuomenę ir lygių galimybių užtikrinimo klausimais, kitos veiklos.

³¹ Įsakymas „Dėl Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/Oe515fe03b3c11e79f4996496b137f39?jfwid=96t6tbrwj>

Įgyvendindama veiksmų plano tautinių mažumų ir migruojančių šeimų vaikų švietimą stiprinančias priemones, 2019 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba organizavo 4 forumus „Keliai į kiekvieno mokinio sėkmę: kaip efektyviai įveikti iš kitų šalių atvykusių ar sugrįžusių mokinių integraciją ir mokytį lietuvių kalbos“, skirtus savivaldybių ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinėms klasių ir lituanistų metodinių būrelių bei ugdymo įstaigų metodinių grupių pirmininkams ir mokytojams, dirbantiems su į Lietuvą grįžtančiais ar atvykstančiais vaikais.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu 2017–2019 m., siekiant didinti visuomenės sąmoningumą lygių galimybių ir nediskriminavimo klausimais, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių viešajame transporte buvo transliuota socialinė reklama.

Tautinių mažumų departamentas, siekdamas mažinti diskriminaciją Lygių galimybių įstatyme numatytais pagrindais ir užtikrinti diskriminacijos prevenciją darbo rinkoje, 2019 m. vykdė projektą „Tautinių mažumų atstovų įtraukimas į darbo rinką“. Projekto metu buvo organizuojami renginiai „Gerosios nediskriminavimo darbo rinkoje praktikos, pasitelkiant integracijos ambasadorius, sklaida“ tarp tautinių mažumų.

Tautinių mažumų departamentas, vykdydamas veiklas, skatinančias tarpkultūrinį pažinimą ir įprasminančias tautinių mažumų ir imigrantų kultūrinį paveldą, parengė ir išleido Tautinių mažumų departamento inicijuoto akademinė tyrimų tautinių mažumų klausimais konkurso laureatų tekstų rinktinę. Šie tyrimai patvirtina, jog tautinių mažumų tematika yra be galo įvairialypė ir jos unikalumas atsiskleidžia žvelgiant platesniame horizonte – nuo istorijos ir politologijos iki teisės, komunikacijos ir meno. Ši kultūrinė įvairovė skatina jaunas žmones tęsti veiklą tautinių mažumų mokslinių tyrimų ir politikos srityse, dirbti nevyriausybinėse organizacijose. Tautinių mažumų departamentas pastebi, kad toks konkursas prisideda prie daugiakultūrės, tolerantiškos ir atviros valstybės idėjos stiprinimo, padeda geriau pažinti ir suvokti istorinį palikimą ir paveldą. 2019 m. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vyko akademinė darbų tautinių mažumų tematika konkurso laureatų darbų pristatymas.

Įgyvendinant Veiksmų plano priemonę „Rengti jaunimui ir su jaunu dirbantiems asmenims mokymus nediskriminavimo skatinimo ir pagarbos žmogui ugdymo klausimais, nepažeidžiant tėvų teisės auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus“, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kasmet organizavo mokymus „Antidiskriminacijos, tolerancijos ir pagarbos kitam ugdymas“, kurių tikslas – padėti jauniems žmonėms įvaldyti ir lavinti nediskriminacinio ir pagarbaus bendravimo būdus, formuoti geranorišką elgesį, gerinti gebėjimą atsisakyti išankstinių nuostatų, išmokti pasirinkti tinkamas bendravimo frazes, atpažinti patyčių priežastis, kovoti su jų padariniais savo gyvenamojoje, mokymosi ar darbo aplinkoje.

Kiekvienais metais darbdaviai tobulino savo kompetencijas seminaruose „Lygių galimybių ir nediskriminavimo principai darbo rinkoje“.

Su Veiksmų plano ataskaitomis už 2019 ir 2020 metus galima susipažinti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos interneto svetainėje³².

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra atsakinga už veiksmų plano ir jo įgyvendinimo priemonių vykdymo koordinavimą. Prie Veiksmų plano įgyvendinimo prisideda Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Tautinių mažumų departamentas, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

2. Esant poreikiui, šalys įsipareigoja imtis reikiamų ir veiksmingų priemonių tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų lygybei skatinti visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Šiuo požiūriu jos deramai atsižvelgia į konkrečias tautinėms mažumoms priklausančių asmenų sąlygas.

2010 m. kovo 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 330 „Dėl ministrams pavedamų valdymo sričių“ tautinių mažumų politikos koordinavimas pavestas Kultūros ministerijai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 208 patikslinti Kultūros ministerijos nuostatai, pagal kuriuos ministerija formuoja valstybės politiką tautinių mažumų srityje ir organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą³³. Tautinių mažumų departamentas dalyvauja formuojant valstybės politiką tautinių mažumų srityje ir ją įgyvendina.

Atsižvelgus į tai, kad tautinių mažumų teisių apsauga apima ne tik kultūros, bet ir socialinės apsaugos, švietimo, užsienio reikalų, vidaus reikalų, krašto apsaugos, žmogaus teisių klausimus ir siekiant esminės pažangos tautinių mažumų teisių apsaugos srityje, buvo nuspręsta

³² Socialinės apsaugos ir darbo ministerija <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/lygios-galimybes/nediskriminavimo-skatinimo-veiksmu-planas>

³³ Kultūros ministerijos nuostatai <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/naujos%20redakcijos%20KM%20nuostatai.pdf>

stiprinti ministerijų bendradarbiavimą formuojant ir koordinuojant valstybės politiką tautinių mažumų srityje. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 171 sudaryta Lietuvos Respublikos Vyriausybės komisija tautinių mažumų klausimams³⁴. Daugiau informacijos pateikta I dalyje „Pilietinės visuomenės indėlis ir dalyvavimas“.

Siekiant mažinti Lietuvos regionų socialinius ir ekonominius skirtumus, sušvelninti išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti tolygią ir tvarią plėtrą visoje šalyje, vykdoma Nacionalinė regioninė politika, kurios prioritetai iki 2020 metų nustatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 patvirtintoje 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje³⁵. 2017 m. gruodžio 15 d. Nacionalinė regioninės plėtros taryba patvirtino Lietuvos regioninės politikos „Baltąją knygą tvariai plėtrai“³⁶. Be Baltojoje knygoje suformuluoto uždavinio „Sudaryti kokybiško gyvenimo sąlygas visoje Lietuvoje“, numatyti veiksmai, kuriais bus siekiama gerinti kultūros paslaugų pasiekiamumą ir gyventojų įsitraukimo lygį, skatinama tradicinių tautinių bendruomenių kultūrinė bei kūrybinė veikla ir sklaida, sukurtas regioninio kultūros projektų finansavimo modelis, inicijuotas socialinis, pilietinis, kultūros paveldo pažinimas, puoselėjamas nematerialusis kultūros paveldas (etninė kultūra) ir įgyvendinami bendruomenių įtraukties projektai.

Projektas „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“

Šis projektas įgyvendina romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. IV-48 „Dėl Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ priemones, finansuojamas 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų (toliau – ESF) investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ lėšomis.

Projekto tikslas – padėti romų tautybės asmenims integruotis į darbo rinką ir visuomenę, tokiu būdu išvengiant jų socialinės atskirties.

Buvo finansuotos šios veiklos: individualus ir grupinis motyvavimas, asmens poreikių vertinimas, socialinių ir darbinių įgūdžių ugdymas, palaikymas bei atkūrimas; sociokultūrinės

³⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 171 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dc1b64d05c8511eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=9d9f78b4-f4a9-42fd-9597-84487627a146>

³⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1482 Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31A566B1512D/asr>

³⁶ Lietuvos regioninės politikos „Baltoji knyga tvariai plėtrai“ [https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/ENG_versija/Lithuanian%20Regional%20Policy%20\(White%20Paper\).pdf](https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/ENG_versija/Lithuanian%20Regional%20Policy%20(White%20Paper).pdf)

paslaugos; profesinis orientavimas, informavimas, konsultavimas; bendrųjų įgūdžių (pvz., skaitmeninio raštingumo, kalbų, verslumo) ugdymas; profesinis mokymas; praktinių darbo įgūdžių ugdymas darbo vietoje, tarpininkavimas ar kita pagalba įsidarbinant bei įsidarbinus.

Projekto vykdytojas – VšĮ Romų visuomenės centras. Projekto partneriai: Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“, Lietuvos romų bendruomenė, Romų integracijos namai, Romų Integracijos Centras, Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“ Šalčininkų rajono skyrius.

Pasiekti rezultatai: projekto veiklose dalyvavo 306 romų tautybės asmenys, iš kurių 19 proc. po dalyvavimo veiklose pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti, įskaitant savarankišką darbą. 306 romų tautybės asmenys gavo sociokultūrinės paslaugas.

Projekto rezultatai 2016–2017 m.: 220 socialiai pažeidžiamų asmenų dalyvavo socialinei integracijai skirtose veiklose; 129 romai gavo sociokultūrinės paslaugas (sporto užsiėmimai Eišiškėse ir Vilniuje, seminarai lyčių lygybės tema Vilniuje, Eišiškėse ir Šiauliuose (dalyvavo 45 romai), muzikos pamokos); 48 projekto dalyviai pateikė darbo sutartis, individualios veiklos pažymas arba užsiregistravo Darbo biržoje; 7 siekia išsilavinimo bendrojo ugdymo mokyklose; 3 mokosi specialybės. Projekte įdarbinti socialiniai darbuotojai, tarpininkai, muzikos mokytojai, įdarbinimo ekspertai, teisininkas.

Projekto rezultatai 2018 m.: 266 socialiai pažeidžiami romai dalyvavo socialinei integracijai skirtose ESF veiklose; 131 romas gavo sociokultūrinės paslaugas; 78 socialiai pažeidžiami asmenys po dalyvavimo socialinei integracijai skirtose ESF veiklose pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti, įskaitant savarankišką darbą; 40 asmenų dalyvavo bendrųjų įgūdžių ugdymo užsiėmimuose: lankė lietuvių kalbos mokymus (5 Vilniuje, 10 Eišiškėse, 15 Panevėžyje ir Ukmergėje), kompiuterinio raštingumo kursus (1 Vilniuje, 9 Panevėžyje); 7 projekto dalyviai įgijo profesiją, 5 iš jų įsidarbino pagal specialybę; 30 asmenų dalyvavo pozityvios tėvystės stovykloje. Įvykdyti jaunimo talentų ugdymo mokymai. 5 mokymų dalyviai sėkmingai pasirodė TV laidoje. Projekte dirbo 20 darbuotojų: Vilniuje – 2 socialiniai darbuotojai, 1 įdarbinimo specialistė, 3 tarpininkai, 1 muzikos vadovas, 1 lietuvių kalbos dėstytojas, 1 sporto vadovas, 1 moterų klubo vadovė, Eišiškėse (Šalčininkų r.) 1 socialinis darbuotojas, 2 tarpininkai, 1 lietuvių kalbos dėstytoja, 1 sporto vadovas, 1 muzikos vadovas, Panevėžyje 1 psichologė, 1 įdarbinimo specialistė, 1 tarpininkė, Šiauliuose 1 tarpininkė / muzikos vadovė.

2019 m. dalyvavo 163 moterys, dauguma iš jų gavo socialines ir sociokultūrinės paslaugas. Visos registruotos Užimtumo tarnyboje. Nuo projekto pradžios 21 moteris įgijo specialybę arba

šiuo metu mokosi, iš jų dvi dirba pagal įgytą profesiją, 7 moterys gavo mentorystės paslaugą žemės ūkyje, 17 moterų lankė vairavimo kursus, 5 gavo vairuotojo pažymėjimą.

Kitos romų integracijos į Lietuvos visuomenę priemonės, numatytos 2015–2020 m. veiksmų plane

Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. IV-48 „Dėl romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“, taip pat numatytos Užimtumo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos priemonės.

Užimtumo tarnyba, siekdama padidinti romų motyvaciją įsidarbinti ar mokytis, patarti keičiant darbą, padėti renkantis profesiją ar planuoti karjerą atsižvelgiant į asmenines savybes ir darbo rinkos poreikius, teikė konsultavimo paslaugas. 2018 m. konsultavimo paslaugos buvo suteiktos 325 asmenims, 2019 m. – 441; 2020 m. – 89 asmenims.

Užimtumo tarnyba taip pat teikė konsultavimo paslaugas romų tautybės asmenims, ieškantiems darbo ar siekiantiems įgyti darbo rinkoje paklausią kvalifikaciją ar kompetencijas, reikalingas įsidarbinant. 2018 m. šiomis paslaugomis pasinaudojo 325 asmenys, 2019 m. – 441; 2020 m. – 89 asmenys.

Įgyvendinant priemonę „Skatinti romų užimtumą“, taip įgyvendinant aktyvios darbo rinkos priemonės (toliau – ADRP) ir (ar) teikiant tarpininkavimo įdarbinimo paslaugas, užimtumas suteiktas 84 asmenims.

Per 2018 m. Užimtumo tarnyba, taikydama ADRP, užimtumo paslaugas suteikė 8 asmenims. Iš jų darbo įgūdžių įgijo vienas, 5 įdarbinti subsidijuojant, 2 romų tautybės asmenys dalyvavo pameistrystės programoje.

2019 m. 89-iems asmenims suteiktas užimtumas įgyvendinant ADRP ir (ar) teikiant tarpininkavimo įdarbinimo paslaugas (2020 m. – 75). Įgyvendinant aktyvios darbo rinkos priemonės, profesinio mokymo priemonėje dalyvavo 2 asmenys, įdarbinta subsidijuojant 2, terminuotas darbo sutartis pasirašė 4, verslo liudijimus turėjo 8 asmenys.

Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 m. programa

Minėtu laikotarpiu Vilniaus mieste gyveno apie trečdalis Lietuvos romų. Vaikai ir jaunimas Kirtimų gyvenvietėje sudarė itin didelę dalį – beveik pusę bendruomenės.

Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2016 m. balandžio 19 d. sprendimu Nr. 1-410 patvirtinta Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 m. programa (toliau – Programa). Tai antroji savivaldos lygiu įgyvendinama integracijos programa, skirta ilgalaikėms Kirtimų gyvenvietės problemoms spręsti: mažinti socialinę atskirtį, skatinti integraciją į švietimo sistemą, stabdyti narkomanijos plitimą Vilniaus romų taboro ir šalia jo esančiose teritorijose, didinti romų tautybės asmenų atsparumą priklausomybės ligoms, didinti romų tautos kultūros savitumo atvirumą, gerinti gyvenimo sąlygas, užtikrinti integracijos priemonių veiksmingumą, efektyvumą ir tęstinumą.

Programoje numatytos šių tikslų įgyvendinimo priemonės, planuojami rezultatai, tikslinis finansavimas, paskirtos už priemonių įgyvendinimą atsakingos institucijos.

Nuo programos vykdymo pradžios, 2016 m. gegužės mėn., pradėtas priemonių įgyvendinimas: sudarytas ir kasmet atnaujinamas sąrašas šeimų, norinčių išsikelti iš Kirtimų taboro; kai kurioms romų šeimoms, siekiant palengvinti bendravimą su institucijoms, buvo teikiamos informavimo, tarpininkavimo paslaugos; buvo skiriama pinigine socialine parama ir (ar) išmoka vaikui; romų šeimoms buvo suteiktos gyvenamosios patalpos; socialiniai darbuotojai įpareigojo socialinius būstus gavusias romų šeimas (asmenis) vykdyti įsipareigojimus, pvz., laiku mokėti už socialinio būsto nuomą ir komunalines paslaugas, užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą bei ugdymo įstaigos lankymą, integruotis į darbo rinką; organizuojant romų tautybės vaikų ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų lankymo aktyvumą, romų vaikai buvo žadinami bei lydimi į ugdymo įstaigą; bendradarbiauta su ugdymo įstaigų socialiniais pedagogais. Už priemonės įgyvendinimą buvo atsakingi Vilniaus miesto socialinės paramos centro asmeniniai asistentai ir socialiniai darbuotojai.

Savivaldybės įmonė „Vilniaus miesto būstas“ išnuomojo būstus 23 romų tautybės asmenims ir šeimoms, nuomos mokesčio dalies kompensacija skirta 23 romų tautybės asmenims, šeimoms. Romų tautybės asmenų prašymai dėl įrašymo į Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti, sąrašą bei prašymai dėl būsto nuomos mokesčio dalies kompensavimo yra priimami nuolat.

Siekiant sumažinti romų atskirtį ir diskriminaciją, spręsti kylančius konfliktus su kaimynais, socialiniai darbuotojai tarpininkavo 2 romų šeimoms gaunant tarpininkų paslaugas. Pastebėta, kad romai palaiapsniui keičia gyvenimo būdą, stengiasi pagerinti savo buitines sąlygas bei

pritaipinti visuomenėje. Socialiniai darbuotojai ir asmeniniai asistentai tarpininkavo romų tautybės šeimoms ieškant paramos baldais, buitine technika, drabužiais, kitais daiktais. Keturioms romų tautybės šeimoms buvo skirta vienkartinė parama baldams bei buitinei technikai įsigyti, viena šeima gavo kūdikio kraitelį, 21 vaikas iš romų šeimų dalyvavo projekte „Vaikų svajonės“. Socialiniai darbuotojai tarpininkavo romų šeimoms teikiant prašymus dėl socialinės pašalpos, išmokos vaikui bei kompensacijos už būsto šildymą, geriamąjį ir karštą vandenį. 2019 metais trims romų šeimoms buvo skirtos tikslinės pašalpos būtinausių baldų, buitinės technikos bei namų apyvokos daiktų įsigijimui, vienai šeimai buvo padengtas įsiskolinimas komunalinių paslaugų teikėjams. Dviem romų šeimoms, gyvenančioms būstuose be patogumų, toliau teikiamos asmeninės higienos ir priežiūros paslaugos.

Socialiniai darbuotojai taip pat tarpininkavo pateikiant metines gyventojų pajamų deklaracijas už mokestinius metus, dėl remonto darbų bei tvarkantis dokumentus piniginei socialinei paramai, kitoms socialinėms išmokoms gauti. Romų šeimos buvo motyvuojamos laiku mokėti mokesčius už socialinio būsto nuomą bei komunalines paslaugas. Sprendžiant romų įsiskolinimų problemas, bendradarbiauta su antstoliais. Siekiant padėti romams išsikelti iš taboro, išsinuomojant būstą ir pasinaudojant teise į būsto nuomos dalies kompensaciją, bendrauta su privačiais butų nuomotojais.

Socialiniai darbuotojai bendradarbiavo su sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojais, vykdamas šeimų, patiriančių socialinę riziką, narių sveikatos priežiūrą (lydėjo pas gydytojus, tarpininkavo dėl neįgalumo nustatymo, lydėjo šeimas dėl specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo Vilniaus pedagoginėje-psichologinėje tarnyboje ir pan.). Pažymėtina, kad socialiniai darbuotojai tarpininkauja su potencialiais darbdaviais dėl romų tautybės asmenų priėmimo į darbą (socialiniai darbuotojai internetinėje erdvėje peržiūri darbo skelbimus, padeda pasiruošti darbo pokalbiams, lydi romus į darbo pokalbius, susitaria su darbdaviu dėl priėmimo į darbą).

Respublikinio priklausomybės ligų centro Vilniaus filialas ir Vilniaus miesto savivaldybės poliklinikų psichikos sveikatos centras vykdė pakaitinio gydymo metadonu programą. Tokiu būdu buvo siekiama užtikrinti romų tautybės asmenų atsparumą priklausomybės ligoms.

2019 m. spalio 14 d. Vilniaus miesto savivaldybė ir Lietuvos romų bendruomenė pasirašė bendradarbiavimo sutartį dėl romų bendruomenės narių integracijos į visuomenę Vilniaus mieste.

Vilniaus miesto savivaldybės Jaunimo skyrius kasmet organizuoja darbo su jaunimu gatvėje veiklas. Neformaliais socialinio darbo metodais lavinami gatvės jaunimo socialiniai ir bendravimo įgūdžiai: organizuojami patyriminiai žygiai, kuriuose jaunuoliai mokomi komandinio

darbo, bendravimo ir bendradarbiavimo; rengiamos funkcionalios konsultacijos (stalo žaidimai, diskusijos ar debatai įvairiomis temomis, kurių tikslas nemoralizuojant suteikti informaciją ir paskatinti kritiškai mąstyti apie pasirinkimus. Iš viso dalyvavo 83 jaunuoliai.

Jaunimo skyrius taip pat finansuoja Jaunimo programas, pvz., 2019 m. finansavo Lietuvos sakaliukų sąjungą, dirbančią su romų tautybės jaunimu, ypač su mergaitėmis. Taikant edukacinius, meninius ir profesinius įgūdžius lavinančius metodus, romių tautybės ir kitos mažiau galimybių turinčios paauglės bei jaunos mamos buvo skatinamos aktyviai įsitraukti į visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą, įgyti kompetencijas, reikalingas sėkmingam įsitraukimui į darbo rinką. Buvo organizuoti 29 edukaciniai užsiėmimai lyčių stereotipų, profesinio orientavimo ir verslumo temomis, kuriuose dalyvavo 50 romų tautybės asmenų.

2019 metais buvo palaikomas nuolatinis kontaktas su dviem Vilniaus (Kirtimų) romų taborė gyvenančiomis šeimomis, kurioms nėra teikiamos socialinės priežiūros paslaugos, dėl jose augančių 5 mokyklinio amžiaus vaikų ugdymo, kurie į ugdymo įstaigą nuvykdavo savarankiškai arba buvo lydimi tėvų. Nuolat bendraujant su tėvais bei ugdymo įstaigos darbuotojais buvo siekiama užtikrinti ugdymo įstaigų lankomumą. Šiems vaikams buvo nupirktos Vilniečio korteles (viešojo transporto elektroninis bilietas). Pagalbos šeimai skyriaus asmeniniai asistentai 60 kartų vyko žadinti vaikų, augančių socialinę riziką patiriančiose šeimose.

Pagal šią programą Vilniaus miesto savivaldybė skyrė dalinį finansavimą romų kultūros puoselėjimo projektams įgyvendinti. Buvo paremti *Gypsy Fest*, Pasaulinės romų dienos minėjimo renginiai.

Apibendrinant galima teigti, kad romų tautybės asmenų ir šeimų situacija Vilniaus mieste pamažu gerėja – gyventojai išsikėlė iš Vilniaus (Kirtimų) romų taboro, gerėja jų buitinės sąlygos, užtikrinamas romų tautybės vaikų ugdymas, sveikatos priežiūra, piniginė socialinė parama asmenims bei šeimoms.

3. Priemonės, įgyvendinamos pagal šio straipsnio 2 dalies nuostatas, nelaikomos diskriminavimu.

Priėmus Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ buvo patvirtintas 2021–2030 metų Nacionalinis pažangos planas. Šiame

strateginiame dokumente įtvirtintas „lygių galimybių visiems“ horizontalusis principas, kuris turės būti užtikrintas rengiant žemesnio lygio strateginius dokumentus – plėtros programas.

Nacionaliniame pažangos plane nurodoma, kad „Lygių galimybių visiems horizontaliojo principo taikymas užtikrina, kad visiems asmenims, nepaisant jų lyties, tautybės, rasinės ar etninės kilmės, pilietybės, kalbos, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, negalios, sveikatos būklės, socialinės padėties, amžiaus arba seksualinės orientacijos, būtų užtikrintos vienodos teisės ir galimybės naudotis paslaugomis, infrastruktūra, transportu ir kitomis priemonėmis, dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Įgyvendinant Plano pažangos uždavinius ir rengiant nacionalines plėtros programas, privaloma atsižvelgti į neįgaliųjų, moterų ir vyrų, skirtingų amžiaus grupių, tautinių mažumų ir kitų galinčių patirti diskriminaciją grupių poreikius ir numatyti lygių galimybių principą įgyvendinančias priemones bei rodiklius.“

Siekiant įgyvendinti tęstines priemones lygių galimybių srityje, socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. A1-1256 „Dėl Nediskriminavimo skatinimo 2021–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“ buvo patvirtintas naujojo laikotarpio Nediskriminavimo skatinimo veiksmų planas, kuris taip pat prisidės prie diskriminacijos mažinimo tautinių mažumų atstovų atžvilgiu.

Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planą galimybių studija

Tautinių mažumų departamentas, pradėdamas 2016 m. įgyvendinti projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, užsakė romų bendruomenių ir savivaldybių bendradarbiavimo galimybių studiją, kurios pagrindu buvo suplanuotos romų tarpininkų ir savivaldybių darbo grupių veiklos.

Galimybių studijos uždaviniai: 1) apžvelgti duomenis apie Lietuvos romų situaciją penkiose savivaldybėse: Vilniaus m., Šalčininkų r., Šiaulių m., Panevėžio ir Marijampolės m.; 2) išanalizuoti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria romai kiekvienoje savivaldybėje; 3) aptarti priemones, kurias gali įgyvendinti savivaldybės švietimo, įdarbinimo, būsto, sveikatos apsaugos ir kitose srityse.³⁷

Projekto „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“ pagrindinis tikslas – paskatinti savivaldybes atkreipti dėmesį į problemas, su kuriomis susiduria vietos romų bendruomenės, ir imtis aktyvių veiksmų, siekiant pagerinti romų padėtį Lietuvoje.

³⁷ Tautinių mažumų departamento užsakytos analizės ir studijos <https://tmde.lrv.lt/lt/teisine-informacija/tyrimai-ir-analizes>

Dauguma problemų, su kuriomis susiduria romų tautybės asmenys, liečia viešųjų paslaugų prieinamumą būsto, išsilavinimo, sveikatos ir įsidarbinimo srityse. Siekiama, kad savivaldybės, planuodamos ir teikdamos bendrąsias švietimo, socialines, sveikatos priežiūros paslaugas, atsižvelgtų ir įvertintų vietos romų bendruomenės poreikius, taip sustiprindamos teikiamų paslaugų efektyvumą ir išplėsdamos jų prieinamumą.

Atliktų tyrimų duomenys parodė, kad skirtingose Lietuvos savivaldybėse romų padėtis nėra vienoda – skiriasi romų išsilavinimas, sveikatos rodikliai, gyvenamojo būsto kokybė, dalyvavimas darbo rinkoje. Tačiau pastebimi ir teigiami pokyčiai, kad ir nežymūs. Ukmergės rajono savivaldybės pavyzdys patvirtino, kad efektyviai įgyvendinama mokyklos nelankančių ir nesimokančių mokinių apskaita bei aktyvios mokinių grąžinimo į švietimo sistemą priemonės leido savivaldybės mastu pasiekti pozityvių rezultatų gerinant ne tik daugumos vaikų, bet ir romų moksleivių išsilavinimo rodiklius. Socialinio būsto prieinamumas ir efektyviai teikiamos socialinės paslaugos Klaipėdos mieste sudarė sąlygas nemažai daliai romų tautybės asmenų gyventi kokybiškoje ir saugioje aplinkoje. Turimi duomenys apie romų moksleivių dalyvavimą ugdyme parodė, kad Marijampolėje nemaža dalis moksleivių mokosi ne tik pradinėse, bet ir aukštesnėse klasėse (8–10 kl.). Nors ankstyvo pasitraukimo iš ugdymo sistemos rizika išlieka aktuali, svarbu įvertinti teigiamus pasiekimus švietimo sistemoje. Reikia pažymėti, kad renginiai, skirti vietos romų bendruomenės pažinimui (tarp jų ir koncertai, straipsniai vietos žiniasklaidoje, romų istorijos Lietuvoje pristatymas) stipriai prisidėjo prie neigiamų visuomenės nuostatų romų tautybės asmenų atžvilgiu mažinimo ir abipusio pažinimo gerinimo.

Romų tautybės asmenų padėtis

Siekdamas surinkti reikiamus duomenis, Tautinių mažumų departamentas 2019 m. užsakė apklausą „Romų tautybės asmenų padėtis 2020“ pagal Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų plano 3 priede numatytus romų integracijos progreso (rezultato) vertinimo kriterijus. Ši apklausa yra 2015 m. atliktos romų tautybės asmenų apklausos tęsinys.

Apklausa buvo vykdoma 2020 m. sausio 27–kovo 13 d. aštuoniolikoje Lietuvos vietovių, esančių aštuoniose apskrityse. Apklausti 102 namų ūkiai (2015 m. – 110), daugumoje atvejų – visi šiuose namų ūkiuose gyvenantys asmenys. Iš viso surinkta informacijos apie 431 romų tautybės asmenį (2015 m. – 521), iš jų vyrai sudaro 45 procentus, moterys – 55 procentus. Surinktų duomenų patikimumas vertintas generaline romų tautybės asmenų grupės visuma laikant 2011 m. surašyme

dalyvavusius romų tautybės asmenis (2 115 asmenys). Interpretuojant tyrimo duomenis numatoma 4,2 proc. paklaida.

2020 m. romų tautybės apklausos duomenys rodo, kad, palyginti su 2015 m., romų padėtis yra pagerėjusi švietimo, būsto ir sveikatos srityse, o skurdo rizikos rodikliuose ryškesnių pokyčių nėra fiksuojama. Teigiami užimtumo rodiklių pokyčiai yra fiksuojami tarp jaunimo (20–29 m.) ir atskirose gyvenamosiose vietovėse – per penkerius metus išaugo jaunų dirbančių romų dalis ir dirbančiųjų romų skaičius Vilniaus mieste. Nors per pastaruosius penkerius metus finansinė romų namų ūkio padėtis nežymiai pagerėjo, tačiau absoliuti dauguma (96 proc.) romų tautybės asmenų tebegyvena žemiau skurdo rizikos ribos, o 61 proc. – namų ūkiuose, kurie patiria didelį materialinį nepriteklių.

Svarbūs pokyčiai fiksuojami švietimo srityje. Lyginant su 2015 m., daugiau romų vaikų lanko ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigas, fiksuojamas tolygesnis romų moksleivių pasiskirstymas pagal klases bendrojo ugdymo mokyklose, daugėja besimokančių vyresnių nei 16 metų asmenų. Svarbu pažymėti, kad nors bendroje apklausos imtyje buvo fiksuojami kiek žemesni išsilavinimo rodikliai nei 2015 m., jauniausiose amžiaus grupėse (10–19 ir 20–29 m.) išsilavinimo rodikliai augo. Jauniausioje grupėje (10–19 m.) per pastaruosius penkerius metus sumažėjo pradinio išsilavinimo neįgijusių arba vis dar pradinėse klasėse besimokančių romų vaikų dalis (nuo 36 proc. 2015 m. iki 28 proc. 2020 m.). Jaunimo grupėje (20–29 m.) sumažėjo neraštingų ir pradinio išsilavinimo neįgijusių asmenų (nuo 11 iki 4 proc.) skaičius ir padaugėjo pagrindinį (nuo 22 iki 30 proc.) bei vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų (nuo 8 iki 18 proc.). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tik nedidelė romų vaikų dalis dalyvauja neformaliajame ugdyme – dienos centrus lanko ar popamokiniuose būreliuose dalyvauja apie 24 proc. romų vaikų.

Per pastaruosius penkerius metus kiek pagerėjo subjektyvus savo sveikatos vertinimas romų grupėje – vaikų iki 15 m. ir darbingo amžiaus (16–44 m.) suaugusiųjų bendras sveikatos būklės vertinimas pagerėjo nežymiai – daugėjo atsakiusių, kad jų sveikata gera arba labai gera, mažėjo savo sveikatos būklę vertinančiųjų vidutiniškai. Tuo pačiu laikotarpiu padaugėjo vyresnio amžiaus (45 m. ir vyresni) romų tautybės asmenų, kurie savo sveikatą vertino kaip blogą ir labai blogą. Lyginant su visos Lietuvos gyventojų rodikliais, tarp romų yra daugiau savo sveikatą prastai vertinančių žmonių, ypač darbingo amžiaus ir vyresnėse amžiaus grupėse. Abejose grupėse – romų ir visos Lietuvos gyventojų – aptinkamas statistiškai svarbus ryšys tarp amžiaus ir sveikatos vertinimo: kuo vyresni tyrimo dalyviai, tuo didesnė tikimybė, kad savo sveikatą jie vertins kaip blogą ar labai blogą. Tačiau tarp visų suaugusių Lietuvos gyventojų šis rodiklis yra didesnis nei

romų grupėje – tai reiškia, kad yra kitų, ne su amžiumi ir natūraliu senėjimu susijusių veiksnių, kurie lemia, jog romai prasčiau vertina savo sveikatą.

Užimtumo srityje teigiami pokyčiai fiksuojami tik atskirose grupėse, o bendri romų užimtumo rodikliai nelabai keitėsi – kaip ir 2015 m., 11,4 proc. respondentų nurodė, kad šiuo metu yra samdomi darbuotojai arba dirba savarankiškai. Svarbūs pokyčiai fiksuojami jaunimo (20–29 m.) amžiaus grupėje – 2020 m. šioje amžiaus grupėje dirbantys aktyvūs darbo rinkos dalyviai sudarė 42 proc. (kitose amžiaus grupėse – 20 proc.). Palyginti su 2015 m. duomenimis, 2020 m. dirbančių asmenų dalis tarp jaunimo išaugo 13 proc. Tyrimo duomenys rodo, kad užimtumo rodikliams tam tikrą įtaką gali daryti gyvenamosios vietovės veiksnys – septyniose iš aštuoniolikos savivaldybių nebuvo užfiksuotas nė vienas dirbantis romų tautybės asmuo. Tuo tarpu Vilniaus mieste dirbo 56 proc. (9 iš 16) aktyvių darbo rinkos dalyvių, Jonavos rajone dirbo 4 iš 5 aktyvių darbo rinkos dalyvių, Ukmergės rajone – 3 iš 4 aktyvių darbo rinkos dalyvių. Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad per pastaruosius penkerius metus Vilniaus mieste labai išaugo dirbančių romų dalis ir sumažėjo bedarbių skaičius.

Moterų užimtumo lygis per pastaruosius penkerius metus nepasikeitė ir siekė 9 procentus. Teigiamu pokyčiu galima laikyti tai, kad išaugo šiuo metu besimokančių vyresnių nei 15 m. romų dalis (nuo 11 proc. iki 16 proc.). 2020 m. sumažėjo ir suaugusiųjų romų, dalyvavusių darbo biržos mokymuose, suaugusiųjų ugdymo užsiėmimuose, dalis.

Pagerėjo romų gyvenamojo būsto sąlygos – sumažėjo asmenų, problemų turinčiuose namuose (nuo 72 proc. iki 55 proc.), išaugo asmenų, galinčių pakankamai šildyti gyvenamąjį būstą (nuo 48 proc. iki 75 proc.), dalis, nežymiai išaugo romų namų ūkių būstų plotas. Nepaisant teigiamų pokyčių, palyginti su bendrais šalies rodikliais, romų gyvenamieji būstai vis dar yra prastesnės kokybės. Analizuojant šeimų finansinių ir materialinio nepritekliaus rodiklių duomenis, galima pastebėti keletą nežymių pokyčių. Palyginti su 2015 m., sumažėjo romų namų ūkių, kurie dėl pinigų stokos du ar daugiau kartų yra nesumokėję mokesčių už komunalines paslaugas (nuo 58 proc. iki 34 proc.) ir penktadaliu išaugo galinčių pakankamai šildyti būstą dalis. Kiti materialinio nepritekliaus rodiklio pokyčiai buvo mažiau reikšmingi. Finansinės namų ūkių padėties analizė atskleidė, kad nors absoliučiais skaičiais romų pajamos per penkerius metus ūgtelėjo (vidutiniškai nuo 78 iki 147 eurų vienam asmeniui), jos vis dar stipriai atsilieka nuo bendrų šalies rodiklių.

Tautinės mažumos Lietuvoje

2017 m. Tautinių mažumų departamentas užsakė studiją³⁸ apie tautines mažumas Lietuvoje, kurioje analizuota pastarųjų trejų metų tautinių mažumų padėtis Lietuvoje, t. y., jos reguliavimas, reguliavimo pokyčiai, tautinių mažumų interesų atstovavimas, problemos, su kuriomis susiduria tautinės mažumos. Ypatingas dėmesys skirtas švietimo situacijai kaip svarbiai tautinių mažumų politikos daliai, nes būtent nuo švietimo didžia dalimi priklauso tautinių mažumų asmenų integracija į visuomenės gyvenimą ir darbo rinką, taip pat šalies rusakalbei viešajai erdvei ir žiniasklaidai. Tačiau situacijos analizė neapsiribojo vien Lietuva – siekiant įvertinti tautinės mažumos apibrėžimo problematiką, pradžioje apžvelgtas tarptautinis teisinis reguliavimas, lyginta užsienio šalių praktika reguliuojant santykius su jose gyvenančiomis tautinėmis mažumomis.

Studijoje didelis dėmesys skirtas Pietryčių Lietuvai, kurioje gyvena daug skirtingų tautinių mažumų atstovų ir susiduriama su socialinėmis bei ekonominėmis problemomis. Aptarta šio regiono specifika, analizuota pastarųjų trejų metų padėtis akcentuojant svarbiausius faktus ir statistinius duomenis.

Atlikus analizę, suformuluoti strateginiai tikslai ir kryptys (uždaviniai) Vyriausybei ir savivaldybėms 2018–2027 metams. Jų įgyvendinimas prisidėtų prie tautinių mažumų apgyvendintiems regionams aktualių problemų sprendimo, paspartintų šių regionų socialinį ir ekonominį vystymąsi, užtikrintų geresnę tautinių mažumų integraciją į Lietuvos visuomeninį, politinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą, tuo pačiu išsaugant jų tapatumą³⁹. Kalbant apie Lietuvos tautinių mažumų politiką ateinančiam dešimtmečiui, buvo suformuluoti penki strateginiai tikslai: 1) gerinti tautinių mažumų informacinę erdvę ir stiprinti tautinių mažumų žiniasklaidą, 2) gerinti tautinių mažumų interesų atstovavimą, 3) didinti Pietryčių Lietuvos regiono socialinį ir ekonominį išsivystymą, 4) stiprinti Pietryčių Lietuvos regiono konkurencingumą, daugiau dėmesio skiriant švietimui ir kultūrai, 5) stiprinti bendruomeniškumą Pietryčių Lietuvos regione. Nors šie tikslai keliami Pietryčių Lietuvos regionui, mažinant regioninę atskirtį, jie tinka ir visai Lietuvai.

2016 m. Tautinių mažumų departamentas išleido visų Lietuvoje veikiančių tautinių mažumų asociacijų adresų knygą, į kurią įtraukti ir kultūros centrų bei Tautinių mažumų departamento kontaktai. Tais pačiais metais buvo išleistas glaustas informacinis leidinys apie tautines mažumas „Kas yra kas Lietuvoje“. 2018 m. pasirodė leidinys „Tautinės bendruomenės Lietuvoje“. Jame pateikta atnaujinta informacija apie Lietuvoje gyvenančias tautines bendruomenes, jų kultūrinę ir švietėjišką veiklą, oficialius šalies statistinius rodiklius. Leidinyje taip

³⁸ Studija „Tautinės mažumos Lietuvoje“

https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20mazumos%20Lietuvoje_papildyta%20studija.pdf

³⁹ S. Klimanskas et al, Studija „Tautinės mažumos Lietuvoje“ [SIMONAS KLIMANSKIS \(lrv.lt\)](https://simonas.klimanskis.lt/)

pat pristatytos pagrindinės tautinių mažumų interesams atstovaujanti valstybės institucijos – Tautinių mažumų departamentas – veiklos sritys ir funkcijos. Išleisti ir atskiri leidiniai apie lenkų, rusų ir romų tautines mažumas lietuvių, rusų, lenkų ir anglų kalbomis. 2019 m. pasirodė Akademinių darbų tautinių mažumų tematika konkurso laureatų tekstų rinktinė, o 2020 m. – knyga „Užmirštas genocidas. Lietuvos romai nacių okupacijos metais“. Tautinių bendrijų tarybai baigiant 2015–2019 m. kadenciją, Tautinių mažumų departamentas parengė ir išleido knygą „Lietuva, kurią aš myliu“. Pagal Tautinių bendrijų tarybos narių interviu buvo parengti pristatomieji tekstai, kuriuose įvardytos geografinės vietos, pristatytos asmenybės, aprašytas santykis su Lietuva ir atvykimo į Lietuvą istorijos, pasakojama apie tautinės bendrijos gyvenimą Lietuvoje, pristatytos su tautiniu paveldu susijusios Lietuvos vietos, kurias išskyrė tautinių bendrijų nariai. Visi tekstai pateikti su portretinėmis nuotraukomis.

5 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja sudaryti sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims puoselėti ir plėtoti savo kultūrą ir išsaugoti esmines savo tapatumo dalis – religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą.

Papildoma rekomendacija – peržiūrėti tautinių mažumų kultūrų rėmimo sistemą, kad tautinių mažumų organizacijos galėtų teikti daugiamečių projektų paraiškas ir prireikus gauti ilgalaikį bazinį finansavimą; užtikrinti Tautinių bendrijų namų Vilniuje ir Kauno įvairių tautų kultūrų centro teisinę padėtį ir biudžetą bei nuolatinį bazinį finansavimą jų darbuotojų atlyginimams ir paslaugoms.

Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2016–2020 m.) programoje⁴⁰ buvo numatyta skatinti tautinių mažumų kultūrinę saviraišką, užtikrinti tautinių mažumų mokykloms adekvačius materialiuosius ir žmogiškuosius išteklius, parengti ir įgyvendinti tautinių mažumų

⁴⁰ Septynioliktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>

kultūros paveldo išsaugojimo programą. Skatindama kultūros paveldo pažinimą, Vyriausybė įsipareigojo ugdyti tautinę savimone, stiprinti ryšius su vietos kultūrinėmis bendruomenėmis.

Asociacijų, nevyriausybinių organizacijų veiklų rėmimo sistema vykdoma vadovaujantis galiojančiais teisės aktais.

Biudžeto sandaros įstatyme nustatyta, kad asignavimų valdytojai asignavimus gali paskirstyti kitiems subjektams, tačiau tik biudžetiniams metams, t. y. 12 mėnesių biudžeto laikotarpiui, kuris prasideda nuo sausio 1 d. ir baigiasi gruodžio 31 d.

Šiuo metu centrams skiriamos valstybės biudžeto lėšos yra skirtos projektams įgyvendinti, t. y., centrai dalyvauja Tautinių mažumų departamento ir kitų įstaigų, įskaitant savivaldybes, skelbiamuose projektinės veiklos konkursuose. Ištikus COVID-19 pandemijai, centrams tapo sunku užtikrinti savo veiklas ir atlyginimų mokėjimą, todėl buvo skirtas papildomas finansavimas nuostoliams dėl pandemijos padengti. Taip pat yra ieškoma kitų sprendimų, kaip užtikrinti centrų vykdomų veiklų tęstinumą.

Tautinių mažumų kultūros centrų finansavimas 2016-2021 metais

Atsižvelgdamas į rekomendaciją, Tautinių mažumų departamentas 2017–2019 metais tobulino tautinių mažumų kultūros centrų⁴¹ veiklos projektų dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų tvarkos aprašą, patvirtino rekomendacijas, kokias įstaigas reikėtų laikyti tautinių mažumų centrais. Šiuo metu yra 10 centrų, kuriems skiriamas finansavimas kaip tautinių mažumų centrams.

Tautinių mažumų kultūros centrų ir tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų patogumui, Tautinių mažumų departamentas sukūrė ir įdiegė Elektroninę paraiškų ir ataskaitų valdymo sistemą. Paraiškas planuojamiems įgyvendinti projektams finansuoti centrai ir organizacijos gali pildyti ir teikti internetu, stebėti paraiškų būklę, sužinoti paraiškų svarstymo komisijos sprendimus, matyti finansuojamų projektų sąrašą.

Savo veikloje Tautinių mažumų kultūros centrai atsižvelgia į socialinius ir kultūrinius tautinėms mažumoms priklausančių asmenų poreikius, suteikia galimybę įsitraukti į centro veiklas, gerbia visų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kultūrinį, kalbinį ir religinį savitumą,

⁴¹ Tautinių mažumų kultūros centrai yra vieši juridiniai asmenys ar jų padaliniai (išskyrus ugdymo įstaigas bei labdaros ir paramos fondus), aktyviai dirbantys ir teikiantys tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims kultūros puoselėjimo, sklaidos ir socialinės integracijos paslaugas, suteikiantys patalpas ir vykdančys veiklas, pagal Tautinių mažumų departamento direktoriaus 2017 m. lapkričio 22 d. įsakymu Nr. JV-48 patvirtintas veiklos rekomendacijas

sudaro tinkamas sąlygas tam savitumui reikštis, jį saugoti ir plėtoti, kuria tarpusavio supratimo dialogą ir skatina bendradarbiavimą siekiant, kad įvairovė taptų kiekvienos visuomenės turinimo šaltiniu ir veiksnium, teikia tarpininkavimo paslaugas, užtikrina veiksmingą tautinių mažumų ir tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsaugą laikantis įstatymų normų.

Skatindami tautinių mažumų integraciją ir dalyvavimą viešajame gyvenime, suteikiant galimybes mokytis valstybinės kalbos, dalyvauti edukaciniuose, kultūriniuose, socialinių įgūdžių stiprinimo užsiėmimuose, užtikrindami tautinių santykių darną, ugdant asmenų, priklausančių įvairioms tautinėms grupėms, pasitikėjimą ir tarpusavio supratimą, centrai 1) vykdo priemones, skirtas tautinių mažumų tapatybės išsaugojimui ir kultūros puoselėjimui, tautinių mažumų socialinei integracijai užtikrinti, neformaliai vaikų ir suaugusiųjų švietimui, tarpkultūrinio dialogo skatinimui, 2) teikia metodinę pagalbą ir informaciją tautinių mažumų nevyriausybinėms organizacijoms, įgyvendina antidiskriminacines ir žmogaus teisių apsaugos priemones, organizuoja renginius, pristatančius tautinių mažumų kultūrą ir tradicijas, kaupia, sistemina ir visuomenės informavimo priemonėse skleidžia statistinę, istorinę, demografinę medžiagą apie Lietuvos tautines mažumas, organizuoja ir vykdo projektinę veiklą, vykdo kitas Lietuvos Respublikos teisės aktams ir centrų veiklos tikslams neprieštaraujančias veiklas.

Tautinių mažumų kultūros centrai rūpinasi vaikų ir jaunimo užimtumu, meniniu ugdymu, organizuoja įvairių meno kolektyvų, būrelių veiklą, įvairių kalendorinių švenčių minėjimą, populiarina etninę kultūrą ir mėgėjų meną, tenkina kitus bendruomenės kultūrinius ir sociokultūrinius poreikius, rūpinasi tautinių mažumų kultūros puoselėjimu.

Tautinių mažumų departamentas yra VšĮ Tautinių bendrijų namai, VšĮ Kauno įvairių tautų kultūrų centras, VšĮ Romų visuomenės centras, VšĮ Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras steigėjas ir pagrindinis finansinis rėmėjas. 2016–2021 m. I ketvirtyje šiems centrams buvo skirta 1 233 154 eurų.

2018 m. buvo skelbtas atskiras Tautinių mažumų kultūros ir integracijos centrų veiklos projektų konkursas. Šiam konkursui paraiškas galėjo teikti Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka įregistruoti Tautinių mažumų kultūros ir integracijos centrai, kurių veikla atitinka Tautinių mažumų departamento direktoriaus patvirtintas Tautinių mažumų kultūros ir integracijos centrų veiklos rekomendacijas. Tautinių mažumų kultūros ir integracijos centrų veiklos projektų konkursui buvo pateikta 17 paraiškų, kurių bendra suma – daugiau kaip 830 tūkst. eurų, iš departamento buvo prašoma per 583 tūkst. eurų. Finansuota 13 projektų, tautinių mažumų kultūros centrams iš valstybės biudžeto skiriant 231 tūkst. eurų ir taip suteikiant galimybę juose burtis, savo

veiklą organizuoti tautinių mažumų nevyriausybinėms organizacijoms, neformaliojo ugdymo mokykloms, tautinio meno kolektyvams, atlikėjams ir autoriams.

2017 m. buvo finansuojami 4 tautinių mažumų kultūros centrai: Tautinių bendrijų namai, Kauno įvairių tautų kultūrų centras, Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras ir Romų visuomenės centras. Įgyvendinant 2017 metų veiklos prioritetus, įtraukti tautinių mažumų vaikus ir jaunimą į šalies visuomeninį gyvenimą, kultūros centruose buvo vykdytos priemonės, skatinusios vaikus ir jaunimą dalyvauti įvairiuose integraciniuose bei tapatumo išsaugojimo procesuose. Minėtuose kultūros centruose buvo suorganizuota virš 300 renginių (Kauno įvairių tautų kultūrų centras – iki 100 renginių; Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras – 67 renginiai; Tautinių bendrijų namai – virš 100 renginių; Romų visuomenės centras – 40 renginių). Departamentas užtikrindamas 4 tautinių mažumų kultūros centrų veiklą, suteikė galimybę juose burtis ir savo veiklą organizuoti tautinių mažumų nevyriausybinėms organizacijoms, neformaliojo ugdymo mokykloms, tautinio meno kolektyvams, atlikėjams ir autoriams.

2016 m. buvo finansuojami 4 tautinių mažumų kultūros centrai: Tautinių bendrijų namai, Kauno įvairių tautų kultūrų centras, Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras ir Romų visuomenės centras. Įgyvendinant 2016 metų veiklos prioritetą įtraukti tautinių mažumų vaikus ir jaunimą į šalies visuomeninį gyvenimą, kultūros centruose buvo vykdytos priemonės, skatinusios vaikus ir jaunimą dalyvauti įvairiose integracinėse bei tapatumo išsaugojimo veiklose. Minėtuose kultūros centruose organizuota 116 renginiai (Kauno įvairių tautų kultūrų centre – 39 renginiai, Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centre – 7 renginiai, Tautinių bendrijų namuose – 59 renginiai, Romų visuomenės centre – 11 renginių).

Detalesnė informacija apie Tautinių mažumų kultūros centrų finansavimą 2016–2021 metais pateikiama priede Nr. 3.

2. Nepažeisdamos priemonių, kurių buvo imtasi vykdant kiekvienos Šalies bendrąją integracijos politiką, Šalys susilaiko nuo politikos ir veiksmų, kuriais būtų siekiama asimiliuoti tautinėms mažumoms priklausančius asmenis prieš jų valią, ir saugo šiuo asmenis nuo bet kokių veiksmų, kuriais siekiama asimiliacijos.

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad 2020 m. minimos 300-osios Lietuvos rabino, litvakų misnagdų religinės minties lyderio, iškiliausio litvakų kultūros atstovo Vilniaus Gaono Elijaus ben Saliamono Zalmano gimimo metinės, 2018 m. gegužės 10 d. nutarimu

Nr. XIII-1142⁴² 2020 metus paskelbė Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metais. Priimtame dokumente pabrėžiama, kad Lietuvos žydai yra neatskiriama Lietuvos visuomenės dalis, įvertintas žydų tautinės mažumos indėlis į Lietuvos valstybingumo kūrimą, istoriją, kultūrą ir mokslo raidą.

2019 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė parengė plačią, 70 įvairių veiklų apimančią programą, kuri, deja, nebuvo visiškai įgyvendinta dėl Covid-19 pandemijos ir Vyriausybės įvestų renginių ir judėjimo ribojimų. Dalis projektų buvo vykdomi nuotoliniu būdu, perkeliami į skaitmeninę erdvę. Sukurtas Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metų ženklas ir atminimo medalis, surengtas Čiunės Sugiharos (Chiune Sugihara) 120-ųjų gimimo metinių minėjimas-koncertas Vilniuje, pastatytas dokumentinis filmas „Diplomatai už gyvybę: Čiunė Sugihara, Kaunas“, sukurta dokumentinė apybraiža „Gaono stebuklas“, transliuotos televizijos ir radijo laidos per Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją, parengta dokumentinė paroda „Shenot Eliyahu/Elijo metai: Vilniaus Gaono įtaka Lietuvos žydų kultūrai“, pasitelkiant inovatyvų, 3D technologijomis (hologramomis) paremtą eksponavimą, sukėlusį didelį visuomenės susidomėjimą, surengta tarptautinė tarpdisciplininė šiuolaikinio meno paroda, skirta Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos minėjimui ir eksponuota Vilniaus miesto lauko stenduose ir 3D formatu internetinėse platformose, parengta litvakų fotografijų paroda, išleistas leidinys „Passport: Lietuvos tapatybė“, nagrinėjantis Lietuvos žydų (litvakų) gyvenimo istorijas. Kultūros ministerija 2020 m. skyrė apie 114 000 eurų dalinį finansavimą Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metų programai.

Tautinių mažumų departamentas, bendradarbiaudamas su Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka, parengė ir išleido 2020 m. kalendorių, skirtą Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metams „Elijo šlovė“. Informacija kalendoriuje pateikiama lietuvių ir anglų kalbomis⁴³.

Ištisus metus, įprasminant šią datą, buvo organizuojamos diskusijos, parodų ir knygų pristatymai, kiti kultūriniai renginiai. Lietuvos bendruomenėms buvo pristatyta kilnojamoji paroda lietuvių kalba „Vienas amžius iš septynių. Lietuva. Lita. Lite“. Paroda buvo pristatyta Lietuvos Respublikos Seime, Klaipėdos tautinių kultūrų centre, kituose Lietuvos miestų erdvėse. Tautinių mažumų departamentas užsakė sukurti ilgametražį filmą apie Lietuvos žydų istoriją ir litvakų reikšmę pasaulyje. Filme atspindėta gausi XX a. pr. ir tarpukariu gyvenusių žydų bendruomenė, parodyta jos svarba Lietuvos visuomenės socialiniam ir politiniam gyvenimui, indėlis kuriant Lietuvos nepriklausomybę, žydų bendruomenės tarptautinis vaidmuo, ryšių palaikymas su užsienio šalių žydų bendruomenėmis. Filmas atskleidė litvakų indėlį į kultūrą, meną, Izraelio kūrimą,

⁴² LR Seimo nutarimas Nr. XIII-1142 dėl 2020 metų paskelbimo Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metais <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a2551c20584311e89f00961ca6c2310f>

⁴³ Kalendorius „Elijo šlovė“

https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/43991%20Gaonas%20kalendorius_spaudai%20perziurai.pdf

gyvenimo Lietuvoje ir užsienyje aplinkybes. Be filmo, buvo išleista ir knygelė „Vilniaus Gaono istorija“. Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metams įprasinti vyko diskusija „Lietuvos žydų istorija: kryptys šiandienai“.

Nuo 2020 m. rugpjūčio 31 d. LRT televizija pradėjo rodyti dokumentinių apybraižų ciklą „Zachor. Atsimink“ (*zahor* – hebr. atsimink), skirtą tarpukariu Lietuvoje gyvenusiems litvakams atminti. Laidos vedėjai keliavo po Lietuvos miestus ir miestelius, štetlus, kuriuose tarpukariu gyveno gausios Lietuvos žydų bendruomenės, ir ieškojo istorijų apie dingusį žydų pasaulį. Su tarpukario litvakų gyvenimu ir unikalia, turtinga jų kultūra laidos kūrėjai žiūrovus supažindino pasakodami išgyvenusių žmonių atsiminimus ir jų išsaugotas istorijas, perteikdami žydų humorą, muziką, tradicijas ir gyvenimo filosofiją. Laidoje buvo kalbinami garsūs Kauno žydai, žydų kultūros tyrinėtojai, gidai, ypatingo likimo asmenys, išgyvenę koncentracijos stovyklose ir sugrižę į gimtąsias vietas.

Minint Lietuvos totorių istorijos ir kultūros 700 metų jubiliejų ir siekiant skatinti Lietuvos visuomenę domėtis valstybės praeitimi, jos istorija ir kultūra, Lietuvos Respublikos Seimas 2019 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. XIII-2471⁴⁴ paskelbė 2021 metus Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metais. Lietuvos Vyriausybės nutarimu buvo patvirtintas totorių istorijos ir kultūros minėjimo 2021 m. planas⁴⁵, kuriame numatyta daugiau nei 40 įvairių kultūrinių, edukacinių, pažintinių, atminimo įamžinimo, viešinimo ir leidybos veiklų.

Kartu su Lietuvos totorių bendruomene Tautinių mažumų departamentas parengė Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo logotipą, kuris bus naudojamas žymint informaciją apie minėjimo renginius ir veiklas.

Įgyvendinant šio plano priemones, organizuojami minėjimai, konferencijos, įvairūs kultūriniai, edukaciniai, pažintiniai, leidybos ir viešinimo renginiai, vykdomi projektai, kuriais siekiama šalies ir užsienio visuomenei pristatyti Lietuvos totorių istoriją ir kultūrą. Kultūriniai renginiai vyksta Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse, savivaldybėse, muziejuose, bibliotekose, archyvuose. Planuojamas iškilmingas Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimas Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose, o Vilniaus universitete bus organizuota tarptautinė mokslinė konferencija.

⁴⁴ LR Seimo 2019 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. XIII-2471 dėl 2021 metų paskelbimo Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metais <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6e4f5380ef5211e99681cd81dcdca52c>

⁴⁵ LR Vyriausybės 2020 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 1137 dėl Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo 2021 metais plano patvirtinimo <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0e098da412c011ebbedbd456d2fb030d?ifwid=i3h7wj6js>

Ketinama organizuoti paskaitų, ekskursijų, kultūrinių renginių ciklus, tarptautinį totorių kultūros festivalį, parengti parodą „Lietuvos totoriai archyvų dokumentuose“, virtualų gidą „Totorių kelias“.

Bus išleistas leidinys anglų kalba apie iškiliausius Lietuvos totorius, prof. Tamaros Bairašauskaitės knyga „Lietuvos totorių istorija“ ir kiti leidiniai. Taip pat bus vykdoma informacijos sklaida apie Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo renginius LRT programose ir portale www.lrt.lt.

Totorių atminimo įamžinimo veiklos apima sunaikintų Lietuvos totorių senųjų kapinių pažymėjimą, Kauno miesto gynybinės sienos Totorių vartų įamžinimą, virtualaus Lietuvos totorių istorijos muziejaus papildymą medžiaga apie Lietuvos totorių istoriją, kultūrą ir kultūros paveldą.

Savitos kilmės, papročių ir gyvenimo būdo Lietuvos totorių etnokonfesinė bendruomenė į Lietuvą atvyko XIV a. iš Krymo. Totorių gyvenvietės buvo įsikūrusios Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės pasienyje ir iki šių dienų išliko kaip saviti etniniai totorių kultūriniai centrai. Neturėję gimtosios kalbos, Lietuvos totoriai vartojo vietos gyventojų kalbas, būtent, baltarusių, lenkų ir rusų. Lietuvos totoriai išlaikė stiprius bendruomeninius ryšius, savo etninį ir religinį tapatumą, tradicijas ir papročius. 1988 m. įsikūrė Lietuvos totorių kultūros draugija, suvienijusi Vilniaus, Kauno, Alytaus, Nemėžio, Keturiasdešimties totorių kaimo ir Švenčionių totorių kultūros draugijas. Draugija įkurta siekiant organizuoti totorių visuomeninį judėjimą, atstatyti ir suremontuoti maldos namus. Dabar Lietuvoje veikia apie 20 totorių organizacijų. 1996 m. įkurta Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Vykdydama veiklą, kuri apima informacijos apie Lietuvos totorius sklaidą, mokslinių konferencijų orientų-totoristikos klausimais, įvairių tautinės savimonės ir nacionalinės kultūros puoselėjimo priemonių organizavimą, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga palaiko ryšius su Lietuvos valstybės institucijomis, vietos savivaldos įstaigomis, bendradarbiauja su tarptautinėmis totorių organizacijomis bei užsienio šalių totorių bendruomenėmis. Nuo 2009 m. veiklą vykdo Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondas, kuris užsiima atminties įamžinimo ir paveldo išsaugojimo darbais. Aktyvią veiklą, puoselėjant totorių kultūrinį ir dvasinį paveldą, vykdo Totorių kultūros centras, totorių bendruomenių namai, Vilniaus regiono – Nemėžio, Vilniaus, Keturiasdešimt totorių kaimo – totorių bendruomenės. Lietuvoje ėmus daugiau domėtis totorių kultūra, Vilniaus universitete 1992 m. buvo įkurtas Orientalistikos centras. Reguliariai rengiami įvairūs renginiai, skirti totorių ir karaimų apsigyvenimo Lietuvoje sukaktims, jų indėliui į Lietuvos valstybės, jos istorijos, kultūros kūrimą pažymėti.

Atsižvelgdamas į tai, kad 2022-aisiais sukanka 625 metai nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kvietimo karaimams įsikurti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, o 2020 m.

gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XIV-148 2022 metai paskelbti Lietuvos karaimų metais⁴⁶, Lietuvos Respublikos Seimas inicijuoja minėjimo programą.

Karaimai – tai negausi tautinė mažuma, sugebėjusi išsaugoti savo kalbą ir papročius, originalų rašytinį palikimą, religiją. Tiurkiško karaimų tautinio identiteto pagrindą sudaro gimtoji karaimų kalba, kuri vis dar funkcionuoja buityje ir religinėse apeigose. Pagal šios kalbos vartotojų skaičių, pasaulinėje klasifikacijoje karaimų kalba priskiriama nykstančių arba išnykusių kalbų kategorijai. Karaimų religija, tapusi etnokultūrinio identiteto dalimi, Lietuvoje yra pripažinta kaip viena iš egzistuojančių tradiciškai ir istoriškai. Lietuvos karaimų religinė bendruomenė, kuri veikia Vilniuje, yra viena iš valstybės pripažintų 9 tradicinių religinių bendruomenių. Jai, kaip nuo XIV a. Lietuvoje egzistavusios karaimų religinės bendruomenės teisių perėmėjai, juridinis statusas suteiktas 1992 metais.

Per šimtmečius karaimų bendruomenės gyvenimas koncentravosi Trakuose, kurie tebėra Lietuvos karaimų administracinis ir dvasinis centras – karaimų Meka. Čia 1989 m. surengtas pirmasis tarptautinis karaimų suvažiavimas, kuriame dalyvavo per 500 karaimų iš Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos. Prasidėjus Lietuvos tautiniam atgimimui, 1988 m. karaimai vieni pirmųjų susibūrė į visuomeninę organizaciją – Lietuvos karaimų kultūros bendriją, kuri iki šiol vykdo aktyvią veiklą, skirtą karaimų etniam ir kultūriniam savitumui puoselėti. Veikia karaimų vaikų ir jaunimo šokių ansambliai „Sanduhač“ („Lakštingala“) ir „Birlik“ („Vienybė“), padedantys jaunajai Lietuvos karaimų kartai palaikyti tiesioginį ryšį su gimtuoju paveldu, folkloro ansamblis, sekmadieninė mokykla. Trakų muziejuje įrengta karaimų etnografinė ekspozicija, kurioje eksponuojami karaimų buitės, darbo įrankiai, istoriniai dokumentai.

2020 m. VšĮ Tautinių bendrijų namai, vykdydami su Tautinių mažumų departamentu pasirašytą sutartį, parengė ir išleido interaktyvių atvirukų rinkinį „#KuriameKartu“ su jame integruotais QR kodais, kuriuos nuskenavus išmaniuoju įrenginiu, galima sužinoti daugiau apie atvirutėje vaizduojamą tautinę mažumą, jos istoriją, tradicijas, indėlį į nepriklausomos Lietuvos atkūrimą, šiandienę veiklą. Atvirukų vaizdinė ir tekstinė medžiaga pasakoja apie Lietuvos tautinių bendrijų atstovų dalyvavimą išsivadavimo ir nepriklausomybės Sąjūdžio veikloje bei Baltijos kelyje, Lietuvos tarpnacionalinės koordinacinės asociacijos, tapusios tautinių mažumų rėmimo centru Lietuvos valstybingumo atkūrimui, įkūrimą bei jos veiklą, Lietuvos Respublikos Tautinių mažumų įstatymo priėmimą ir Tautinių mažumų departamento įsteigimą 1989 m., taip pat apie

⁴⁶ LR Seimo 2020 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XIV-148 dėl 2022 metų paskelbimo Lietuvos karaimų metais <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d06d21c049ea11ebb394e1efb98d3e67?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=ace80af6-2600-4ee2-a8ae-93f84430059b>

1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomybės akto signatarus ir Sausio 13-osios medaliais apdovanotus tautinių mažumų atstovus, Tautinių bendrijų namų atidarymą 1991 m. Tikėtina, kad ši informacija padės formuoti Lietuvos kaip įvairiautės valstybės patirtį turinčios ir ją puoselėjančios šalies įvaizdį.

6 STRAIPSNIS

1. Šalys skatina pakantumą ir dialogą tarp kultūrų, imasi veiksmingų priemonių, skatinančių abipusę pagarbą, supratimą ir bendradarbiavimą visų asmenų, kurie gyvena jų teritorijose, visų pirma švietimo, kultūros ir žiniasklaidos srityse, nepriklausomai nuo tų asmenų etninių, kultūrinių, kalbinių ar religinių skirtumų.

Rekomendacija – kovoti su politiniame diskurse ir apskritai visuomenėje gyvuojančiais stereotipais apie tautinėms mažumoms priklausančius asmenis, taip pat geriau nustatyti galimo diskriminavimo ir etninio priešiško atvejus ir taikyti sankcijas; užtikrinti, kad informacija apie galimų nusikaltimų vykdytojų etninę priklausomybę žiniasklaidoje nebūtų atskleidžiama, nebent tai būtų tikrai būtina.

Tautinių mažumų departamento įsteigta Nuolatinė apdovanojimų komisija du kartus per metus (Lietuvos tautinių bendrijų dienos ir Tarptautinės tolerancijos dienos proga) svarsto Tautinių bendrijų tarybos pirmininko, tautinių mažumų nevyriausybinę organizacijų, viešųjų įstaigų ir kultūros centrų, valstybės institucijų prašymus ar rekomendacijas apdovanoti asmenis už jų indėlį puoselėjant tautinę kultūrą ir skatinant toleranciją Tautinių mažumų departamento įsteigtais trijų laipsnių apdovanojimais⁴⁷, atminimo dovanomis, garbės raštais.

Tautinių mažumų departamentas kasmet skiria premiją „Už tarpkultūrinio dialogo skatinimą“ žurnalistams, kurie savo veikla prisideda prie tautinės tolerancijos ir tarpkultūrinio dialogo puoselėjimo.

„Lietuvą kūrėme kartu“

⁴⁷ Tautinių mažumų departamento apdovanojimai <https://tmde.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/departamento-apdovanojimai>

Tautinių mažumų departamentas 2018 m. pristatė lietuvių, rusų ir anglų kalbomis parengtą kilnojamąją parodą, skirtą Lietuvos tautinėms bendruomenėms ir jų indėliui kuriant Lietuvos valstybę, ginant jos laisvę ir nepriklausomybę. Paroda eksponuojama Lietuvos miestų mokyklose, bibliotekose, parodų salėse, kitose viešose vietose. Taip pat žiūrėkite antrą rekomendaciją.

Tautinių mažumų departamentas pakvietė į virtualią pažintį su Lietuvos tautinėmis bendruomenėmis. Informacinėje svetainėje „Lietuvą kuriame kartu“ gyventojai kviečiami leisti į kelionę Lietuvos istorijos, kultūros, paveldo keliais ir iš arti susipažinti su tautinių bendruomenių gyvenimu, jų puoselėjamomis vertybėmis, įnašu į Lietuvos valstybės raidą. Tuo pačiu pavadinimu sukurtas ir filmas⁴⁸ apie Lietuvos tautines mažumas, jų kasdienę veiklą ir apie vieną pirmųjų Rytų Europoje institucijų tautinių mažumų politikos reikalams – Tautinių mažumų departamentą.

„Atraskite Lietuvos tautines mažumas“

Tautinių mažumų departamento sukurtoje interneto svetainėje⁴⁹ galima susipažinti su Lietuvos tautinių mažumų atsiradimo istorija, visuomeninių organizacijų veikla, pagrindinėmis šventėmis ir kulinariiniu paveldu. Šioje svetainėje skelbiama ir parodos „Lietuvą kūrėme kartu“ medžiaga. Taip pat čia pristatomas interaktyvus žaidimas „Atrask tautines mažumas“, kuris ne tik susipažindina su nuo seno Lietuvoje gyvenančiomis tautinėmis mažumomis, bet ir suteikia vartotojams galimybę patiems kurti svetainės turinį apie Lietuvos tautines mažumas – svetainės lankytojai kviečiami kelti nuotraukas, atspindinčias Lietuvos tautinių mažumų gyvenančių gyvenimą, kultūrą, paveldą, tradicijas, pristatančias iškilus asmenis.

Paroda „Mus vienija kultūra ir laisvė“

Klaipėdos miesto savivaldybės Klaipėdos tautinių kultūrų centras parengė penkiolikos stendų kilnojamąją parodą, pristatančią Klaipėdos miesto tautinių bendrijų susikūrimo istoriją, veiklą, tradicinius renginius, čia eksponuojami ir keturiolikos uostamiestyje gyvenančių tautų tautiniai kostiumai. Paroda siekiama supažindinti lankytojus su Klaipėdos tautinėmis bendrijomis. Parodos stenduose galima rasti informacijos apie bendrijų veiklą, jų indėlį į Lietuvos ir Klaipėdos kultūros vystymą.

⁴⁸ Filmas „Lietuvą kūrėme kartu“ <https://www.youtube.com/watch?v=9rejCP34Xqk>

⁴⁹ Tinklapis „Atraskite Lietuvos tautines mažumas“ <https://kuriame-kartu.lt/>

„Lietuva įvairių tautų dailininkų akimis“

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos proga Klaipėdos miesto savivaldybės Tautinių kultūrų centras parengė įvairių Lietuvoje tautybių gyvenančių dailininkų darbų Lietuvos tematika parodą.

„Kultūrų ratas“

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija imasi veiksmų, kuriais skatina visų asmenų abipusę pagarbą, tarpusavio supratimą ir bendradarbiavimą. Šio pobūdžio renginiai skirstytini į vykstančius visos Lietuvos mastu ir lokalius. Visos Lietuvos mastu nuo 2015 m. vysta edukacinis projektas „Kultūrų ratas“, kurį Švietimo, mokslo ir sporto ministerija vykdo kartu su Tautinių mažumų departamentu, VšĮ Romų visuomenės centras, Visagino kultūros centru. Šiuo projektu siekiama supažindinti jaunimą su Lietuvoje gyvenančiomis tautinėmis mažumomis, puoselėti tautinių mažumų mokinių tautinę savimonę ir tautinę toleranciją, puoselėti daugiakultūrį Lietuvos paveldą. 2017 m. edukaciniame projekte dalyvavo daugiau kaip 200 mokinių iš įvairių Lietuvos ugdymo įstaigų ir grupė iš Kaliningrado srities.

2018 m. projekte dalyvavo 150 mokinių. Renginyje dalyvavo Visagino kultūros centro meno kolektyvas „Rodničiok“, Romų visuomenės centras, Kruonio gimnazijos mokiniai supažindino su stačiatikių diaspora Kruonyje, Pociūnėlių pagrindinė mokykla pristatė pačių mokinių pasiūtus lenkų tautinius drabužius, Naujojo Daugėlišio mokiniai papasakojo apie parodydami filmuką apie ukrainiečių tradicijas krikšto metu. Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro atstovai atliko pačių sukurtą kompoziciją apie romų tradicijas.

2019 m. minėtame projekte dalyvavo apie 250 mokinių iš įvairių ugdymo įstaigų ir miestų – Radviliškio, Vilniaus, Kauno, Panevėžio ir kt.

Lokalius renginius, skatinančius pakantumą ir dialogą tarp kultūrų, organizuoja ir bendrojo ugdymo įstaigos, atsižvelgdamos į mokyklų bendruomenėse susiklosčiusias tradicijas, tautinę mokyklų sudėtį, kultūrinę aplinką.

Mokyklų, kuriose ugdymas vyksta valstybine ir (ar) tautinių mažumų mokomąja kalba, tautinių mažumų kultūros centrų ir valstybės institucijų bendradarbiavimo projektai yra svarbūs, siekiant ugdyti įgūdžius, reikalingus bendradarbiaujant tarpkultūrinėje erdvėje, skatinti vaikų bei jaunimo domėjimąsi Lietuvos tautų kultūriniu palikimu. Pavyzdžiui, Tautinių mažumų departamento iniciatyva vykdomas projektas „Mes – kartu“, kuris įgyvendinamas Vilniaus, Trakų,

Šalčininkų ir Švenčionių rajonuose, Vilniaus mieste, Visagine ir Klaipėdoje. Projekto tikslas – skatinti bendradarbiavimą tarp skirtingų kultūrų mokyklų moksleivių ir stiprinti tautinių mažumų integraciją. Projekto įgyvendinimo metu rengiamos moksleivių stovyklos, diskusijos, ekskursijos po Lietuvą su pažintine ir edukacine programa.

Kauno įvairių tautų kultūrų centras reguliariai remia šiuos tradiciniais tapusius renginius: tautinių bendrijų festivalį „Kultūrų sodas“, poezijos festivalį „Pakrova“, lenkų folkloro festivalį „Złota jesień Polskiej piosenki“, liaudies kūrybos festivalį „Su atvira širdimi“.

2019 m. organizuotas festivalis „Kultūrų sodas“ yra savo apimtimi ir formatu išsiskiriantis šalies tautinių mažumų kultūros renginys, surengtas atviroje viešojoje erdvėje. Jame dalyvavo apie 100 tautinių mažumų bendrijų ansamblių, kūrėjų, kulinarinį paveldą ir tradicinius amatus puoselėjančių menininkų.

Vis didesnio susidomėjimo sulaukia VšĮ Tautinių bendrijų namai kasmet vykstanti tradicinė Duonos šventė. Joje tautinių bendrijų atstovai pristato nacionalinius kepinus – duoną, konditerijos gaminius, pasakoja apie su duona susijusius papročius ir tradicijas, atlieka tautines dainas ir šokius duonos tematika.

Vaikai ir moksleiviai mielai dalyvauja Tautinių bendrijų namų organizuojamoje respublikinėje tautinių mažumų įstaigų rusų ugdomąja kalba šventėje „Kalėdiniai susitikimai“. Į šventę atvyksta vaikų kolektyvai iš Lietuvos miestų darželių ir mokyklų, joje dalyvauja vaikų rusų liaudies instrumentiniai ir folkloro ansambliai. Šiuo renginiu siekiama praturtinti jaunosios kartos dvasinį pasaulį, skatinti domėjimąsi savo tautos tradicijomis ir papročiais. Vokaliniai, instrumentiniai ansambliai, jaunieji solistai atlieka kalėdines giesmes, dainas, šokius.

2. Šalys įsipareigoja imtis reikiamų priemonių apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama arba grėsti diskriminacija, priešiškas ar smurtas dėl jų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

Lietuvos Respublika toliau tęsė Lygių galimybių įstatymo, Baudžiamojo kodekso 169–171 straipsnių ir kitų teisės aktų, draudžiančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, diskriminaciją ir neapykantos kurstymą, įgyvendinimą (plačiau apie šiuos teisės aktus žr. III pranešimo 6 str. II dal.).

Projektai prieš patyčias

Siekiant mažinti patyčių ir kitokio asocialaus elgesio apraiškas mokyklose vykdoma Olweus programa. Šios programos tikslas – mokyti visą mokyklos personalą atpažinti, pastebėti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti. Vykdam šią programą mokyklose siekiama: sumažinti patyčias tarp mokinių; užkirsti kelią naujų patyčių atsiradimui; siekti geresnių mokinių tarpusavio santykių mokykloje. Olweus patyčių prevencijos programa Lietuvoje pradėta diegti 2008 metais. 2020–2021 m. Olweus programa vykdoma 131 mokykloje.

Nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 169–170 straipsnius tyrimas

Ikiteisminio tyrimo institucijos, prokuratūra ir teismai tiria ir nagrinėja bylas dėl nusikaltimų, numatytų Baudžiamojo kodekso 169 straipsnyje „Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės“ ir 170 straipsnyje „Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“⁵⁰. 2017 m. šie Baudžiamojo kodekso straipsniai buvo pakeisti, numatant atsakomybę ir už diskriminavimą, kurstymą dėl amžiaus ir neįgalumo.

Duomenys apie nusikaltimus pagal Baudžiamojo kodekso 169 ir 170 straipsnius pateikti priede Nr. 4.

Žmogaus teisių stebėjimo instituto duomenimis, daugelis ikiteisminių tyrimų dėl neapykantos kurstymo yra nutraukiami, nenustačius, kad padaryta veika turi nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, arba tyrimai sustabdomi nenustačius veiką padariusio asmens. Lietuvos Respublikos seimo kontrolierių 2020 metų veiklos ataskaitoje pažymima, kad tyrimai dėl neapykantos kurstymo dažnai nepradedami, nes tyrėjai nuspėja, kad bylos baigtis nebus sėkminga, o tokių atvejų tyrimas tebtų „resursų švaistymas“. Siekiant pagerinti ikiteisminius tyrimus dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra paruošė Ikiteisminio tyrimo dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam ypatumų metodines rekomendacijas. Jose pateikiamos sąvokos ir teisinis reglamentavimas, bendrieji neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atlikimo ir organizavimo ypatumai, kai kurių

⁵⁰ Registruotų ir perduotų į teismą nusikaltimų, numatytų LR baudžiamojo kodekso 170 str., statistiniai duomenys https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8730&datasource=51752

nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei ikiteisminio tyrimo ypatumai. Rekomendacijose daug dėmesio skiriama Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai.

Tikslinių grupių mokymai (Pareigūnų mokymai)

Dėl policijos pareigūnų ir kursantų mokymų neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos srityse.

2017 m. rugpjūčio 21 d. įsakymu Nr. 5-V-718 patvirtinta kvalifikacijos tobulinimo programa „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais“. Vykdamas 2017 ir 2018 metų Policijos įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo Lietuvos policijos mokykloje planus, pagal šią programą mokėsi 37 policijos pareigūnai. 2019 m. buvo atnaujinta kvalifikacijos tobulinimo programa „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais ir prevencinė veikla užkardant neapykantos nusikaltimus“. 2020 m. pagal aptariamą kvalifikacijos tobulinimo programą mokėsi 99 policijos pareigūnai ir 119 policijos kursantų.

Įgyvendinant kitas programas (pvz., Teisingumo programos 2014–2020 m. (JUST) projektas Nr. JUST/2015/SPOB/AG/VICT „Pirminis reagavimas dirbant su nusikaltimų aukomis“) ir mokymus, pareigūnams perteikiamos žinios apie nusikaltimų aukas, jų teises ir bendravimo ypatumus.

2020 m. pagal Policijos pareigūnų įvadinio mokymo kursų programos temą „Žmogaus teisių apsaugos ir policijos veiklos pagrindai“, kuriai skirta 4 akademinės valandos, o į mokymų turinį įeina neapykantos nusikaltimų potėmė, mokėsi 144 policijos pareigūnai. Pagal Policininko modulinę profesinio mokymo programą, kurioje 6 akademinės valandos skirtos temoms „Neapykantos nusikaltimų samprata, požymiai, formos, teisinis reglamentavimas“, „Neapykantos nusikaltimų skirtumai nuo kitų nusikalstamų veikų“, mokėsi 120 policijos kursantų.

Dėl kitų veiklų atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą stiprinimo srityje.

Lietuvos policijos mokykla 2019 m. liepos 1 d.–2021 m. birželio 30 d. vykdė projektą „Efektyvaus atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje didinimas“ (toliau – Projektas), kartu su šiais Projekto partneriais: Lietuvos žmogaus teisių centru, Žmogaus teisių stebėjimo institutu ir Europos žmogaus teisių fondu. Projektas finansuojamas iš Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos (2014–2020).

2020 m. parengta nuotolinių mokymų „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais ir prevencinė veikla užkardant neapykantos nusikaltimus“ medžiaga policijos pareigūnams. Nuotolinių mokymų medžiaga įkelta į Lietuvos policijos mokyklos virtualią mokymosi aplinką.

2020 m. gruodžio 10 d. dalyvauta Nacionalinio žmogaus teisių forumo formatu vykusioje tarptautinėje konferencijoje „#MesVisi: Siekiant efektyvaus atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje“. Joje pranešimą „Policijos vizija, sprendžiant neapykantos nusikaltimų problemą“ skaitė policijos generalinio komisaro pavaduotojas, diskusijose dalyvavo Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos kriminalinės policijos biuro, Lietuvos policijos mokyklos ir Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato atstovai.

Nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 169–170 (1) straipsnius tyrimas

Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas, susijęs su neapykantos nusikaltimais ir neapykantą kurstančia kalba, atitinka tiek tarptautinių teisinių dokumentų reikalavimus, tiek Europos Sąjungos valstybėse galiojančią teisinį reguliavimą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) XXV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“ numatyta atsakomybė už nusikaltimus: 169 str. „Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės“; 170 str. „Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“; 170 (1) str. „Grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla“; 170 (2) str. „Viešas pritarimas tarptautiniams nusikaltimams, SSRS ar nacistinės Vokietijos nusikaltimams Lietuvos Respublikai ar jos gyventojams, jų neigimas ar šiurkštus menkinimas“; 171 str. „Trukdymas atlikti religines apeigas ar religines iškilmes“. 312 str. 2 d., kurioje numatyta atsakomybė už kapo ar kitos viešosios pagarbos vietos išniekinimą dėl rasinių, nacionalinių ar religinių motyvų. Nors nusikalstamų veikų dėl kapų išniekinimų atvejų pasitaiko, šios dažniausiai įvykdomos dėl chuliganiškų paskatų, taip pat turint tikslą gauti turtinės naudos. Pavyzdžiui, nulaužiami kryžiai, pavagiami vertingi kapo elementai, turint tikslą juos parduoti.

Apibendrinti 2015–2020 m. duomenys pateikti priede Nr. 5.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo, nustatančio Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus (toliau – Lygių galimybių kontrolierius) ir tarnybos veiklos teisinius pagrindus ir įgaliojimus, paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Lygių galimybių įstatymas taikomas tik nustatytų subjektų veiklai bei atitinkamiems socialiniams santykiams, t. y.:

- valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms (Lygių galimybių įstatymo 5 str.);
- švietimo įstaigoms, mokslo ir studijų institucijoms (Lygių galimybių įstatymo 6 str.);
- visų nuosavybės formų darbdaviams (Lygių galimybių įstatymo 7 str.);
- prekių bei paslaugų teikėjams, reklamos gamintojams bei platintojams (Lygių galimybių įstatymo 8 str.);
- darbuotojų ir darbdavių organizacijoms ar kitoms organizacijoms (asociacijoms), kurių nariai turi tam tikrą profesiją (Lygių galimybių įstatymo 9 str.). Vadovaujantis šiuo reglamentavimu, Lygių galimybių kontrolierius vykdo lygių galimybių užtikrinimo priežiūrą tik išvardintose srityse.

2016 m. Tarnyboje buvo pradėti 32 tyrimai, gauti 28 paklausimai bei suteikta 17 konsultacijų telefonu.

2017 m. buvo pradėti 28 tyrimai. Tai sudarė 10 proc. visų Tarnyboje atliktų tyrimų. Per Tarnybos paskyrą socialiniame tinkle „Facebook“ gauta 15 paklausimų ir 14 pasiteiravimų. 2017 m. pareiškėjai, kreipdamiesi tautybės pagrindu, akcentavo šiuos aspektus: 1) tautinių mažumų mokyklose besimokančių mokinių galimybes vienodomis sąlygomis laikyti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą ir stoti į aukštąsias mokyklas; 2) apribojimus lietuvių tautybės mokiniams gauti tinkamas švietimo sistemos paslaugas Vilniaus rajone. Pastaros problemos išliko aktualios ir 2021 m.

2018 m. buvo gauta 20 skundų (9 proc. visų Tarnyboje gautų skundų), 31 paklausimas bei 15 pasiteiravimų per Tarnybos paskyrą socialiniame tinkle „Facebook“, suteiktos 34 konsultacijos telefonu. Visi 2018 m. atlikti tyrimai dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais buvo nutraukti, kai lygias galimybes pažeidžiantys veiksmai (neveikimas) būdavo nutraukiami arba nustatėsi, kad skunde išdėstytų aplinkybių tyrimas

nepriklauso Kontrolieriaus kompetencijai, arba skundai pripažinti nepagrįstais, nepasitvirtinus juose nurodytiems pažeidimams.

2019 m. Tarnyba gavo 20 skundų dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais, vienas tyrimas pradėtas Kontrolierės iniciatyva, gauti 29 paklausimai raštu, sulaukta 20 pasiteiravimų per Tarnybos paskyrą socialiniame tinkle „Facebook“, suteiktos 77 konsultacijos telefonu. 2019 m. dominavo trys pareiškėjų grupės: 1) nurodantys diskriminaciją tautybės ir kalbos pagrindais, tačiau akcentuojantys kalbos, kaip tam tikros tautybės asmenų bendravimo priemonės, atliekančios komunikacinę funkciją, aspektą, 2) akcentuojantys tik tautybės (priklausimo tam tikrai tautai pagal etninę kilmę) pagrindą, 3) nurodantys tautybės ir pilietybės pagrindus, tautybę siejant su tam tikra teritorija (valstybe).

2020 m. dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais (tai yra pagrindais, kurie labai siejasi tarpusavyje ir dažniausiai nagrinėjami neatsiejamai nuo tautybės pagrindo) tarnyboje buvo gauta 18 skundų (9 – tautybės), 48 paklausimai raštu, sulaukta 20 pasiteiravimų per tarnybos socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą, suteiktos 47 konsultacijos telefonu. 2020 m., kaip ir ankstesniaisiais, dominavo skundai dėl diskriminacijos tautybės, kalbos ir pilietybės pagrindais. Kreipdamiesi į Tarnybą dėl galimos diskriminacijos tautybės pagrindu, pareiškėjai jautėsi diskriminuojami ir dėl kilmės arba etninės priklausomybės (daugialypė diskriminacija). Gauta 11 skundų dėl diskriminacijos religijos ir tikėjimo pagrindais, suteiktos 5 konsultacijos telefonu. Kreipiantis dėl diskriminacijos kalbos pagrindu, tautybės pagrindas buvo žymimas tik tais atvejais, kai asmuo jautėsi diskriminuojamas dėl ribojimų nustatymo gimtosios kalbos aspektu. Skirtingai nei 2019 m., skunduose dėl diskriminacijos pilietybės pagrindu (kreipėsi ne Lietuvos Respublikos piliečiai) pareiškėjai, pildydami skundo formą, nežymėjo grafų kilmę ir etninę priklausomybę vienu metu.

Daugiausia skundų tautybės pagrindu susiję su darbo santykiais. Tai reiškia, kad darbuotojai, dažniausiai tautinių mažumų atstovai, savo padėties pabloginimą sieja su tautybe. Tiriant skundus dėl tautybės, labai sudėtingas įrodomasis procesas. Atliekant tyrimus dėl galimos diskriminacijos pirmiau išvardintais pagrindais, būtina nustatyti, ar tam tikras asmens požymis (pagrindas) lėmė to asmens padėties pabloginimą, t.y. nustatyti, ar tas požymis nulėmė, kad asmuo (pareiškėjas) atsidūrė blogesnėje padėtyje nei kitas asmuo, neturintis šio požymio. Lygių galimybių kontrolierius, tirdamas skundus, kreipiasi į skundžiamąjį asmenį dėl informacijos pateikimo ir prieš priimdamas sprendimą visapusiškai įvertina visus surinktus įrodymus. Trūkstant informacijos, į pareiškėją ir skundžiamąjį asmenį kreipiamasi pakartotinai.

Tarnybos atstovai teikia pareiškėjams informaciją ne tik el. paštu, bet ir telefonu bei per tarnybos socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą. Konsultacijų metu dažnai teiraujamasi, kokius įrodymus reikia pateikti, teikiant skundą dėl galimos diskriminacijos tautybės pagrindu, kaip (koku būdu) juos rinkti.

2020-aisiais, kaip ir 2019 m., opus buvo galimos romų diskriminacijos klausimas, siejamas su romų perkėlimu iš Kirtimų gyvenvietės. Tarnybos atstovai teikė informaciją telefonu. Romų tautybės asmenys, kaip ir kitų tautinių mažumų atstovai, buvo konsultuojami visais teisiniais klausimais, kuriais jie kreipėsi į tarnybą.

Tarnyba pasiruošusi teikti konsultacijas tautinių mažumų atstovams jų gimtąja kalba (rusų, lenkų).

Išsamesnė informacija apie Tarnybos veiklą pateikiama Lygių galimybių kontrolieriaus 2020 m. veiklos ataskaitoje, kuri 2021 m. kovo 15 d. buvo paskelbta Tarnybos tinklalapyje⁵¹:

Taip pat žiūrėti antrą rekomendaciją.

7 STRAIPSNIS

Šalys užtikrina, kad būtų gerbiama kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė laisvai rengti taikius susirinkimus, burtis į susivienijimus ir žodžio, minties, sąžinės bei religijos laisvė.

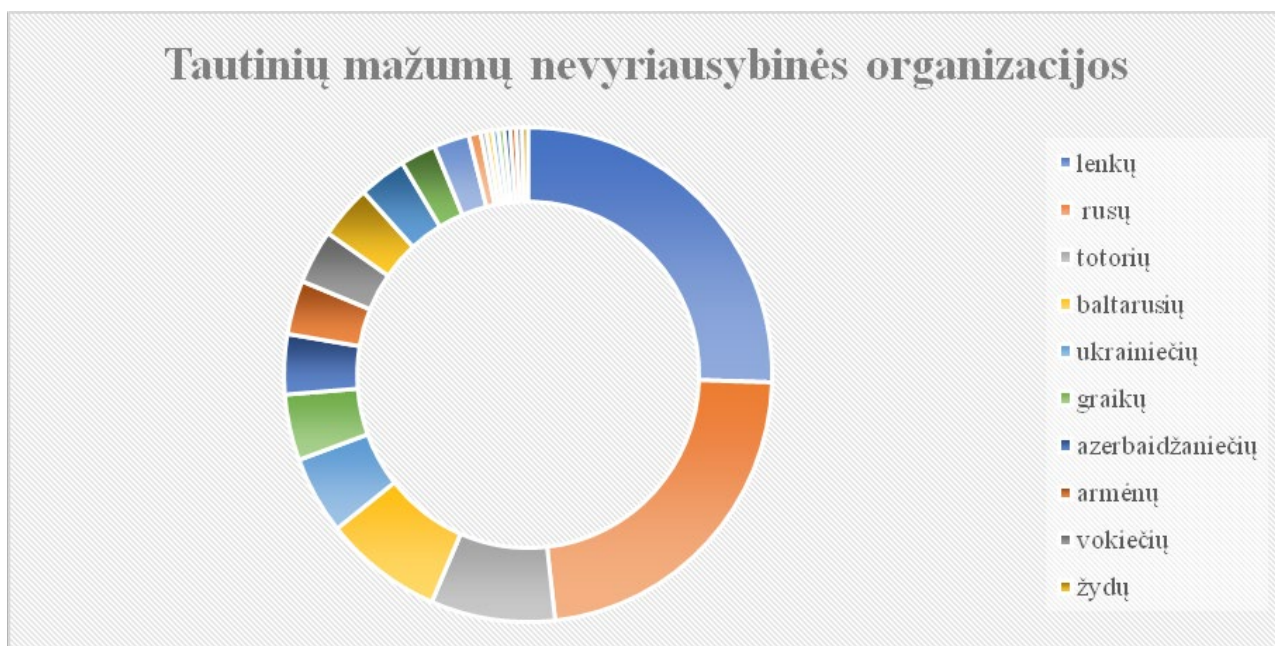
Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 straipsnis numato, kad Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą. Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma. Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas pagrindines asmens teises ir laisves. Konstitucijos 36 straipsnyje nurodoma, jog negalima drausti ar trukdyti piliečiams rinktis be ginklo į taikius susirinkimus. Ši teisė negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai reikia užtikrinti valstybės ar visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ar dorovę arba kitų asmenų teises ir laisves.

⁵¹ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba <https://lygybe.lt/lt/veikla/metines-ataskaitos/405>

Lietuvos įstatymų nustatyta tvarka, tautinėms mažumoms suteikianti teisę steigti visuomenines ir kultūros organizacijas, nuo praeito ataskaitinio laikotarpio nepasikeitė. 2004 m. vasario 14 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas, pagal kurį reglamentuojamas juridinių asmenų, kurių teisinė forma yra asociacija, steigimas, valdymas, veikla, pertvarkymo, pabaigos (reorganizavimo ir likvidavimo) ypatumai. Iki šio įstatymo įsigaliojimo įregistruotos asociacijos ir visuomeninės organizacijos ar visuomeninių organizacijų padaliniai yra laikomi juridiniais asmenimis, kurių teisinė forma yra asociacija, be atskiro perregistravimo. Pažymėtina, kad nevyriausybinės visuomenines organizacijas gali taip pat steigti ir ne Lietuvos piliečiai.

Tautinių mažumų departamento įgyvendinamų funkcijų srityje dirba ir kultūrinę veiklą vykdo apie 250 tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų: lenkų – 65, rusų – 58, totorių – 21, baltarusių – 20, ukrainiečių – 13, graikų – 11, azerbaidžaniečių – 10, armėnų, vokiečių ir žydų – po 9, romų – 8, latvių ir uzbekų – po 6, gruzinų – 2, bulgarų, čečėnų, estų, karaimų, kazachų, libaniečių, rumunų, vengrų – po 1.

1 pav. Tautinių mažumų nevyriausybines organizacijos



8 STRAIPSNIS

Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens įsitikinimų laisvę, teisę išpažinti savo religiją, steigti religines institucijas, organizacijas ir asociacijas.

2019 m. Lietuvoje buvo 1 312 įregistruotų bei į Juridinių asmenų registrą įtrauktų religinių bendruomenių, bendrijų ar kitų religinių organizacijų, iš jų – 1 121 tradicinės religinės organizacijos ir 198 netradicinės religinės organizacijos. Šias religines bendruomenes ar bendrijas galima santykinai suskirstyti į 37 religines kryptis (Lietuvoje yra 9 tradicinės religinės kryptys, tačiau judėjus dar galima suskirstyti į chasidus ir mitnagdus). Žemiau pateikiame šių religinių krypčių suskirstymą pagal didžiąsias religines tradicijas, kurioms pastarosios priklauso.

2021 m. Lietuvoje vykdomas visuotinis gyventojų ir būstų surašymas. Jis vykdomas visus metus, atliekamas išimtinai elektroniniu būdu administracinių šaltinių pagrindu, o pirminius jo rezultatus numatyta paskelbti metų pabaigoje. Siekiant užtikrinti, kad surašymas atspindėtų ir gyventojų pasiskirstymą pagal tikybą, 2021 m. sausio ir vasario mėn. gyventojams buvo suteikta galimybė dalyvauti Lietuvos statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomame gyventojų tautybės, gimtosios kalbos ir išpažįstamo tikėjimo statistiniame tyrime. Specialiai šiam tikslui sukurtas tinklapis <https://surasymas.stat.gov.lt/>. Prisijungti prie tyrimo anketos buvo galima suvedus tikslius asmens duomenis (asmens kodą ir galiojančio dokumento numerį) arba per Elektroninius valdžios vartus. Siekiant užtikrinti statistinio tyrimo rezultatų kokybę ir reprezentatyvumą, pasibaigus internetinei apklausai, iš gyventojų registro bus atrinkta apie 40 tūkst. nedalyvavusių internetinėje apklausoje gyventojų. Jie bus atrenkami atsižvelgiant į dalyvavusių elektroninėje apklausoje demografinius duomenis (lytį, amžių, šeimos sudėtį, gyvenamąją vietą). Atrinktus gyventojus apklaus Lietuvos statistikos departamento klausėjai.

Detali informacija apie religines organizacijas ir jų skaičių 2016–2019 m. ir religinių bendruomenių finansavimą 2017–2020 m. pateikiama priede Nr. 6 .

9 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti, kad kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė į žodžio laisvę apima pažiūrų laisvę ir laisvę gauti bei perduoti informaciją bei idėjas tautinės mažumos kalba be valstybinių institucijų įsikišimo ir nepaisant sienų. Šalys užtikrina, kad jų teisinėse sistemose nebus diskriminuojama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė kreiptis į žiniasklaidą.

Papildoma rekomendacija – stabilizuoti Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo teikiamą paramą tautinių mažumų žiniasklaidai, be kita ko, fonde numatant atskirą finansavimo eilutę, skirtą tautinių mažumų žiniasklaidai.

Tautinių mažumų departamentas yra ne sykį išsakęs savo nuomonę ir siekį dėl tautinių mažumų prioriteto įtraukimo į įvairias programas, finansuojamas iš valstybės biudžeto, teikęs susijusius pasiūlymus, tarp kurių ir tautinių mažumų žiniasklaidai skirtos atskiros finansavimo eilutės įvedimas, skirstant finansavimą Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos paramos fondo lėšomis. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas tokiam siūlymui neprieštaravo. Atskira programa viešosios informacijos rengėjų projektams tautinių mažumų (bendrijų) kalbomis buvo numatyta Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projekte⁵², kurio tikslas – atnaujinti žiniasklaidos rėmimo modelį. Vis dėlto dėl siūlymų keisti fondo valdymą įstatymo projektas 2021 m. sausio 5 d. buvo atmetas Lietuvos Respublikos Seime. Medijų rėmimo modelio atnaujinimas numatytas ir XVIII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane⁵³.

Tautinių mažumų departamentas skiria dalinį finansavimą projektams Tautinių mažumų kultūrų sklaidos visuomenės informavimo priemonėse kategorijoje. Projektams, įgyvendinantiems iniciatyvas, skirtas tautinių mažumų žiniasklaidos priemonių bei nevyriausybinų organizacijų informacinio raštingumo ir atsparumo propagandos poveikiui didinimui, 2018 m. buvo skirta 25 000 eurų, 2019 m. – 30 000, 2020 m. – 30 000, 2021 m. – 60 000 eurų. Šioje kategorijoje konkurso lėšos kasmet buvo didinamos. Tarp finansuotų projektų – radijo laida „Vilnijos žmonės“, baltarusių laikraščio Vilniuje RUN leidyba, dešimties radijo laidų ciklas „Vilniaus Babilonas“, informacinė laida Lietuvos rusakalbei auditorijai, Lietuvos tautinių bendrijų sakralinis paveldas.

2018 m. gegužės 9 d. per Lietuvos skaitmeninės antžeminės televizijos tinklus Pietryčių Lietuvoje oficialiai buvo pradėti retransliuoti 6 Lenkijos TV kanalai: TVP Wilno, TVP Info, TVP Polonia, TVP Historia, Nuta TV ir Power TV. Šie kanalai matomi Vilniaus mieste, Vilniaus, Švenčionių ir Šalčininkų rajonuose, taip pat šiuos kanalus turi galimybę matyti dalis Ignalinos, Anykščių, Molėtų, Ukmergės, Jonavos, Širvintų, Vievio, Kaišiadorių, Elektrėnų, Trakų, Varėnos ir Alytaus r. savivaldybių gyventojų.

⁵² Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 27, 28 ir 45 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIII-P-3649(2) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/562de21031e911ea8f0dfdc2b5879561?positionInSearchResults=3&searchModelUID=f650ddc8-5b3c-472b-b11d-da1469417a29>

⁵³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 22 d. nutarimas Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ (žr. Vyriausybės programos iniciatyvą Nr. 2.7.3) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?jfwid=72zogvklp>

Tais pačiais metais Vilniaus televizijos bokšte oficialiai pradedama retransliuoti televizijos kanalo „Current Time“ (*Nastojasčėje Vremia*) programa rusų kalba, kurios naujienos ir nuomonės – faktais pagrįsta informacija. Tai JAV remiamas nuo 2017 m. vasario Laisvosios Europos radijo/Laisvės radijo (RFE/RL) transliuojamas kanalas rusų kalba. Iki 2018 m. šį kanalą galėjo matyti tik kabelinės televizijos turėtojai, dabar „Current Time“ transliuojamas antžeminiu būdu ir jį nemokamai gali matyti visi norintieji. Šis kanalas pasiekiamas ir Lietuvos kaimyninių šalių gyventojams, gyvenantiems 50 km pasienio ruože. Per palydovinę televiziją galima nemokamai matyti 17 programų rusų kalba.

3. Šalys netrukdo tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims kurti ir naudoti spaudinius. Šalys pagal savo radijo ir televizijos transliacijas reglamentuojančius teisės aktus ir atsižvelgdamos į 1 dalies nuostatas kiek įmanoma užtikrina, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų sudaryta galimybė kurti ir naudoti savo žiniasklaidos priemones.

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos duomenimis, Lietuvoje laikraščiai leidžiami dviem kalbomis (lenkų kalba 3 laikraščiai, rusų kalba – 13). Žurnalai leidžiami 14 skirtingų kalbų, įskaitant dvikalbius. Detalesnė informacija pateikiama priede Nr. 7.

Apie lenkų, baltarusių, rusų, žydų tautinių mažumų gyvenimą pasakoja LRT televizijos Plius kanalu transliuojama laida „Vilniaus albumas“. Tuo pačiu respublikiniu kanalu 2019 metais lietuvių kalba buvo transliuojama 20 minučių trukmės laida „Misija: Vilnija“ apie Pietryčių Lietuvoje gyvenančią lenkų tautinę mažumą, atskleidžiant jos gyvenimą ir pristatant kraštą.

Per LRT televizijos Plius kanalą transliuojama laida baltarusių kalba „Kultūrų kryžkelė. Vilniaus sąsiuvinis“. Laidose paliečiamos baltarusių tautinei bendrijai aktualios temos, primenama jų istorija, pristatoma kultūra, amatai, visuomeninė veikla. Laida lenkų kalba „Kas geresnio, kaimyne?“ yra skirta lenkų kalbą vartojantiems asmenims. Joje atkleidžiamos nūdienos aktualijos, didesnį dėmesį skiriant lenkų tautinei mažumai. Laida lietuvių kalba „Kultūrų kryžkelė. Menora“ yra skirta žydų tautinei bendrijai, „Kultūrų kryžkelė. Trembita“ – ukrainiečių tautinei bendrijai, laida rusų kalba „Kultūrų kryžkelė. Rusų gatvė“ prie ekranų pritraukia gausų ne tik rusų kalbą vartojančių žiūrovų skaičių. LRT televizijos kanalas transliuoja žinių laidą rusų kalba DW naujienos.

Radijo klausytojai turi galimybę kasdien per LRT radiją girdėti informacinę 30 minučių trukmės laidą rusų kalba. Per LRT Klasiką Lietuvos gyventojai gali klausytis šių tautinėms

bendrijoms skirtų laidų: „Santara. Laida apie Lietuvos žydus“ rusų kalba, „Santara. Laida baltarusių kalba“, „Santara. Laida rusų kalba“, „Santara. Laida ukrainiečių kalba“, „Santara. Laida lenkų kalba“.

2021 metais pasirodė „Polski meet“. Tai pirmoji tinklalaidė, skirta Lietuvoje gyvenančiai lenkų kalbei auditorijai. Nauji tinklalaidės epizodai pasirodys kas antrą ketvirtadienį, tinklalaidė taip pat skambės šeštadieniais LRT Klasika programoje, laidoje „Santara. Laida lenkų kalba“.

Reaguojant į įvykius kaimyninėje Baltarusijoje, 2021 m. pradėta transliuoti tinklalaidė rusų kalba „CoMeta (Комета). Artima revoliucija/CoMeta. Близкая революция“. Laidoje kalbinami į Lietuvą atvykę, Lietuvoje dirbantys baltarusiai, baltarusių tautybės Lietuvos gyventojai apie kasdienį gyvenimą, padėtį šalyje ir kaimyninėje Baltarusijoje.

Veikia privačios radijo stotys: „Rusradijo“ rusų kalba, „Znad Wili“, savo laidas lenkų kalba transliuojanti kasdien nuo 7.00 iki 24.00 val., 2016 m. vasario 17 d. pradėtas transliuoti internetinis radijas „ZW Fun“ (zw.lt/zwfun/) jaunimui, kurio galima klausytis tinklalapyje www.zw.lt arba atsisiuntus „Android“ programėlę. Privati radijo stotis „Radio Wilno“ savo laidas transliuoja kasdien nuo 7.00 iki 24.00 val.

4. Šalys savo teisinėse sistemose priima reikiamas priemones, kurios palengvintų tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims pasinaudoti teise kreiptis į žiniasklaidą, skatintų pakantumą ir sudarytų sąlygas kultūriniam pliuralizmui.

Lietuvos Respublikos Konstitucija ir visuomenės informavimo sritį reglamentuojantys įstatymai sudaro prielaidas nevaržomai skleisti informaciją ir idėjas, saviraiškos laisvės realizavimą siejama su pareigomis ir atsakomybe, įtvirtina pagrindinius profesinius žiniasklaidos standartus ir savitvarkos sistemą, numato valstybės paramą ne tik kultūriniais ir šviečiamiesiems projektams, bet ir kitoms su visuomenės informavimu susijusioms sritims – knygų leidybai, kino filmų gamybai.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. ĮV-91 buvo priimtos Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019–2022 metams⁵⁴. Vienos iš kryptių tikslas – skatinti kokybiškos, analitinės, patikimos, profesinius standartus atitinkančios viešosios informacijos sklaidą ir prieinamumą nepriklausomai nuo informacijos perdavimo būdų ir

⁵⁴ Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019–2022 metams
https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/qpr/strategic_directions_for_public_information_policy.pdf

priemonių, atliepiančių gyventojų kultūrinius, socialinius, ekonominius, vertybinius ir kitus poreikius, mažinant socialiai pažeidžiamiausių visuomenės grupių ir tautinių bendrijų informacinę atskirtį.

Kadangi egzistuoja nedidelė alternatyvių informacijos šaltinių pasiūla Lietuvoje gyvenančių didesniųjų tautinių bendrijų kalbomis, tam tikrais aktualiais visuomenės gyvenimo klausimais formuojasi informacinė atskirtis, ypač tautinių bendrijų kalbomis kalbančioje Lietuvos auditorijos dalyje. Ši atskirtis dvipusė, nes neatliekama gilesnė turinio stebėseną tautinių bendrijų visuomenės informavimo priemonėse.

Reaguojant į esamą padėtį, buvo suformuluoti šie uždaviniai:

- skatinti visuomenės informavimo priemonių turinio įvairovę ir paslaugų prieinamumą;
- skatinti regioninės žiniasklaidos gyvybingumą Lietuvoje;
- užtikrinti visuomenės informavimo paslaugų prieinamumą socialinės atskirties grupėms ir tautinių bendrijų atstovams.

Kryptiškai nustatytus tikslus ir uždavinius įgyvendina Kultūros ministerija, Susisiekimo ministerija, Kultūros ministerijos Medijų taryba (toliau – Medijų taryba), Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Tautinių mažumų departamentas, Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba.

10 STRAIPSNIS

1. *Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę laisvai ir nevaržomai, privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu vartoti savo mažumos kalbą.*

Kalba yra vienas svarbiausių tautinių mažumų tapatumo bruožų. Galimybė laisvai ir nevaržomai, raštu ir žodžiu vartoti gimtąją kalbą ypač aktuali tose valstybės teritorijose, kuriose glaudžiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 14 straipsnio nuostatos įtvirtina lietuvių kalbą kaip valstybinę (ją privalu vartoti tik viešajame Lietuvos gyvenime, o privačiai tautinei mažumai priklausantys asmenys žodžiu ir raštu gali vartoti bet kurią sau priimtina kalbą). Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 37 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą“.

Lietuvoje po Ketvirtojo pranešimo pateikimo tebegalioja 1995 m. priimtas Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas, kuris nereglamentuoja Lietuvos gyventojų neoficialaus bendravimo ir religinių bendruomenių bei asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, renginių kalbos (žr. Ketvirtojo pranešimo II sk. 10 str. 1 d.).

Seimui pateikto Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo projekto 1 str. 2 dalyje nustatyta: „Įstatymas nereglamentuoja tautinėms mažumoms ar etninėms grupėms priklausančių asmenų ir jų bendrijų kitų įstatymų nustatytos teisės puoselėti gimtąją kalbą, taip pat religinių bendrijų kalbos.“

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų Konvencijos 10 str. 1 dalies nuostatos dėl teisės laisvai ir nevaržomai, privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu vartoti savo mažumos kalbą perkeltos į Tautinių mažumų departamento direktoriaus 2019 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. ĮV-47 sudarytos darbo grupės parengtą Tautinių mažumų įstatymo projektą.

2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jiems prašant ir jei toks prašymas atitinka realų poreikį, kiek įmanoma stengiasi minėtiems asmenims sudaryti sąlygas bendraujant su administracinės valdžios institucijomis vartoti tautinės mažumos kalbą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo 6 straipsniu, valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų, tarnybų, taip pat kitų tarnybų ir įstaigų vadovai, tarnautojai ir pareigūnai turi mokėti valstybinę kalbą pagal Vyriausybės nustatytas kalbos mokėjimo kategorijas. Šio įstatymo 7 straipsnyje pažymėta, kad „Valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų ir organizacijų, ryšių, transporto, sveikatos ir socialinės apsaugos, policijos ir teisėsaugos tarnybų, prekybos ir kitų gyventojų aptarnavimo įstaigų vadovai turi užtikrinti, kad gyventojai būtų aptarnaujami valstybine kalba.“ Šie abiejų straipsnių reikalavimai taikomi visiems be išimties paminėtiems asmenims, taip pat ir tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Atkreiptinas dėmesys, kad visiems Lietuvos piliečiams sudarytos sąlygos naudotis kultūrinėmis ir politinėmis teisėmis ir galimybėmis. Tai atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą, pagal kurį negalima žmogaus teisių varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Taisyklių 12 punktas nustato, kad asmens prašymas žodžiu gali būti pateikiamas prašymą teikiančiajam asmeniui ar jo atstovui ir jį aptarnaujančiam valstybės tarnautojui suprantama kalba.

Jeigu asmuo ar jo atstovas nemoka valstybinės kalbos, o institucijoje nėra valstybės tarnautojo, suprantančio kalbą, kuria asmuo ar jo atstovas kreipiasi, jam kreipiantis žodžiu į instituciją turi dalyvauti asmuo, gebantis išversti prašymą į valstybinę kalbą (vertėjas). Vertėją pakviečia asmuo, kuris kreipiasi į instituciją, savo iniciatyva, jeigu institucija nenustato kitaip.

Taisyklių 13.1 punktas nustato, kad asmens prašymas raštu turi būti parašytas valstybine kalba arba turėti vertimą į valstybinę kalbą (patvirtintą Lietuvos Respublikos notariato įstatymo nustatyta tvarka); pateikti prašymo vertimo į valstybinę kalbą nereikalaujama Taisyklių 15 ir 16 punktuose nurodytais atvejais.

Taisyklių 15 punkte nustatyta, kad, atsižvelgdamas į institucijos atliekamas funkcijas ir šios institucijos valstybės tarnautojų kompetenciją, institucijos vadovas turi teisę nustatyti ir kitas kalbas, kuriomis parašyti prašymai gali būti priimami. Pagal Taisyklių 16 punktą nevalstybine kalba ir kitomis nei Taisyklių 15 punkte nustatytomis kalbomis raštu pateikti asmenų prašymai institucijoje gali būti priimami, kai, vadovaudamasi tarptautinės teisės aktais, į instituciją raštu kreipiasi užsienio valstybės institucija ar tarptautinė organizacija. Taip pat skaitykite 3 rekomendaciją „Privatūs ženklai, topografinės nuorodos tautinės mažumos kalba“.

Parengtame Tautinių mažumų įstatymo projekte numatyta, kad savivaldybėje, kurioje tautinė mažuma sudaro ne mažiau nei tam tikrą procentą (dėl procentų dar diskutuojama) nuo bendrojo savivaldybės gyventojų skaičiaus, asmuo turi teisę kreiptis žodžiu arba raštu (teikdamas prašymus) tos tautinės mažumos kalba į šios savivaldybės teritorijoje esančius savivaldos viešojo administravimo subjektus ir (ar) jų padalinius. Šia nuostata siekiama užtikrinti teisę kreiptis į savivaldos viešojo administravimo subjektus tautinės mažumos kalba nepriklausomai nuo to, ar viešojo administravimo subjekto vadovas yra nustatęs kitas kalbas, kuriomis prašymai gali būti priimami.

3. Šalys įsipareigoja užtikrinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę jam suprantama kalba nedelsiant gauti informaciją apie jo sulaikymo priežastis ir apie pateiktų kaltinimų pobūdį ir priežastis, teisę gintis ta kalba ir prireikus nemokamai naudojantis vertėjo paslaugomis.

Po ankstesnių pranešimų Lietuvoje nepakito teisinis reglamentavimas, garantuojantis asmenims, nemokantiems valstybinės kalbos, teisę ir galimybę naudotis vertėjo paslaugomis dalyvaujant teisiniuose veiksmuose, nagrinėjant administracinių bylų teiseną, administracinės

teisės pažeidimus, baudžiamojo ir civilinio proceso bylas. Kiekvienam sulaikytajam ar suimtajam nedelsiant jam suprantama kalba turi būti pranešama, dėl ko jis sulaikomas ar suimamas (Teismų įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmenims, nemokantiems valstybinės kalbos, garantuojama teisė dalyvauti teismo procese bendraujant per vertėją).

Remiantis policijos personalo posistemio duomenis, nustatyta, kad 2020 m. policijos sistemos mastu buvo užimti 34 vertėjų funkciją vykdančių darbuotojų etatai iš 38 įsteigtų. Taip pat pažymėtina, kad, remiantis 2020 m. duomenimis, policija Lietuvos mastu yra pasirašiusi 31 sutartį su vertimų biurais. Pažymėtina, kad policijos įstaigose, esant poreikiui, vertimas yra užtikrinamas į (iš) daugelio kalbų, tarp jų anglų, vokiečių, rusų, lenkų, uzbekų, latvių ir kt.

11 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo pavardę (tėvo vardą) ir vardą (vardus) rašyti mažumos kalba bei teisę į tai, kad jie būtų oficialiai pripažinti pagal Šalių teisinėse sistemose nustatytas sąlygas.

2017 m. Lietuvos Respublikos Seime užregistruoti du Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektai: projektas XIIP-535, kuriame numatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečio prašymu jo vardas ir pavardė oficialiame dokumente rašomi lotyniškos abėcėlės rašmenimis, jeigu vardas ir pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje ir dokumento šaltinis įrodo, kad asmuo arba jo protėviai pagal tiesioginę giminystės liniją turėjo kitos užsienio šalies pilietybę arba su užsieniečiu sudarė santuoką ir pasirinko jo pavardę; alternatyvus projektas XIIP-471, kuriame numatyta, kad nelietuvių tautybės asmens vardas ir pavardė Lietuvos Respublikos išduodamuose asmens dokumentuose rašomi lietuviškais rašmenimis. Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime planuojama grįžti prie minėtų Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymų projektų.

Į parengtą Tautinių mažumų įstatymo projektą taip pat įtrauktas straipsnis, numatantis tautinei mažumai priklausančiam asmeniui teisę asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose, civilinės būklės aktuose vardą ir pavardę rašyti tautinės mažumos kalba lotyniškos abėcėlės rašmenimis. Projekte taip pat numatyta, kad šių nuostatų įgyvendinimas turėtų būti reglamentuotas kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose.

Teisinio reguliavimo trūkumą iš dalies kompensuoja teismų praktika. Daugiausia bylų dėl originalios vardų ir pavardžių rašybos inicijuoja Lietuvos piliečiai, pakeitę vardą ar pavardę užsienyje. Jie siekia, kad šie užsienyje įgyti jų vardai ir pavardės būtų pripažinti Lietuvoje ir įtraukti ne tik į civilinės būklės aktus, bet ir įrašyti asmens tapatybės dokumentuose. Tuo tarpu 2019 m. byloje dėl teisės į originalią vardo formą pirmą kartą priimtas pirmas leisti tautinių mažumų (lenkų tautybės) atstovei jos vardą rašyti originalo kalba: „Malgorzata“.

Esant tokiam teisiniam neapibrėžtumui ir piliečiams patiriant rimtų administracinių, profesinių ir asmeninių nepatogumų dėl jų vardų ir pavardžių rašybos oficialiuose Lietuvos Respublikos dokumentuose, nors Konstitucinis Teismas ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija yra rekomendavę įstatymų leidėjui imtis teisėkūros veiksmų, Seimo Socialdemokratų partijos frakcijos nariai 2020 m. pradžioje įregistravo įstatymo projektą dėl vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose, kuriuo siekiama užtikrinti veiksmingesnę vardo ir pavardės, kaip pagrindinių asmens tapatybės žymenų, teisinę apsaugą, taip pat teisę į bendrą šeimos pavardę. Siekiama sudaryti ir teisinę prielaidas dokumentuose rašyti Lietuvos Respublikos ir užsieniečių nelietuviškus vardus ir pavardes nelietuviškais lotyniško pagrindo rašmenimis.

Įstatymo projekte įtvirtintas principas, kad vardai ir pavardės yra rašomi lietuviškais rašmenimis, užsieniečių pavardės, jei jos yra lotyniško pagrindo, perrašomos lotyniško pagrindo rašmenimis, jei jos rašomos ne lotyniško pagrindo rašmenimis – perrašomos lietuviškai transkribuojant.

Šis įstatymo projektas leistų Lietuvos tautinių mažumų atstovams teikti prašymus savo vardus ir pavardes perrašyti lotyniško pagrindo rašmenimis, remiantis tos tautinės mažumos kalbos taisyklėmis.

Įstatymo projekte numatyta užsieniečio kategorija, į kurią patenka užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės. Kadangi asmens vardas ir pavardė yra asmens identiteto ženklas, užsienio valstybių piliečių vardai ir pavardės, kurių originalus dokumento šaltinis rašomas lotyniško pagrindo rašmenimis, į asmens tapatybės dokumentus ir civilinės būklės aktus būtų nurašomi paraidžiui. Kol kas užsieniečiai ir jų sutuoktiniai, norintys originalių pavardžių pasuose ir asmens tapatybės kortelėse, privalo kaskart šią poziciją ginti teismuose; teismai iki šiol priimdavo jiems palankius sprendimus.

2. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo mažumos kalba viešai pateikti ženklus, įrašus ir kitą privataus pobūdžio informaciją.

Teisinis reglamentavimas dėl privataus pobūdžio informacinių užrašų nėra pasikeitęs. Taip pat skaitykite 3 rekomendaciją „Privatūs ženklai, topografinės nuorodos tautinės mažumos kalba“.

3. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinei mažumai priklausantys asmenys, remdamosi savo teisinės sistemos reikalavimais, o prireikus ir sutartimis su kitomis valstybėmis, taip pat atsižvelgdamos į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus taip pat stengiasi pateikti ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis.

Parengtame Tautinių mažumų įstatymo projekte numatyta, kad savivaldybėje, kurioje tautinė mažuma sudaro ne mažiau nei tam tikrą procentą (dėl procentų dar diskutuojama) nuo bendrojo savivaldybės gyventojų skaičiaus, esantys tradiciniai gyvenamųjų vietovių, gatvių pavadinimai, topografiniai ženklai, atitinkamos savivaldybės atstovaujamosios institucijos sprendimu, greta valstybinės kalbos gali būti užrašomi ir tos tautinės mažumos kalba. Tradicinių vietovardžių sąrašą sudaro Vyriausybės įgaliota institucija. Pavadinimų tautinės mažumos kalba suteikimo ir užrašymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Taip pat skaitykite 3 rekomendaciją „Privatūs ženklai, topografinės nuorodos tautinės mažumos kalba“.

12 STRAIPSNIS

1. Prireikus Šalys imasi priemonių švietimo ir mokslinių tyrimų srityse informacijai apie savo tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją skleisti.

2. Šioje situacijoje Šalys, be kita ko, sudaro reikiamas sąlygas mokytojams rengti ir naudotis vadovėliais, sukuria sąlygas ryšiams tarp skirtingų bendruomenių studentų ir mokytojų palaikyti.

3. Šalys įsipareigoja sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą.

Papildoma rekomendacija – užtikrinti, kad švietimo sistema gilintų daugumai priklausančių asmenų žinias apie tautinių mažumų kultūrą, istoriją, kalbas ir tikėjimą; skubiai imtis veiksmų, kurie užtikrintų, kad metodinėje mokomojoje medžiagoje bei mokytojų rengimo programose būtų pateikiama objektyvi informacija apie romus; garantuoti pakankamą ir ilgalaikį struktūrų ir darbuotojų, pvz., socialinių darbuotojų ir tarpininkų, finansavimą, reikalingą siekiant vienodų ugdymo galimybių romų vaikams, pradedant nuo ikimokyklinio ugdymo lygmenų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė į savo programą yra įtraukusi priemones, susijusias su tautinių mažumų švietimu. Vyriausybė siekia užtikrinti tautinėms mažumoms sąlygas mokytis gimtosios kalbos naudojant atnaujintą ugdymo turinį atitinkančius vadovėlius, skaitmeninius išteklius, taip pat stiprinti gimtosios kalbos mokytojų kompetencijas. 2016 m. Tautinių mažumų departamentas subūrė mokslininkų, tyrėjų, įvairių Lietuvos aukštųjų mokyklų atstovų darbo grupę – Akademinę tarybą, kurią sudaro 20 narių iš Lietuvos bei užsienio aukštųjų mokyklų ir tyrimų institutų.

Akademinė taryba yra kolegiali Tautinių mažumų departamento patariamoji institucija, sudaryta iš Lietuvos aukštųjų universitetinių mokyklų deleguotų atstovų, taip pat mokslininkų, tyrėjų, ekspertų, vykdančių veiklą tautinių mažumų srityje, ir kitų sričių specialistų, Tautinių mažumų departamento direktoriaus įsakymu įtrauktų į tarybos sudėtį. Taryba įsteigta, siekiant stiprinti bendradarbiavimą su Lietuvos akademinė bendruomene, tikintis įžvalgų, patarimų ir aktyvaus dalyvavimo svarstant klausimus ir priimant svarbius sprendimus tautinių mažumų srityje.

Akademinės taryba:

- pataria Tautinių mažumų departamentui dėl su tautinių mažumų politikos formavimu ir įgyvendinimu susijusių tyrimų, mokslinių tyrimų, galimybių studijų ir analizių rengimo, analizuoja jų išvadas ir rekomendacijas, teikia siūlymus dėl rekomendacijų įgyvendinimo;
- teikia siūlymus dėl Tautinių mažumų departamento ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo formų ir priemonių;
- skatina aukštųjų universitetinių mokyklų studentus domėtis Lietuvos tautinėmis mažumomis ir įvairių studijų kryptių mokslo darbams rinktis su tautinėmis mažumomis susijusias temas;
- teikia siūlymus dėl Tautinių mažumų departamento skelbiamų konkursų aukštųjų universitetinių mokyklų studentams organizavimo ir konkursinių darbų temų;
- vertina Tautinių mažumų departamento skelbiamiems konkursams pateiktus aukštųjų universitetinių mokyklų studentų baigiamuosius darbus.

Tautinių mažumų departamentas, siekdamas paskatinti aukštųjų universitetinių mokyklų studentus domėtis Lietuvos tautinėmis mažumomis ir įvairių studijų kryptių mokslo darbams rinktis su tautinėmis mažumomis susijusias temas, kasmet skelbia baigiamųjų mokslo darbų Lietuvos tautinių mažumų tematika konkursą ir skiria paskatinamąsias premijas už geriausią bakalauro studijų baigiamąjį darbą, už geriausią magistro studijų baigiamąjį darbą, už geriausią doktorantūros studijų disertacinį darbą ir už geriausią doktoranto publikuotą mokslinį straipsnį tautinių mažumų tema. Taip pat yra skelbiama metų prioritetinė konkurso tema.

2019 m. Tautinių mažumų departamentas išleido Akademinių darbų tautinių mažumų tematika konkurso laureatų darbų rinktinę 2016–2018 m.

Per visą konkurso organizavimo laikotarpį buvo gauta apie 50 darbų iš Lietuvos ir užsienio aukštųjų mokyklų. Tai baigiamieji (bakalauro ir magistro) darbai, doktorantų straipsniai ir disertacijos sociologijos, istorijos, lingvistikos, pedagogikos ir komunikacijos mokslams svarbiomis temomis, iškėlę įdomius klausimus ir aktualias problemas. Į rinktinę įtrauktas straipsnis „Transnacionaliniai romų genocido atminties aspektai“.

Lietuvos istorijos institutas vykdo Lietuvos tautinių mažumų (žydų, lenkų) mokslinius tyrimus ilgalaikių mokslinių tyrimų programų ir individualių tyrimų kontekste. Vykdam ilgalaikę (2017–2021 m.) mokslinių tyrimų programą „Vėluojantis nacijos formavimasis: lietuvių atvejis?“ 2019–2020 m. buvo atlikti tarpukario Lietuvos žydų politinio ir teisinio paveldo, žydų tautinės minties bei migracijos istorijos tyrimai⁵⁵.

Buvo nagrinėta ir Lietuvos lenkų bendruomenės politinė ir socialinė situacija 1944–1989 m.⁵⁶, ypač daug dėmesio skirta migracijos istorijai⁵⁷. Mokslininkų buvo atliekami individualūs žydų istorijos tyrimai, nagrinėjamas žydų indėlis kuriant ir stiprinant Lietuvos valstybę 1918–1940 m., Lietuvos žydų bendruomenės istorinės atminties⁵⁸ ir Holokausto problemos⁵⁹. Lietuvos tautinių mažumų istorijos tyrimus taip pat vykdo Lietuvos istorijos instituto jaunieji mokslininkai.

⁵⁵ Conventions, quotas, refugees: European Jews in 1938–1945, Vilnius; Kaunas, 2020, <https://hdl.handle.net/20.500.12259/126248>

⁵⁶ Migracija: Rytų ir Pietryčių Lietuva 1944–1989 metais, Vilnius, 2020, <<https://www.istorija.lt/naujienos/v.stravinskienes-monografijos-migracija-rytu-ir-pietryciu-lietuva-1944-1989-metais-pristatymas/714> ; https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2021/05/lii-metine-ataskaita_20210317.pdf>

⁵⁷ Między ojcowizną a ojczyzną. Przymusowa migracja Polaków z Wilna do Polski w latach 1944–1947, Pamięć kresów – kresy w pamięci, Katowice-Gliwice-Warszawa, 2019, <<https://www.istorija.lt/mokslo-skyriai/xx-amziaus-istorijos/vitalija-stravinskiene/134>>

⁵⁸ Žemaitijos žydų kultūros paveldo atspindžiai, sud. J. Skurdauskienė, H. Vitkus, Klaipėda, 2019, <<https://www.zdm.lt/naujienos-naujienu-archyvas/knygos-zemaitijos-zydu-kulturos-paveldo-atspindziai-pristatymas>>

⁵⁹ Genealogical Writing and Memory of the Holocaust in Lithuania, East European Jewish Affairs, <<https://www.istorija.lt/mokslo-skyriai/xx-amziaus-istorijos/violeta-davoliute/697>>

Mokslinėje veikloje taip pat gilinamasi į Lietuvos lenkų bendruomenės problematiką⁶⁰, yra rengiamos disertacijos. Viena jų – „Lietuvos lenkų kultūrinės atminties modeliai: istorinė perspektyva ir šiandieninės realijos“. Disertacinio darbo dėmesio centre – Lietuvos lenkų atminties kultūra, jos reikšmė bei sklaida šiandieninėje Lietuvoje. Siekiama identifikuoti lenkiškų kolektyvinių tapatybių kūrimo strategijas, istorinius pasakojimus ir jų santykį su lietuvių daugumos kuriamomis atminties kultūromis. Įvairūs mokslinių tyrimų rezultatai pasirodė monografijų, straipsnių akademinuose leidiniuose forma lietuvių, anglų, lenkų kalbomis, taip pat buvo pristatyti tarptautinėse ir nacionalinėse mokslo konferencijose, seminaruose, viešose paskaitose, kūrybinėse dirbtuvėse ir diskusijose, kurios organizuotos kartu su kolegomis iš regioninių mokslo, švietimo ir kultūros institucijų.

Lietuvių kalbos ir literatūros institutas vykdė rusų, baltarusių, žydų, lenkų, karaimų, totorių ir kitų tautinių mažumų tyrimus. Šių tyrimų rezultatai atsispindi išleistose monografijose ir moksliniuose straipsniuose. Priede Nr. 8 pateikiamos per ataskaitinį laikotarpį išleistų knygų, straipsnių, mokslo sklaidos publikacijų sąrašas.

Pažymėtina, kad didžiuosiuose Lietuvos dienraščiuose, regioninėje spaudoje ir nacionaliniuose interneto portaluose taip pat buvo paskelbta straipsnių bei kitokio pobūdžio informacijos apie tautinių mažumų istoriją ir jos paveldą.

13 STRAIPSNIS

1. Šalių švietimo sistemose pripažįstama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė steigti savo privačias švietimo ir mokymo įstaigas ir joms vadovauti.

2. Naudojimasis šia teise nesusijęs su jokiais Šalių finansiniais įsipareigojimais.

1991 m. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme Nr. I-1489 numatyta, jog Lietuvoje galimos dvi mokyklų formos – valstybinė, kurios savininkė arba vienas iš dalininkų yra valstybė, bei nevalstybinė, kurios savininkas yra privatus asmuo. Įstatyme numatyta jog asmenys gali steigti, ne tik formaliojo, bet ir neformaliojo ugdymo įstaigas, o valstybė ir savivaldybės sudaro sąlygas nevalstybinėms mokykloms steigti ir veikti. Tokios mokymo įstaigos pavyzdžiu galėtų būti

⁶⁰ Lenkų švietimas Rytų ir Pietryčių Lietuvoje XX a. 7-9-ajį dešimtmetį, Istorija, 2020, t. 118, Nr. 2), https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/110549/1/ISSN2029-7181_2020_V_118.N_2.PG_93-111.pdf

Marinos Mižigurskajos privati gimnazija. Į ją priimami mokyti mokiniai, kurių gimtoji kalba yra rusų, lenkų ar lietuvių kalbos.

Vilniaus prancūzų mokykla (*Ecole française de Vilnius*) – pirmoji privati 1992 metais įkurta mokykla, kurioje ugdymas vyksta prancūzų kalba. 2020-aisiais Prancūzijos Europos ir užsienio reikalų ministerija bei Nacionalinio švietimo ministerija patvirtino licėjaus klasių ugdymo programų kokybę. Visos programos – nuo priešmokyklinės iki dvyliktos klasės – atitinka Prancūzijos nacionalinio švietimo kriterijus ir patvirtina mokykloje teikiamo ugdymo kokybę. 2020 m. Vilniaus tarptautiniame prancūzų licėjuje mokosi daugiau nei 530 mokinių nuo 3-mečių iki 18-mečių abiturientų, besiruošiančių laikyti *Baccalauréat* egzaminus.

VšĮ „Tarptautinė Amerikos mokykla Vilniuje“, įkurta 1993 m., yra pirmoji tarptautinė mokykla Vilniuje, kuri yra visame pasaulyje veikiančių mokyklų tinklo dalis. Mokyklos tikslas – sudaryti sąlygas į Lietuvą atvykusių diplomatų, verslininkų ir nuolat Lietuvoje gyvenančių šeimų vaikams mokytis anglų kalba pagal formaliojo ugdymo programą, kuri užtikrina mokymo(-si) programos tęstinumą vykstant mokytis iš vienos šalies į kitą. Kita sėkmingai veikianti mokykla, kurioje ugdymas vyksta anglų kalba – Britų Vilniaus mokykla (*The British School of Vilnius*), kuri yra Jungtinės Karalystės registruotos ne pelno organizacijos „The Schools Trust“ dalis. Mokymas mokykloje vyksta pagal JK ugdymo programą.

14 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos.

Įstatymo 30 str. 2 p. numatyta, jog bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros. Lietuvoje tautinei mažumai priklausanti teisė mokytis savo mažumos kalbos realizuojama dviem būdais: formaliuoju – steigiant valstybines ir nevalstybines mokymo įstaigas, ir neformaliuoju, kai mokymo įstaigas steigia fiziniai ir (arba) juridiniai asmenys, siekdami puoselėti savo religiją, kultūrą, papročius.

Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimus, įteisintas mokymas tautinės

mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau valandų, kaip gimtosios kalbos mokymui. Asmenims, kuriems dėl didelio pasiskirstymo Lietuvos teritorijoje ar dėl mažo tautinių bendruomenių narių skaičiaus negali būti įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba ar kai kurių dalykų mokymas tautinės mažumos kalba, bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros.

Sekmadieninės mokyklos

Tautinės mažumos, siekdamos išlaikyti savo papročius, kultūrą, tradicijas, steigia neformaliojo ugdymo įstaigas, kuriose, atsižvelgiant į tautinių mažumų atstovų poreikius, mokoma kalbos, papročių, puoselėjamos kultūrinės tautos tradicijos perduodant jas jaunosioms kartoms. Tokios neformalios įstaigos pavyzdžiu galėtų būti Kauno armėnų bendrijos sekmadieninė mokykla.

Lietuvoje veikia 42 neformaliojo ugdymo įstaigos, kuriose ugdymo procesas vyksta tautinių mažumų gimtąja kalba – tai tautinių mažumų sekmadieninės mokyklos. Jose mokosi apie 1000 įvairaus amžiaus vaikų ir jaunimo, kurie turi galimybę išsaugoti ir puoselėti savo etnolingvistinį gyvybingumą, tradicijas, tautinį identitetą, nes sekmadieninės mokyklos suteikia galimybę tautinėms mažumoms mokytis gimtosios kalbos, istorijos, supažindina su tautine kultūra ir tradicijomis bei kultūros paveldu. Dalyvavimas įgyvendinant tautinių mažumų neformaliojo švietimo priemones yra viena iš Tautinių mažumų departamento funkcijų. Sekmadienines mokyklas turi 16 Lietuvos tautinių mažumų: armėnai (2), azerbaidžaniečiai (1), baltarusiai (3), estai (1), graikai (1), karaimai (1), kazachai (1), latviai (1), lenkai (8), romai (1), rusai (6), totoriai (4), ukrainiečiai (3), uzbekai (1) vokiečiai (4), žydai (4).

Tautinių mažumų departamentas kasmet organizuoja konkursus kultūros sklaidos projektams, skirtiems skatinti ir stiprinti tautinių mažumų vaikų ir jaunimo neformalaus ugdymo veiklas. Kiekvienais metais pateikiamos 20–25 tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų paraiškos. 2016 m. departamentui sutaupius lėšų buvo paskelbtas papildomas konkursas tautinių mažumų neformaliojo švietimo veikloms remti. Iš viso 2016–2021 metais tokiems projektams iš dalies finansuoti iš valstybės biudžeto lėšų buvo skirta 176 200 eurų. Už šias lėšas sekmadieninės mokyklos įsigijo mokymo priemonių, kompiuterių ir kitos skaitmeninės technikos mokymo veiklai pagerinti, tautinių rūbų, tautinių muzikos instrumentų, organizavo įvairių tautinių švenčių renginius.

Taip pat turėjo galimybę vykdyti įvairias pažintines veiklas – vyko į ekskursijas, bendradarbiavo ir dalijosi patirtimi, dalyvaudami bendruose projektuose, mokėsi rankdarbių ir amatų, atspindinčių tautines tradicijas ir kt.

Siekdamas motyvuoti tautinių mažumų vaikus ir jaunimą mokytis gimtosios kalbos, puoselėti savo tautos kultūrą, skatindamas integracijos procesus, Tautinių mažumų departamentas organizuoja Respublikinius tautinių mažumų vaikų ir jaunimo festivalius. Respublikiniai festivaliai vyksta dvi dienas. Kiekvienas renginys prasideda festivalyje dalyvaujančių kolektyvų, pasipuošusių tautiniais drabužiais ir atributika, eisena centrinėmis miesto gatvėmis. Koncerto metu kiekvienas tautinių Per renginius Lietuvos tautinių mažumų vaikai ir jaunimas turi galimybę susipažinti, bendrauti, dalyvauti įvairiose edukacijose, ekskursijose, geriau pažinti Lietuvą ir vieni kitus. Respublikiniai festivaliai buvo organizuoti 2016 m. Visagine, 2017 m. Klaipėdoje, 2018 m. Trakuose. Festivaliuose kiekvieną kartą dalyvauja 250–300 tautinių mažumų vaikų ir jaunimo iš visos Lietuvos.

Įgyvendinant neformaliojo tautinių mažumų švietimo priemones, siekdamas kelti mokytojų kvalifikaciją, Tautinių mažumų departamentas kasmet organizuoja seminarus Lietuvos tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų mokytojams, kuriuose kvalifikuoti Vilniaus universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojai, Švietimo pagalbos departamento Kvalifikacijos tobulinimo skyriaus darbuotojai kartu su sekmadieninių mokyklų mokytojais kuria inovatyvias mokymo metodikas, mokymo programas, veiklos planus, nagrinėja tokias aktualias temas, kaip motyvaciją lemiantys sėkmės veiksniai, ugdymas daugiakultūrėje aplinkoje, mokymo priemonės internete, aktyvūs darbo metodai. Taip pat tokių seminarų metu pristatomos galimybės kelti mokytojų kvalifikaciją ir įgyti pedagogo kvalifikaciją, suteikiama informacija apie neformaliojo ugdymo veiklų dalinį finansavimą iš valstybės biudžeto lėšų. Šių seminarų metu įvairių tautybių sekmadieninių mokyklų mokytojai dalijasi gera patirtimi puoselėjant tautinę savimonę, ugdant toleranciją, ugdymo organizavimo metodais, tradicinių amatų pritaikymo galimybėmis šiuolaikinio ugdymo procese, kitomis aktualiomis temomis bei naujovėmis. Seminaruose kasmet dalyvauja apie 30 tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų mokytojų iš įvairių Lietuvos regionų.

Šeštadieninių (sekmadieninių) mokyklų sąrašas pateikiamas priede Nr. 9.

2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose stengiasi kiek įmanoma užtikrinti,

kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba.

Lietuvos Respublikos švietimo sistemą sudaro formalusis švietimas (pradinis, pagrindinis, vidurinis ugdymas, formalusis profesinis mokymas ir aukštojo mokslo studijos), neformalusis švietimas (ikimokyklinis, priešmokyklinis, kitas neformalusis vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantis ugdymas) ir suaugusiųjų švietimas), savišvieta ir švietimo pagalba (profesinis orientavimas, švietimo informacinė, psichologinė, socialinė pedagoginė, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba, sveikatos priežiūra mokykloje, konsultacinė, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kita pagalba). Bendrąjį ugdymą sudaro pradinis, pagrindinis bei vidurinis ugdymas. Skaitlingiausios bendrajame ugdyme dalyvaujančios Lietuvos tautinės mažumos yra lenkai ir rusakalbiai moksleiviai.

Tautinių mažumų kalbomis veikiančių mokyklų skaičius pateikiamas priede Nr. 10.

Formaliajame švietime lenkų, rusų, vokiečių, baltarusių mokinių ugdymą reglamentuoja bendrosios programos. Bendrosios programos skirtos reglamentuoti ugdymą pradiniam, pagrindiniam ir viduriniam ugdyme. 2008 m. rugpjūčio 26 d. švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu patvirtintose Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programose Nr. ISAK-2433 numatytas tautinių mažumų (lenkų, rusų, vokiečių, baltarusių) gimtųjų kalbų mokymas.

Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių pasiskirstymas pagal mokyklos mokomąją kalbą šalyje pateikiamas priede Nr. 11.

2011 m. vasario 21 d. švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu patvirtintose Vidurinio ugdymo bendrosiose programose Nr. V-269, kurių paskirtis – apibrėžti vidurinio ugdymo turinį, siekiant ugdymo turinio kokybės: ugdymo turinio atitikties besikeičiantiems visuomenės poreikiams; dermės tarp ugdymo pakopų ir sričių; ugdymo turinio prieinamumo ir efektyvumo visoje šalies švietimo sistemoje; ugdymo turinio kaitos nuoseklumo, VI dalyje numatytos tautinių mažumų mokinių gimtųjų kalbų programų nuostatos, jų įgyvendinimas, turinio apimtis. Jomis reglamentuojamas lenkų, rusų, baltarusių kalbų mokymas vidurinio ugdymo pakopoje. Mokantis gimtosios kalbos mokiniai turi galimybę rinktis bendrąjį arba išplėstinį gimtosios kalbos kursą.

Bendrasis kursas sudaro mokiniams galimybę įgyti bendrąjį kalbinį, literatūrinį bei kultūrinį išsilavinimą, išsiugdyti pagrindinius kalbos vartojimo gebėjimus.

Išplėstinis kursas suteikia išsamesnius dalyko pagrindus. Šio kurso turinys yra platesnis ir gilesnis: skaitoma ir interpretuojama daugiau ir sudėtingesnių grožinių bei negrožinių tekstų, tekstai nagrinėjami įvairesniais aspektais. Atliekama daugiau ir įvairesnių sakytinės ir rašytinės kalbos ugdymo užduočių, projektinių kalbos ar literatūros tyrimo darbų, reikalaujančių savarankiškumo, kūrybiškumo, platesnio kultūrinio konteksto išmanymo. Kursas sudaro prielaidas pasirengti tolesnėms filologijos ir kitų humanitarinių mokslų studijoms.

2020–2021 m. Lietuvoje veikė rusų, lenkų, baltarusių bei mišrios mokymo įstaigos. 2019–2020 m. Tautinių mažumų bendrojo ugdymo mokyklos Lietuvoje veikė 9 savivaldybėse: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Visagino miestų, Šalčininkų, Švenčionių, Trakų ir Vilniaus rajonų.

Visose šiose savivaldybėse iš viso veikia 102 tautinių mažumų bendrojo ugdymo mokyklos, iš kurių:

- lietuvių ir rusų mokomosiomis kalbomis – 10;
- lietuvių ir lenkų mokomosiomis kalbomis – 5;
- rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis – 7;
- lietuvių, rusų ir lenkų – 5;
- rusų mokomąja kalba – 27;
- lenkų mokomąja kalba – 47;
- baltarusių mokomąja kalba – 1.

Tautinių mažumų bendrojo ugdymo mokyklose 2019–2020 m. duomenimis iš viso mokėsi 31 306 moksleiviai (1–12 klasėse – 29 988, priešmokyklinėse – 1 318), iš kurių:

- 15 489 – rusų mokomąja kalba besimokantys moksleiviai (15 031 mokiniai mieste ir 458 mokinių kaime)

2 lentelė. Moksleivių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose rusų mokomąja kalba

Klasės	Iš viso moksleivių rusų mokomąja kalba	Mieste moksleivių rusų mokomąja kalba	Kaime moksleivių rusų mokomąja kalba
Priešmokyklinėje	503	463	40
1–4 klasėse	5776	5571	205
5–8 klasėse	5317	5185	132

9–10 klasėse	2212	2146	66
11–12 klasėse	1664	1649	15
Socialinių įgūdžių klasėse	17	17	

- 11 870 – lenkų mokomąja kalba besimokančių moksleivių (7 054 mokiniai mieste ir 4 816 mokiniai kaime)

3 lentelė. Moksleivių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose lenkų mokomąja kalba

Klasės	Iš viso moksleivių lenkų mokomąja kalba	Mieste moksleivių lenkų mokomąja kalba	Kaime moksleivių lenkų mokomąja kalba
Priešmokyklinėje	693	361	332
1–4 klasėse	4006	2390	1616
5–8 klasėse	3788	2340	1448
9–10 klasėse	1813	1056	757
11–12 klasėse	1570	907	663

- 225 – baltarusių mokomąja kalba besimokančių moksleivių (225 mokiniai – mieste, kaime besimokančių moksleivių nebuvo)

4 lentelė. Moksleivių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose baltarusių mokomąja kalba

Klasės	Iš viso moksleivių baltarusių mokomąja kalba	Mieste moksleivių baltarusių mokomąja kalba	Kaime moksleivių baltarusių mokomąja kalba
Priešmokyklinėje	7	7	0
1–4 klasėse	76	76	0

5–8 klasėse	74	74	0
9–10 klasėse	35	35	0
11–12 klasėse	33	33	0

Šiuo metu atnaujinamose bendrosiose tautinėms mažumoms priklausančių mokyklų programose išlieka lenkų, vokiečių, rusų, baltarusių gimtųjų kalbų mokymas.

Aukštajame moksle taip pat užtikrinimas tautinių mažumų poreikis mokytis gimtąja kalba. Vilniuje nuo 2007 m. veikia Baltstogės universiteto Ekonomikos-informatikos fakultetas. Jis įsteigtas Lietuvos ir Lenkijos valstybių sprendimu. Dalį reikalingų lėšų filialas gauna iš Lietuvos Respublikos biudžeto (valstybinė stipendija, Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos socialinė stipendija, kreditai). Filialas kasmet priima apie 150–200 studentų. Į universiteto filialą gali stoti abiturientai, pageidaujantys studijuoti ekonomikos, informatikos ar Europos studijų (europeistikos) specialybes. Tai vienintelis Lenkijos universitetas, kuris turi fakultetą užsienyje ir ugdo studentus lenkų kalba. Tokiu būdu lenkų tautinei mažumai užtikrinama galimybė tiek bendrojo ugdymo įstaigose, tiek universitete žinias ir kvalifikaciją įgyti gimtąja kalba.

Lietuvoje taip pat veikia Europos humanitarinis universitetas, kur studijos vyksta rusų ir baltarusių kalbomis ir šiek tiek mažiau – anglų bei vokiečių kalbomis. Kadangi universitetas telkia dėmesį į tarptautiškumą, siekiama išplėsti siūlomų kursų sąrašą ir įtraukti naujas studijų programas, dėstomas anglų kalba.

Atsižvelgiant į tautinių mažumų kalbomis išsilavinimą suteikiančių institucijų įvairovę, – nuo bendrojo ugdymo įstaigų iki aukštųjų mokyklų, – galima daryti išvadą, jog Lietuvoje tautinėms mažumoms sudarytos sąlygos įsigyti išsilavinimą jų gimtosiomis kalbomis, plėtoti tautinę savimonę ir kultūrą.

Vilniaus universiteto filologijos fakulteto Baltijos kalbų ir kultūrų instituto Polonistikos centras yra vienintelė švietimo ir mokslo įstaiga, siūlanti polonistiką studijuoti visiems norintiesiems, nepriklausomai nuo kalbos mokėjimo lygio ir tautybės. Čia studijuoja tiek asmenys, baigę mokyklas lenkų dėstomąja kalba, tiek lietuvių ir rusų mokyklų abiturientai, kuriems lenkų kalba nėra gimtoji. Tai užtikrina studijų programos lankstumas, leidžiantis polonistiką studijuoti visai nemokantiems lenkų kalbos asmenims, nes filologijos krypties pagrindų dalykai dėstomi lietuvių kalba, bendrais srautais visų filologinių studijų programų studentams, o specialiojo lavinimo dalykų dėstymas pirmame ir antrame kursuose diferencijuojamas.

Nuo 2019 m. sausio 1 d. VDU Švietimo akademijoje įsteigtas neakademiniis padalinys – Lenkų kalbos ir kultūros centras. 2019 m. gegužės 30 d. centras buvo oficialiai atidarytas Vilniuje. Centre studentai gali ne tik studijuoti lenkų kalbą ir literatūrą, bet ir rengti mokslinius projektus, seminarus, skatindami abiejų šalių kultūrų ir kalbų sankirtas. Studentai gali rinktis anglų kalbos ir kitos užsienio kalbos, ikimokyklinės ir priešmokyklinės pedagogikos, lietuvių kalbos ir literatūros, pradinio ugdymo pedagogikos ir ankstyvojo užsienio kalbos mokymo pedagogikos studijas.

3. Šio straipsnio 2 dalis įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialiosios kalbos arba mokytis ta kalba.

Įgyvendinant šio straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija organizavo 4 seminarus tema „Kaip užtikrinti iš kitų šalių atvykusių ar sugrįžusių mokinių visuminę integraciją mokykloje: komandinio darbo svarba“. Vilniuje, Visagine (dauguma gyventojų rusakalbiai), Šalčininkuose (dauguma gyventojų lenkakalbiai) lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo mokytojams organizuotos 3 metodinės dienos „Mokinių raštingumo gebėjimų ugdymas: kūrybinės dirbtuvės su mokytojais praktikais“.

Įgyvendinant Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 m. gairių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. XIII-1318 „Dėl Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gairių“, 48.2 papunkčio nuostatą „sudaryti sąlygas (teisines ir finansines) ir stiprinti lietuvių kalbos mokymą tautinių mažumų mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas“, 2018 m. Ugdymo plėtotės centras organizavo 7 mokymus-konsultacijas priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo pedagogams „Ugdymas lietuvių kalba tautinių mažumų mokyklose“. Seminaruose dalyvavo 140 priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, įgyvendindama Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatą „Sukurti lygiavertes ugdymo sąlygas, pritaikyti ugdymo programas skirtingiems lavinimo poreikiams tenkinti, užtikrinti lygias galimybes ir prieinamumą skirtingoms socialinėms grupėms“, organizuoja forumų ciklą „Keliai į kiekvieno mokinio sėkmę“. Pirmajame forume „Nacionaliniai mokinių pasiekimų patikrinimai: esama situacija ir siūlomos galimybės“, kuris įvyko 2019 m. vasario 28 d., buvo aptariami mokyklų tautinės mažumos kalba nacionalinių mokinių pasiekimų patikrinimų rezultatai ir jų kokybės stiprinimo galimybės. Antrajame forume „Lietuvių kalbos mokymasis nuo pat ankstyvo amžiaus“, kuris vyko 2019 m. balandžio 19 d., buvo

pasidalinta jau taikoma gerą patirtimi ir tariamasi, kaip sėkmingai organizuoti ugdymą lietuvių kalba tautinių mažumų mokyklose, kuriose yra vykdomos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos.

2020 m. rusų kalbos mokytojams vyko mokymai šiomis temomis: „Šiuolaikinė rusų vaikų literatūra mokykloje“, „Nauji būdai tyrinėti tekstą rusų kalbos pamokose“, lenkų kalbos mokytojams – „Vertinimui ir įsivertinimui skirti IKT įrankiai“. Tautinių mažumų gimtosios (lenkų) kalbos, (baltarusių ir rusų) kalbos mokytojai dalyvavo seminaruose tema „Nuotolinio ugdymo patirtys ir mokytojų bendradarbiavimas“.

Gimnazijų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojams, dirbantiems mokyklose, vykdančiose ugdymą tautinės mažumos kalba, ir mokyklose, vykdančiose ugdymą lietuvių kalba daugiakalbėje aplinkoje, buvo organizuojami mokymai tema „Rašinių vertinimo kompetencijų tobulinimas“. Buvo vykdomi ir nuotolinio lituanistų mokymo(si) kursai virtualioje mokymosi aplinkoje MOODLE: „Lituanistų avilys“, „Mokinių skaitymo kompetencijų ugdymo metodika“, „Mokinių skaitymo kompetencijų ugdymo metodika“, įvyko Lietuvos ir užsienio lituanistinių mokyklų mokytojų konferencija „Naujas sovietmečio ir išeivijos literatūros bei kultūros perskaitymas“.

Tautinių mažumų gimtosios (lenkų) kalbos, (baltarusių ir rusų) kalbos mokytojams parengta virtualių konsultacijų tema „Pasirengimas nuotoliniam mokymui“ vaizdo medžiaga. Taip pat jiems yra parengtos pateiktys temomis „Mokyklai, pereinant į nuotolinį mokymą(si)“, „Rusų kalbos vaizdo medžiaga“, „Lenkų kalbos vaizdo medžiaga“, „Tautinių mažumų gimtųjų kalbų (baltarusių, rusų) mokytojams“ ir mokymo nuotoliniu būdu refleksijos lenkų kalbos vaizdo medžiaga.

15 STRAIPSNIS

Šalys sudaro sąlygas, reikalingas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims veiksmingai dalyvauti kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei visuomeniniuose reikaluose, visų pirma tuose, kurie jiems yra reikšmingi.

Kad tautinių mažumų organizacijos aktyviau dalyvautų visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, Tautinių mažumų departamentas kasmet vykdo paraiškų, veiklos ir finansinių ataskaitų rengimo mokymus tautinių mažumų organizacijų vadovams ir asmenims, atsakingiems už kultūros

projekto įgyvendinimą, juos pakviesdamas atvykti į Tautinių mažumų departamentą arba važiuodamas pas tautinių mažumų atstovus į įvairius Lietuvos miestus ar rajonus. Atsižvelgdamas į organizacijų siūlymus ir siekdamas supaprastinti paraiškų teikimą, 2020 metais Tautinių mažumų departamentas įdiegė elektroninę paraiškų, sutarčių ir ataskaitų sistemą, kurioje paraiškas teikusios organizacijos gali rasti visą projektinės veiklos finansavimą liečiančią informaciją. Dėl COVID-19 pandemijos darbo su elektronine sistema mokymai organizacijoms buvo vykdomi nuotoliniu būdu.

Siekiant pagrįsti tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo būtinybę, pristatyti visuomenei Lietuvos tautinių mažumų istoriją kaip kultūriškai, konfesiškai ir kalbiškai svarbią ir aktualią integralios, dinamiškos Lietuvos tapatybės dalį ir sudaryti sąlygas veiksmingam jos pristatymui visuomenei, taip pat įgyvendinant XVII Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetinį darbą, buvo parengta ir Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. ĮV-610 patvirtinta Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcija (toliau – Koncepcija)⁶¹. Koncepcijoje numatyti pagrindiniai uždaviniai: skatinti visuomenę kurti ir dalyvauti, pristatant Lietuvos tautinių mažumų istoriją, kultūrą, kalbą ir tradicijas; stiprinti kultūrų raiškos įvairovę nacionaliniu, regioniniu ir vietiniu lygiais; formuoti pilietiškai atsakingos ir atviros kitoms kultūroms visuomenės kritinį mąstymą; stiprinti ir plėtoti tarpinstitucinį ir valstybinio bei nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimą.

Koncepcija grindžiama istoriškai susiklosčiusiomis darnaus įvairiataučio sugyvenimo ir pilietiniu pagrindu kuriamos valstybės vertybėmis bei tautinių mažumų istorijos, kaip neatsiejamos Lietuvos valstybės istorinio pasakojimo dalies, sampratomis, atitinkančiomis Konstituciją ir Konvenciją, kurioje įtvirtintos pagrindinės asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisės: teisė puoselėti kultūrą, kalbą, išpažinti savo tikėjimą; teisė naudotis visuomenės informavimo priemonėmis, kreiptis į žiniasklaidą.

Įgyvendinant Koncepcijos nuostatas, parengtas ir 2020 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-189 patvirtintas Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo 2020–2022 metų veiksmų planas su numatytais 35 veiklomis, kurį įgyvendinant dalyvauja valstybės, savivaldybių institucijos, tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijos.⁶²

⁶¹ LR kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. ĮV-610 dėl Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos patvirtinimo <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e23beaf2e09411e9a85be81119c7a8fa/asr>

⁶² LR kultūros ministro 2020 m. kovo 16 d. įsakymas Nr. ĮV-189 dėl Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo 2020–2022 metų veiksmų plano patvirtinimo <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7bce3de2688e11eaa38ed97835ec4df6?jfwid=1v5692gvz>

Tautinėms mažumos priklausančių asmenų dalyvavimas kultūrinėje veikloje

Dalyvavimas valstybinių švenčių, istorinių datų ir Lietuvai nusipelnusių asmenybių jubiliejų minėjimuose

Kultūros ministerija, atsižvelgdama į ET Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 15 straipsnio nuostatas, siekia, kad visi Lietuvos Respublikos gyventojai, nepriklausomai nuo jų tautybės, religijos ar socialinio statuso, turėtų galimybę dalyvauti kultūrinėje veikloje (tarp jų valstybinėse šventėse (Lietuvos valstybės atkūrimo (vasario 16 d.), Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos (kovo 11 d.), Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo ir Tautiškos giesmės) dienos (liepos 6 d.) minėjimuose, atmintinų dienų, Lietuvai reikšmingų datų ir nusipelnusių asmenybių jubiliejų minėjimuose.

Kultūros ministerija skatina bendradarbiavimą su viešojo sektoriaus institucijomis, pilietine visuomene ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Siekiant paskatinti Pietryčių Lietuvos regione gyvenančių tautinių mažumų (ypač vaikų ir jaunimo) dalyvavimą kultūrinėje veikloje, kuria prisidedama prie pilietiškumo ugdymo, tarpkultūrinio dialogo, kultūrų raiškos įvairovės skatinimo, 2019–2020 m. Kultūros ministerija skyrė dalinį 10 500 eurų finansavimą Šalčininkų rajono kultūros centro projektams, skirtiems valstybinių švenčių paminėjimui.

Stiprinant piliečių pagarbą valstybei, išsaugant ir aktualizuojant istorinę ir kultūrinę atmintį, Kultūros ministerija koordinuoja ir vykdo atmintinų metų bei nusipelnusių asmenybių jubiliejų ir reikšmingų istorinių įvykių arba reiškinių minėjimo programas.

Atmintinų dienų minėjimas

Valstybės mastu siekiama užtikrinti tautinėms mažumoms reikšmingų kultūrinių-istorinių įvykių ir datų įprasminimą. Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatyme⁶³ įrašytos šios dienos: gegužės 21-oji – Lietuvos tautinių bendrijų diena; rugpjūčio 2-oji – Romų genocido atminimo diena; rugsėjo 23-ioji – Lietuvos žydų genocido atminimo diena; lapkričio 16-oji – Tarptautinė tolerancijos diena; gruodžio 10-oji – Tarptautinė žmogaus teisių diena.

Gegužės 21-ąją, minint Tautinių bendrijų dieną, Tautinių mažumų departamentas Vilniaus rotušėje organizavo iškilmingą renginį, kuriame buvo pagerbti nusipelnę Lietuvos tautinių bendrijų atstovai. O Tarptautinės tolerancijos dieną (lapkričio 19 d.) Lietuvos mokslų akademijoje Tautinių

⁶³ Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41597/asr>

mažumų departamentas organizavo Ministro Pirmininko globojamą iškilmingą renginį, kuriame buvo apdovanoti ir pagerbti asmenys, labiausiai prisidėję prie pilietinės visuomenės kūrimo, tautinių kultūrų puoselėjimo ir tarpkultūrinio dialogo skatinimo.

Minint Lietuvos žydų genocido atminimo dieną, kasmet organizuojama aukų pagerbimo ceremonija Panerių memoriale. Renginį transliuoja arba rengia reportažus Lietuvos nacionalinė televizija. Ceremonijoje tradiciškai dalyvauja valdžios atstovai, Lietuvoje reziduojantis diplomatinis korpusas, Lietuvos mokyklų mokiniai, Lietuvos žydų bendruomenės nariai, visuomenės atstovai. Renginį organizuoja valstybės institucijos kartu su Lietuvos žydų bendruomene, Tarptautine komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti bei Lietuvos mokyklomis. Lietuva daug dėmesio skyrė Kauno geto sunaikinimo 75-ųjų metinių minėjimui 2019 m. Taip pat skaityti antrą rekomendaciją.

Dainų šventė

Lietuvos kultūrinis ir tautinis daugiasluoksniškumas yra išskirtinis mūsų tautos bruožas, kurį siekta parodyti pasauliui, minint Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį 2018 metais. Į didžiausią minėjimo renginį – Dainų šventę „Vardan tos...“ – gausiai įsitraukė vietos bendruomenės, Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos, pasaulio lietuviai. Šventės programose dalyvavo 17 Lietuvos tautinių mažumų kolektyvų, kurie repertuaro kūrinius atliko lietuvių kalba. Folkloro dienoje „Didžių žmonių žemė“ muzikavo, šoko ir dainavo 360 folkloro ansamblių, tarp kurių buvo ir tautinių mažumų folkloro kolektyvų. Pirmą kartą nepriklausomos Lietuvos istorijoje Tautinių mažumų departamentas ir Pasaulio lietuvių bendruomenė organizavo renginį „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“. Specialiai pasaulio lietuviams ir Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms skirtas renginys vyko Vilniaus rotušės aikštėje. Renginio metu veikė paviljonų miestelis, kuriame prisistatė 30 lietuvių bendruomenių iš skirtingų pasaulio šalių ir daugiau kaip 25 Lietuvos tautinės mažumos.

Projektai „Lietuvos kultūros sostinė“ ir „Mažosios kultūros sostinės“

Kultūros ministerija, skatindama Lietuvos regionų gyventojų kultūrinį aktyvumą ir kūrybingumą, kultūros ir meno plėtojimą, kūrybines iniciatyvas bei kultūros prieinamumą, kasmet skiria dalinį finansavimą priemonei „Lietuvos kultūros sostinė“ (nuo 2020 m. – 100 000 Eur). Finansavimo prioritetai teikiami projektams, kuriais skatinamas įvairių meno ir kultūros veiklų plėtojimas, projektams, įtvirtinantiems vietos tapatybes ir įvaizdį, tęsia miesto ir regiono kultūrinę

tradicijas, jei projekto įgyvendinimo metais pasiūloma reikšminga naujovė, taip pat projektams, į aktyvią kultūrinę veiklą įtraukiantiems įvairias gyventojų grupes (tarp jų ir tautinėms mažumoms priklausančius asmenis).

2020 metų Lietuvos kultūros sostinė buvo paskelbtas istorinis, daugiatautis miestas – Trakai. Įgyvendinant projektą „Trakai – valstybingumo lopšys – daugiatautė kultūros sostinė“, buvo siekiama gerinti Trakų miesto įvaizdį Lietuvoje ir užsienyje, suburiant įvairaus amžiaus, tautybės ir kultūrų žmones bendram kultūriniam tikslui, taip pat plėtotas kultūrinis bendradarbiavimas su užsienio valstybėmis tiek, kiek leido pandemine situacija. Organizuoti renginiai, festivaliai, koncertai, edukacijos, parodos padidino Trakų miesto kultūros, istorijos ir kūrybiškumo žinomumą, pritraukė didesnę turistų susidomėjimą. Į veiklas buvo įtraukti Lietuvos bei Trakų miesto ir rajono kaimų jaunimo atstovai, kiti bendruomenių nariai. Tai suteikė didesnę veiklų prieinamumą regiono gyventojams ir socialinę atskirtį patiriančioms grupėms. Trakų viešose erdvėse įvyko daugiau kaip 50 įvairiausių renginių, kurie įtraukė vietinius gyventojus, meno kūrėjus, įvairių veiklos sektorių atstovus, miesto svečius. Mieste įvyko 30 proc. daugiau renginių jaunimui nei ankstesniais metais ir daugiau kaip 20 proc. visų renginių sudarė renginiai, skirti tautinių bendruomenių atstovams bei lankytojams.

Kultūros ministerija palaiko ir remia mažųjų Lietuvos kultūros sostinių, kurių kasmet išrenkama dešimt, iniciatyvą. Nuo 2018 metų Lietuvos kultūros taryba kasmet skiria 50 tūkst. eurų svarbiausiems jų projektams. Mažųjų kultūros sostinių dalyviai didelį dėmesį skiria mažosios kultūros sostinės renginių pristatymui, vietos tapatybę ir įvaizdį įtvirtinančioms, partnerystės tinklaveiką bendruomenėje stiprinančioms veikloms, naujų kultūros tradicijų kūrimui bei senų atgaivinimui ir puoselėjimui, bendruomenių jubiliejinių datų minėjimui. Daugelyje mažųjų sostinių vietinių entuziastų, kultūros darbuotojų ir savanorių pastangomis sukuriama įsimintini kultūriniai renginiai vietos bendruomenei, taip pat ir tautinių mažumų atstovams, auga profesionalaus meno prieinamumas ir sklaida, atsiranda naujų kultūrinio turizmo iniciatyvų.

Kultūrinės edukacijos „Kultūros pasas“ programa

Vaikų ir jaunimo kultūrinė edukacija ženkliai prisideda prie visuomenės sąmoningumo ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu. Tokios priemonės kaip Kultūros pasas, kurias Kultūros ministerija kartu su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija įgyvendina nuo 2018 metų, siekia ugdyti mokinių kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius, skatina kultūrinį mokinių sąmoningumą užtikrinant kokybiškų kultūros ir meno paslaugų prieinamumą visiems Lietuvos

mokiniams. Siekiant šalies visuomenę supažindinti su Lietuvos tautinių mažumų istorija, išskirtiniu tautinių mažumų kultūros paveldu ir tradicijomis, skatintinas tautinių mažumų NVO, kultūros įstaigų įsitraukimas į Kultūros paso įgyvendinimą, organizuojamą vadovaujantis atvirumo principu. Šis principas užtikrina, kad dalyvavimas Kultūros pase yra atviras visoms šalies kultūros ir meno įstaigoms, kūrėjams ir menininkams, galintiems suteikti kokybiškas kultūros ir meno paslaugas, atitinkančias nustatytus kriterijus, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, atstovaujamos meno srities, rezidavimo vietos. Tačiau yra tam tikri apribojimai, nurodyti Kultūros paso atrankos aprašo 5 punkte⁶⁴.

Įgyvendinant Konceptijos nuostatas ir Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo 2020–2022 metų veiksmų planą, Kultūros paso paslaugų rinkinys papildytas kultūrinės edukacijos paslaugomis, skirtomis pažinti unikalią Lietuvos tautinių mažumų istoriją, kultūrinį paveldą ir tradicijas. Skatintinas tautinių mažumų NVO, kultūros ir meno įstaigų, kūrėjų ir menininkų aktyvesnis įsitraukimas į Kultūros paso paslaugų spektro plėtimą siūlant tautinių mažumų pažinimui skirtas veiklas. 2021 m. kovo mėn. duomenimis, Kultūros paso rinkinys siūlo 37 daugiakultūriškumo srities kultūrinės edukacijos paslaugas.⁶⁵

Informacija apie 2016–2020 m. kultūros ir meno projektus, susijusius su tautinėmis mažumomis

Kiekvienais metais departamentas iš dalies finansuoja tautinių mažumų kultūrų plėtotei skirtus projektus, kurie skatina tautinių mažumų saviraišką, pristato kultūrą, tradicijas, paveldą. Tautinių mažumų organizacijų vykdomiems projektams būdinga didelė įvairovė – tai dainų šventės, kultūros dienos, konferencijos ir seminarai, paskaitos, pažintinės išvykos, vaikų ir suaugusiųjų dienos ir savaitinės stovyklos, festivaliai, parodų rengimas ir eksponavimas, muziejų lankymas, leidybinė veikla. Projektuose dažnai dalyvauja įvairių tautinių mažumų vaikai ir jaunimas: vykdo kūrybinius-edukacinius projektus, dalyvauja mokslininkų paskaitose, diskusijose apie tautinį identitetą, festivaliuose, dainų šventėse, pristato bendruomenei savo kūrybą. Tokiomis veiklomis yra skatinamas tarpkultūrinis dialogas, būtinas skirtingų tautų vaikams ir jaunimui yra. Vykdomi labai svarbūs ir tautinių mažumų bendruomenėms prasmingi muzikiniai edukaciniai, kultūriniai renginiai. Jie supažindina plačiąją visuomenę su tautinių mažumų kultūra ir tuo pačiu padeda joms puoselėti savo identitetą.

⁶⁴ Įsakymas dėl Kultūros paso paslaugų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo [JV-1000/V-1055 Dėl Kultūros paso paslaugų atrankos ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo \(e-tar.lt\)](#)

⁶⁵ Kultūrinės edukacijos paslaugos <https://kulturospasas.emokykla.lt/renginiai?cat=105>

Tautinių mažumų departamentas finansuoja keturių krypčių kultūros plėtotės sklaidos projektus. Pirmas prioritetas skirtas tradicinei tautinių mažumų kultūrai, jos pristatymui, išsaugojimui ir sklaidai. Tarp finansuojamų projektų yra tradiciniai, ne vieną dešimtį skaičiuojantys kultūros festivaliai, pvz.: „Dainuok su mumis“, „Znad Issy“, „Dźwięcz, Polska Pieśni!“, „Muzika mus vienija“, tarptautinės rusų kalba rašančių autorių literatūros festivalis „Baltijos gamajūnas“. Taip pat tradicinė šventė „Kupalle“, inovatyvios parodos, knygų leidyba, konferencijos, kita kultūrinė, edukacinė veikla.

Buvo organizuotas seminaras „Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymas ir sklaida Pietryčių Lietuvoje“, kurio dalyviai dalijosi gerąja patirtimi koordinuojant Trakų rajono kultūros, tautinių mažumų bendrijų ir vietos bendruomenių kultūrinės veiklas, skaityta paskaita apie kultūros sektoriaus galimybes pritraukti lėšų iš europinių fondų ir apie kultūrinės aplinkos įtaką tautinės tapatybės formavimuisi. Seminaro dalyviai buvo supažindinti su Užutrakio dvaro sodybos kultūriniu paveldu, dalyvavo edukacinėje programoje „Gruzinų bendruomenės kultūrinės veiklos ir tradicijų pristatymas“.

Antras prioritetas skirtas tautinių mažumų kultūros sklaidai ir kultūriniam bendradarbiavimui Pietryčių Lietuvoje ir yra nukreiptas į vaikus, jaunimą, Lietuvos mokyklų kultūrinį bendradarbiavimą. Be kitų, mokyklos ir organizacijos įgyvendino šiuos projektus: „Rusų ir baltarusių kultūros ir tradicijų perteikimas šokiu, daina ir tautiniu kostiumu“, „Mes skirtingi, bet visi – Lietuvoje“, „Čia mūsų gimtinė, čia mūsų namai“, „Gimtojo krašto tautosakos lobynas“. Šiam prioritetui paraiškas finansavimui gauti teikusios mokyklos dalyvauja Tautinių mažumų departamento organizuojamame iškilmingame renginyje „Aš esu Lietuva“, kuriame projektus įgyvendinusios Pietryčių Lietuvos ir kitų šalies regionų mokyklos pristato pasirodymus savo įgyvendinto tautinių bendruomenių jaunimo bendradarbiavimo projekto tema.

Trečiasis, Tautinių mažumų šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų veiklos, prioritetas skirtas paskatinti tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų veiklas, tautinių mažumų kalbinę ir kultūrinę įvairovę. Be įprastinės sekmadieninių mokyklų veiklos, buvo organizuotas Lietuvos tautinių bendrijų kultūros darbuotojų seminaras „Kalendorinių metų tradicijos ir amatai įvairių tautų kultūrose“, kuriame dalyvavo 22 tautinių bendrijų kultūros darbuotojai iš Kauno, Klaipėdos, Varėnos, Vilniaus, Visagino. Seminaro metu dalyviai buvo supažindinti su lietuvių etninės kultūros bruožais ir tautinių mažumų tradicijų atspindžiais Lietuvoje, taip pat lietuvių, ukrainiečių, graikų ir gruzinų duonos kepimo papročiais bei tradicijomis, slavų sakralinio meno simboliais, vyko kūrybinės dirbtuvės. Taip pat vyko Lietuvos tautinių bendrijų kultūros darbuotojų seminaras, kiti renginiai.

Ketvirtasis, tautinių mažumų kultūros sklaidos visuomenės informavimo priemonėse, prioritetas skirtas finansuoti straipsnių publikavimą spaudoje ir internete, radijo ir televizijos laidas, kitą veiklą, padedančią skleisti informaciją apie tautines mažumas. Pvz., buvo paremtas VšĮ „Kurier Wilenski“ projektas „Lietuvos kultūros paveldas – bendras visų tautų lobynas“, Lietuvos žurnalistų sąjungos projektas „Lietuva – tautų pynėje“, VšĮ „Aktualioji istorija“ dešimties radijo laidų ciklas „Gyvoji istorija. Maldos namai“, Vilniaus visuomeninių iniciatyvų centro „Demokratija Baltarusijai“ baltarusių laikraščio Vilniuje RUN leidyba ir portalo hazetarun.info sukūrimas bei daugelis kitų.

5 lentelė. Tautinių mažumų organizacijų projektų skaičius ir Tautinių mažumų departamento skirtas finansavimas

Metai	Finansuotų projektų skaičius	Finansuotiems projektams skiriamų lėšų suma
2016	166	200 000 €
2017	182	261 000 €
2018	175	270 000 €
2019	177	277 000 €
2020	190	326 000 €
2021	184	360 000 €
Iš viso	1 074	1 694 000 €

Tautinių mažumų departamentas siekia užtikrinti galimybę tautinių mažumų atstovams, jų nevyriausybinėms organizacijoms vykdyti tautinės tapatybės, kalbos, kultūros, folkloro, kultūrinio paveldo ir istorijos išsaugojimo veiklas, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Ši tikslą pasiekti leidžia Lietuvoje veikiančys tautinių mažumų kultūros centrai, kurie, įgyvendindami įvairias priemones, skatina tautinių mažumų bendradarbiavimą, supratimą ir toleranciją. Tautinių mažumų departamentas 2019 m. skyrė 195 tūkst. eurų (dalinis finansavimas) devyniems Kauno įvairių tautų kultūrų centro, Klaipėdos miesto savivaldybės tautinių kultūrų centro, Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centro, Tautinių bendrijų namų bei Visagino kultūros centro projektams. Skirtos lėšos buvo panaudotos vaikų ir suaugusiųjų neformaliajam švietimui, lietuvių kalbos kursams, tarpkultūrinio dialogo plėtojimui, tautinių bendrijų tautinio tapatumo puoselėjimui, tautinių bendrijų kultūrinei-švietėjiškai veiklai. Dar 64 tūkst. eurų skirta dviem VšĮ Romų visuomenės centras programoms, įgyvendinančioms romų sociokultūrinę integraciją. Lyginant su

praėjusiais metais, kultūros centro veiklų finansavimas išaugo 28 tūkst. eurų. Per 2019 metus tautinių mažumų kultūros centrus aplankė 120 000 lankytojų. Skaityti 5 str.

2016–2020 m. Lietuvos kultūros taryba finansavo 108 tautinių mažumų organizacijų inicijuotus projektus ir 12 kitų organizacijų inicijuotų projektų, susijusių su tautinių mažumų tema. Iš viso 2016–2020 m. finansuota 120 projektų, susijusių su tautinėmis mažumomis, jiems skirta Kultūros rėmimo fondo lėšų suma – 997 152 Eur (žiūrėti 6 ir 7 lenteles).

6 lentelė. Tautinių mažumų organizacijų projektų skaičius ir skirtas finansavimas

Metai	Finansuotų projektų skaičius	Finansuotiems projektams skiriamų lėšų suma
2016	22	142 663 €
2017	23	153 800 €
2018	19	126 760 €
2019	16	145 500 €
2020	28	320 310 €
Iš viso	108	889 033 €

7 lentelė. Informacija apie kitų organizacijų projektus, kurių veiklos sietinos su tautinėmis mažumomis

Finansuotų projektų skaičius (2016–2020 m.)	Finansuotiems projektams skiriamų lėšų suma
12	108 119 €

Muziejai, bibliotekos

Šiuolaikinės žinių visuomenės kontekste muziejai, bibliotekos, kaip išskirtinės mokymo ir mokymosi vietos, užima ypatingą vietą, nes jų vykdoma edukacinė veikla prisideda prie kiekvienos tautos tapatumo formavimo, kultūros savitumo suvokimo ir istorinės atminties įprasminimo.

Bibliotekos, ypač regionuose, yra tapusios ne tik kultūros židiniais, bet ir bendruomenių gyvenimo centrais, siūlančiais didelę paslaugų įvairovę ir laisvalaikio praleidimo galimybes, jos bendradarbiauja su tautinių mažumų NVO, įgyvendinant bendrus kultūrinius, edukacinius renginius, projektus ir kitas veiklas. Organizuojamos tautinių mažumų kultūros popietės, knygų pristatymai, konferencijos, vykdoma kraštotyrinė veikla. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2016 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. 344 „Dėl Bibliotekų plėtros strateginių kryptių 2016–2022 metams patvirtinimo“ patvirtintose Bibliotekų plėtros strateginėse kryptyse 2016–2022 metams tautinių mažumų teisių politikos perspektyva inkorporuota į vertybes, kuriomis vadovaujasi

bibliotekų sektorius, siekdamas strateginio plėtros tikslo „laisva prieiga visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo lyties, socialinės padėties, lytinės orientacijos, negalios, rasinės bei etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, naudotis bibliotekos informacijos ištekliais ir paslaugomis, nepriklausomai nuo vietos ir erdvės“.

2016 m. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (toliau – Nacionalinė biblioteka) įkurtas Dokumentinio paveldo tyrimo departamento Judaikos skyrius, kurio veikla apima žydų dokumentinio paveldo tvarkymo, komplektavimo darbus, informacijos apie žydų kultūros istorijos, jos šiandieninės veiklos akcentų pateikties būdus. Nuo 2015 m. Nacionalinė biblioteka ir Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – Centrinis archyvas) įgyvendina tarptautinį YIVO Vilniaus projektą, kuriuo siekiama atkurti prieškarinio YIVO instituto ir kitų Vilniaus žydų institucijų kolekcijų turinį, užtikrinant jų išlikimą ir prieinamumą visuomenei. Nuo 2016 m. Kultūros ministerija skiria lėšas Nacionalinei bibliotekai bei Centriniam archyvui YIVO archyvo skaitmeninimo veikloms vykdyti. 2020 m. skirta 10 tūkst. eurų.

Nacionalinė biblioteka 2020 m. aktyviai prisidėjo įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 786 patvirtinto Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metų minėjimo priemones: parengta dokumentinė paroda „Shenot Eliyahu / Elijo metai: Vilniaus Gaono įtaka Lietuvos žydų kultūrai“ ir spalio 20 d. atidaryta Nacionalinėje bibliotekoje; numatoma išleisti tarptautinės konferencijos „XVIII–XX a. Lietuvos žydų raštija ir intelektualumas“ medžiagą (konferencija dėl COVID-19 pandemijos buvo atšaukta); parengta edukacinė programa apie Vilniaus Gaono intelektualinį palikimą ir Vilniaus metraščio (pinko) istoriją, sudarytą iš 7 paskaitų ciklo „Lietuvos žydų pasaulėžiūros pamatai“. Dalis paskaitų vyko auditorijoje (90 dalyvių), dalis nufilmuota ir transliuota bibliotekos „YouTube“ kanalu (daugiau nei 1500 peržiūrų).

2019 m. Lietuvos aklųjų biblioteka (toliau – LAB) pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lenkijos *Ksiaznica Podlaska* biblioteka dėl apsikeitimo specialiojo formato leidiniais. Šio bendradarbiavimo pagrindu LAB vartotojams atsivėrė galimybės gauti garsines knygas lenkų kalbomis ir turėti prieigą prie jų prisijungus prie virtualiosios bibliotekos ELVIS. Šios knygos tarp vartotojų ypač populiarios – pirmosios 16 knygų per kelis mėnesius buvo perklaustytos per 180 kartų. Tęsiant bendradarbiavimą, kasmet regėjimo sutrikimų turintiems vartotojams pasiūloma apie 20 specialiojo formato leidinių lenkų kalba.

Muziejai, planuodami savo veiklas, paprastai orientuojasi į visas visuomenės grupes, pagal galimybes įtraukdami ir tautinėms mažumoms priklausančius asmenis. Ataskaitiniu laikotarpiu 7 muziejai organizavo įvairius renginius, edukacinius užsiėmimus, rengė ekspozicijas ir parodas,

supažindinančias Lietuvos visuomenę su žydų, karaimų tautų istorija, buitimi bei papročiais. Kitų tautinių mažumų (lenkų, rusų, baltarusių, ukrainiečių ir kt.) istorija muziejų nuolatinėse ekspozicijose, rengiamose parodose ar vykdomose edukacinėse programose yra reprezentuojama integruotai, kiek tai susiję su konkrečia muziejaus veiklos pagrindiniais tikslais ir rinkinių profiliu.

Muziejai didelį dėmesį skiria žydų kultūros paveldo ir istorijos įamžinimui ir aktualizavimui. Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus kasmet metais rengia teminius edukacinius užsiėmimus apie Lietuvos žydų ir jų kultūros istoriją, materialųjį ir dvasinį paveldą, Holokaustą. Tarp svarbiausių ir daugiausia dėmesio sulaukusių edukacinių užsiėmimų paminėtini šie: „Išsigelbėjęs Lietuvos žydų vaikas pasakoja apie Šoa“, „Karaliaus Saliamono sostas“, „Žydų šventės“. Išskirtinė muziejaus edukacinė programa yra „Sekmadieniukai“, skirta vaikams nuo 3 metų, jų tėveliams ir seneliams. 2019 m. muziejuje veikė paroda „Brazilijos modernistas iš Vilniaus: Lasario Segallo sugrįžimas“, Jehošuos Kovarskio paroda „Chaosu sutramdymas“, buvo pristatyta kilnojamoji paroda ir katalogas „Išsigelbėjęs vieną gyvybę, išgelbėja visą pasaulį“.

2017 m. lapkričio mėn. Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejaus Tolerancijos centre buvo atidarytas Samuelio Bako muziejus, kuriame eksponuojama keliasdešimt pasaulinio garso dailininko Samuelio Bako tapybos darbų, kuriuos menininkas dovanavo Lietuvai.

Siekiant pristatyti litvakų pasiekimus plačiajai visuomenei, steigiamas naujas Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejaus padalinys – Lietuvos žydų kultūros muziejus (darbinis pavadinimas „Litvakų kultūros ir dailės centras“), kurio pagrindinis tikslas – patraukliai ir šiuolaikiškai atskleisti savitus Lietuvos žydų švietimo, kultūros ir meno fenomenus, žydų kilmės išeivių iš Lietuvos miestų ir miestelių indėlį į pasaulio kultūros ir mokslo pažangą. Litvakų kultūros ir tapatybės muziejus įsikurs istoriniame pastate (Pylimo g. 4), kuriame tarpukariu veikė žydų gimnazija „Tarbut“. Šiuo metu vyksta pastato renovacijos darbai.

Kauno IX forto muziejus yra parengęs edukacinę programą „Holokaustas Lietuvoje“, kurią sudaro edukaciniai užsiėmimai „Žydų kultūra ir pasiekimai“, „Bausti negalima pasigailėti“, „Išsigelbėjęs gyvybę – išgelbsti pasaulį“ ir „Pabėgimas iš IX forto“. Taip pat Kauno IX forto muziejus lietuvių ir anglų kalbomis išleido istorinių straipsnių rinkinį „Holokaustas nacių okupuotose Rytų ir Vakarų Europos valstybėse: tyrimai ir atmintis“, kuris buvo pristatytas renginiuose, vykusiuose Klaipėdoje, Panevėžyje, Vilniuje, Kėdainiuose, Alytuje ir Kaune.

2017 m. Kauno IX forto muziejuje taip pat vyko renginiai Holokausto tema, ciklo „Vasarok–vakarok su muziejumi“ renginiai: speciali teminė ekskursija Holokausto tema ir

vaidybinių filmų „Žingsniai naktį“, „Gitel“ ir „Vilniaus getas“ peržiūros bei seminarai apie Holokaustą mokytojams.

Šiaulių „Aušros“ muziejus yra parengęs edukacinį užsiėmimą „Chaimas Frenkelis ir Frenkelių paveldas Šiauliuose“ apie vienos iš žymiausių šiauliečių žydų Frenkelių šeimos paveldą, gyvenamąją aplinką, indėlį į miesto kultūrinį, socialinį ir ekonominį gyvenimą bei plėtrą. Kitas itin daug dėmesio sulaukiantis muziejaus edukacinis užsiėmimas „Košerinio maisto paslaptys“, kurio metu tiek vaikams, tiek suaugusiems pristatoma žydų virtuvė. Per edukacinį užsiėmimą dalyviai yra supažindinami su košerinio maisto ypatumais ir ruošimo specifika, vaišinami tradiciniais žydų valgiais.

Žemaičių muziejus „Alka“ rengia edukacinius užsiėmimus „Žydų tautos pėdsakai Telšiuose“, kurių metu mokiniams pasakojama apie Telšiuose gyvenusią žydų bendruomenę, jų papročius. Muziejaus parengtos ekskursijos „Čia būta ir kitų“ metu supažindinama su Telšių žydų paveldu, pasakojama apie Holokaustą ir žydų gelbėtojus. Muziejuje veikia nuolatinė ekspozicija „Telšiai. Turgaus gatvė Nr. 21. Abelio Bajaus kolonialinių prekių parduotuvė“ (realiai veikusios parduotuvės rekonstrukcija). Muziejus organizavo parodas: „Nikolajaus Rericho paveikslų reprodukcijų paroda“ (2018 m.), virtualią parodą „Telšių žydų bendruomenės gyvenimas“ (www.parodos.emuziejai.lt, www.muziejusalka.lt) (2020 m.); įgyvendino projektą „Telšių atminties knyga. Miesto žydų gyvenimas“ (2020 m.), surengė žydų kulinarinio paveldo edukaciją „Telšių beigeliai“ (2020), įgyvendina edukacinę programą „Pamiršti, bet neužmiršti“ (programos metu susipažįstama su Telšių žydų bendruomenės gyvenimu) ir kt.

Maironio lietuvių literatūros muziejus Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metams paminėti 2020 m. organizavo mokslinę konferenciją „Juk atmintis – tai mūsų bendras stogas“, surengė parodą „Gyveno kartą Isakas...“.

Vienas iš Trakų istorijos muziejaus padalinių yra S. Šapšalo karaimų tautos muziejaus ekspozicija, kurioje lankytojai supažindinami su karaimų tautos istorija, buitimi bei papročiais ir šis muziejus yra vienintelis tautos, kuri prieš 600 metų iš Krymo atsikraustė į Lietuvą, pažinimo atspindys.

Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai 2017 m. įgyvendino edukacinį projektą – edukacinius užsiėmimus Vilnijos krašto mokiniams (daugiausiai tu mokyklų, kuriose ugdymas organizuojamas lenkų dėstomąja kalba) ir „Puelli Magni Ducatus Lituaniae“ („Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vaikai“). 2019 m. parodos „Liublinas – Lietuvos ir Lenkijos unijos miestas“ edukaciniuose užsiėmimuose mokykloms lenkų dėstomąja kalba

Liublino pilies muziejaus parengtas pratybų sąsiuvinis panaudotas žinių įtvirtinimui ir pagilinimui. Taip pat 2017–2020 m. organizavo renginius, skirtus tautinių mažumų kultūrai ir paveldui aktualinti (šventinis koncertas „Lietuvos stačiatikių metropolijai – 700!“ (2017 m.), koncertas Sakartvelo dienos proga (2018 m.), renginys „Po lietuvių kalbos ir kultūros skėčiu“ (2018 m.), Chačaturiano trio (Armėnija) koncertas (2020 m.), konferencija apie istorines traumas „Neužgijusios praeities žaizdos: pasekmės ir įveikos būdai“ (2020 m.).

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus 2017–2020 m. organizavo parodą „Scenos aristokratai ir maištininkai. Lietuvos teatro dailė 1920–1940 m.“, kurią sudarė 5 dalys. Dvi iš jų buvo skirtos to meto Lietuvos multikultūriškumui atskleisti. Taip pat poeto, dramaturgo Jankos Kupalos gyvenimui ir kūrybai skirtą parodą „Žvaigždė užges, dvi nušvis“. 2018 m. dalyvavo tarptautinėje parodoje „Dobužinskio Lietuva“, organizavo Iļjos Bereznicko 70-mečiui paminėti skirtą parodą „Būtų liūdna, jeigu nebūtų linksma“, bendradarbiavo rengiant parodą Valstybiniame Vilniaus Gaono žydų muziejuje. Organizavo parodą, skirtą kompozitoriaus Stanislavo Moniuškos 200 gimimo metų jubiliejui „Stanislavas Moniuška – 18 meilės ir kūrybos metų Vilniuje“ (2019 m.), parengė virtualų šios parodos formatą (2019) ir kt.

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus M. Žilinsko dailės galerijoje yra rengiami edukaciniai užsiėmimai įvairaus amžiaus mokiniams „Linksmybės pagal graikus“, kurių metu susipažįstama ne tik su antikinio laikotarpio eksponatais, bet ir su vėlesnių amžių meno kūriniais, kuriems būdinga antikos meno įtaka.

Lietuvos švietimo istorijos muziejus 2018 m. parengė virtualią parodą iš ciklo „Istorinės atminties retrospektyva: Aleksandras Timinskis – Kauno rusų gimnazijos įkūrėjas“, bendradarbiaudamas su Kauno apskrities Totorių bendruomene ir Kauno sentikių religine bendruomene, vykdė projektą „Jie kūrė Lietuvą“.

Lietuvos liaudies buities muziejaus etnografiniame miestelyje pristatoma didžiausia Lietuvoje nekilnojamo paveldo objektų (iš viso 11), susijusių su žydų kultūra, kolekcija. Tai 7 gyvenamieji prekybiniai namai iš Tabariškių, Telsių, Šiaulėnų, Kauno, Kėdainių, Musninkų ir Žeimelio, arbatinė iš Šeduvos (apie 30 proc. visų miestelio namų), daugiafunkcis pastatas – tvartas iš Žiezmarų, šv. Florijono skulptūra ir visuomeninis šulinys. Muziejaus archyve yra saugomi Dubingių sinagogos, gyvenamojo namo su vežimine Kėdainiuose, daugiabučio gyvenamojo namo Joniškėlyje, gyvenamojo prekybinio namo Turgelių miestelyje, gyvenamojo prekybinio namo matavimų brėžiniai. Taip pat archyve saugoma tiriamoji-aprašomoji medžiaga apie žydų gyvenimą ir buitį. 2017 m. išleista knyga apie muziejaus miestelį „Lietuvos miestelių atspindys. Muziejaus miestelis“, kurioje nemažai vietos skirta žydų paveldui. 2020 m. rugpjūčio 30 d. surengtas Vilniaus

Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metams skirtas renginys, kurio programoje – pokalbiai apie žydų gyvenimą ir papročius, pasivaikščiavimas po muziejaus miestelį: judaikos atspindžiai. 2020 m., bendradarbiaujant su Kaišiadorių krašto muziejumi surengta jungtinė paroda „Žydai Lietuvos miesteliuose“ („Kaišiadorių krašto žydai“). Dalis jos veiks ir 2021 m. 2020 m. bendradarbiauta su litvakų bendruomene, kuri teikė paraišką dalyvauti Europos žydų kultūros paveldo kelyje ir kūrė edukacinį žydų paveldo maršrutą Lietuvoje (pagrindinis organizatorius Europos žydų kultūros ir paveldo išsaugojimo ir propagavimo asociacija (*European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage* (AEPJ))).

2017–2020 m. Literatūriniame A. Puškino muziejuje organizuoti renginių ciklai rusų kalba „Skaitome Puškiną“ ir „Skaitome vaikams“, renginių ciklas „Literatūrinė svetainė“ (susitikimai su poetais ir vertėjais, poezijos skaitymai, knygų pristatymas įvairiomis kalbomis), taip pat renginių ciklas „Muzikinė svetainė“, Lietuvos moksleivių meninės saviraiškos konkursas „Mano Aleksandras Puškinas“. Darbai šiam konkursui priimami lietuvių, rusų, lenkų, gudų, anglų kalbomis. Bendradarbiaudami su Vilniaus universiteto bibliotekos A. Mickevičiaus muziejumi, Literatūrinio A. Puškino muziejaus darbuotojai 2017—2020 metais dalyvavo Adomo Mickevičiaus muziejaus organizuojamų renginių cikle „Literatūriniai trečiadieniai“. Muziejuje reguliariai vyksta rusų romansų mėgėjų koncertai. 2020 m. muziejaus tinklalapyje puskinas.lt sukurta paskyra „Pagalba mokytojams“, kurioje skelbiami testai, infografika, kryžiažodžiai, prezentacijos ir pan. Muziejaus paskyroje socialiniame tinkle „Facebook“ sukurta grotazymė #PuskinasMokytojams, pagal kurią taip pat randamos užduotys mokiniams, testai ir kt.

Visos valstybės ir savivaldybių muziejų veiklos, susijusios su tautinių mažumų kultūros ir istorijos sklaida, yra finansuojamos pateikus projektines paraiškas tikslinei programai.

16 STRAIPSNIS

Šalys nesiima tokių priemonių, kurios keistų gyventojų santykį tose vietovėse, kuriose gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, ir apribotų teises bei laisves, išplaukiančias iš šios pagrindų Konvencijos principų.

Per laikotarpį nuo 4-tosios ataskaitos Lietuvos institucijos nesiėmė jokių priemonių, kurios apribotų teises bei laisves, išplaukiančias iš šios pagrindų Konvencijos principų.

Prieš kiekvienus rinkimus į Seimą, Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 10 straipsniu ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos savivaldybių administracijų direktorių teikimus dėl savivaldybių teritorijų suskirstymo į rinkimų apylinkes pagal rinkėjų skaičių rinkimų apygardoje ir administracinę teritorijos padalijimą, patvirtina Lietuvos Respublikos rinkimų apylinkių ribas.

2016 m. Seimo rinkimams dėl netolygių demografinių procesų bei rinkėjų skaičiaus pasikeitimų jau reikėjo esminių pakeitimų: nustatyti naujas apygardas Vilniaus mieste, o kai kurias panaikinti ar sujungti. Pasiūlymas Seimo rinkimų įstatymu leista 20-ies proc. nukrypimą nuo rinkėjų skaičiaus atskirose rinkimų apygardose padidinti iki 30 proc., prieštaravo lygių rinkimų principui: didžiausioje pagal rinkėjų skaičių apygardoje vienas Seimo narys būtų renkamas ir atstovautų beveik dvigubai didesniai rinkėjų skaičiui. Vyriausioji rinkimų komisija patvirtino naujas vienmandates rinkimų apygardas, kad rinkėjų skaičius jose neviršytų 10 proc. nuokrypio nuo vidutinio rinkėjų skaičiaus visose apygardose. 2016 m. Seimo rinkimuose buvo patvirtintos 71 rinkimų apylinkės, 2020 m. – 70 rinkimų apylinkių.

Lietuvoje veikė dvi politinės rusų partijos – Lietuvos rusų sąjunga ir politinė partija „Rusų aljansas“. 2015 m. savivaldybių tarybų rinkimuose buvo išrinkta 20 rusų tautybės politikų. 2016–2020 m. kadencijos Lietuvos Respublikos Seime Lietuvos lenkų rinkimų akcijos-Krikščioniškų šeimų sąjungos frakcijoje dirbo viena politinės partijos „Rusų aljansas“ narė. 2019 m. Savivaldos rinkimuose politinė partija „Rusų aljansas“ sudarė koaliciją „Krikščioniškų šeimų sąjunga“ su Lenkų rinkimų akcija. Koalicija rinkimuose laimėjo 54 mandatus. Rusų tautybės atstovai dirbo Vilniaus miesto savivaldybėje, Vilniaus rajono savivaldybėje, Visagino savivaldybėje. Klaipėdos miesto savivaldybėje 2 mandatus laimėjo visuomeninio rinkimų komiteto „Titov ir teisingumas“ nariai.

Lenkų tautinė mažuma tai pat aktyviai dalyvauja politiniame gyvenime. Lietuvoje veikia viena, 1994 m. įkurta, politinė partija – Lietuvos lenkų rinkimų akcija-krikščioniškų šeimų sąjunga (toliau – LLRA-KŠS). 2016–2020 m. Seime LLRA-KŠS frakcijoje dirbo 8 Seimo nariai (5,6 proc. visų narių). 2020–2024 m. rinkimuose į Seimą daugiamandatėje apygardoje mandato negavo nė vienas LLRA-KŠS iškeltas kandidatas. Vienmandatėse apygardose buvo išrinkti trys kandidatai.

Savivaldos rinkimuose didžiausio palaikymo LLRA-KŠS partija sulaukia Pietryčių Lietuvoje. Šalčininkų rajone 21 iš 25, Vilniaus rajone 21 iš 31 savivaldos tarybos mandatų priklauso LLRA-KŠS (žiūrėti 8 lentelę).

8 lentelė. LLRA-KŠS vietos savivaldos rinkimuose

Savivaldybė ir bendras mandatų skaičius	2015 m.*	2019
Klaipėdos m.	4	2**
Šalčininkų r.	21	19
Širvintų r.	1	-
Švenčionių r.	5	4***
Trakų r.	4	4****
Vilniaus m.	10	6
Vilniaus r.	21	18*****
Visagino m.	3	3*****

*2015 m. rinkimuose dalyvavo Lenkų rinkimų akcijos ir Rusų aljanso koalicija „Valdemaro Tomaševskio blokas“.

**Visuomeninis rinkimų komitetas „Titov ir teisingumas“ gavo 2 mandatus. Rinkimuose dalyvavę politinės partijos „Rusų aljansas“ kandidatai balsų nelaimėjo.

***Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Krikščioniškų šeimų sąjunga“.

****Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Krikščioniškų šeimų sąjunga“.

*****Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Krikščioniškų šeimų sąjunga“.

*****Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Krikščioniškų šeimų sąjunga“.

Pastaraisiais metais pastebimas polinkis į visuomeninę ir politinę veiklą aktyviau įtraukti įvairių tautinių mažumų visuomeninius veikėjus, mokslininkus, specialistus. Ypač aktyvios šioje srityje yra Lietuvos tradicinės politinės partijos, kurios, kviesdamos į savo gretas tautinių mažumų atstovus, siekia atstovauti visų tautybių rinkėjus ir sustiprinti partijos dalyvavimą rinkimuose, savivaldoje, Seime. Vis gausnis tautinių mažumų atstovų skaičius tradicinėse politinėse partijose lemia tautinių mažumų partijų gretų mažėjimą, pvz., į 2020–2024 m. Seimą buvo išrinkti 4 save išsikėlę kandidatai ir 10 tradicinių politinių partijų atstovų.

17 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise užmegzti ir palaikyti laisvus ir taikius ryšius su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse, visų pirma su tais, su kuriais juos vienija etninis, kultūrinis, kalbinis ar religinis savitumas arba bendras kultūrinis paveldas.

Informacija nepakito. Skaityti IV Lietuvos Respublikos ataskaitą⁶⁶. Lietuvos Respublikos piliečiai, nepriklausomai nuo jų tautybės, gali laisvai judėti ES erdvėje.

2. Šalys įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų veikloje.

Informacija nepakito. Skaityti IV Lietuvos Respublikos ataskaitą.

Rekomendacija – skatinti savivaldybes kurti tinkamus konsultavimo mechanizmus, sudarančius sąlygas tautinėms mažumoms, taip pat nedidelėms bendruomenėms priklausantiems asmenims efektyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

Tautinių mažumų departamentas kasmet renka duomenis apie Lietuvos savivaldybių ir institucijų skirtas paramas ir vykdytus projektus tautinių mažumų srityje. Gauta informacija yra analizuojama, apibendrinama ir pagal poreikį teikiama už politikos formavimą atsakingoms institucijoms. Taip pat Tautinių mažumų departamento direktoriaus įsakymu patvirtinta komisija kasmet, atsižvelgdama į pateiktą informaciją, siūlo vienai savivaldybei ar institucijai teikti apdovanojimą už ypatingą dėmesį tautinėms bendruomenėms, už prisidėjimą prie tautinių mažumų kultūros, paveldo ir atminties įamžinimo projektų, skatinančių tarpusavio pažinimą ir tarpkultūrinį dialogą.

2020 m. apdovanojimai už Jurbarko Sinagogų aikštės Memorialo sukūrimą ir miesto erdvių pritaikymą tautinių mažumų kultūros įprasminimui buvo skirti Jurbarko rajono savivaldybei. 2019 m. apdovanojimas už išskirtinį dėmesį Lietuvos tautinių mažumų kultūrai ir paveldui skirtas Šilutės rajono savivaldybei ir jos merui. 2018 m. apdovanojimas ir padėka už išskirtinį dėmesį

⁶⁶ Lietuvos Respublikos ketvirtoji ataskaita

[https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Ketvirtasis%20pranesimas%20apie%20ET%20tautini%C5%B3%20ma%C5%B3%20apsaugos%20pagrind%C5%B3%20konvencijos%20%C4%AFgyvendinim%C4%85%20\(2016\).pdf](https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Ketvirtasis%20pranesimas%20apie%20ET%20tautini%C5%B3%20ma%C5%B3%20apsaugos%20pagrind%C5%B3%20konvencijos%20%C4%AFgyvendinim%C4%85%20(2016).pdf)

tautinių mažumų kultūrai – žydu kultūros paveldo ir atminimo saugojimui, skirti Kretingos rajono savivaldybei ir Kretingos rajono merui. 2017 m. padėkos už paramą tautinėms bendrijoms išsaugant ir puoselėjant tautinę tapatybę, skatinant įvairių tautybių Lietuvos gyventojų kultūrinį dialogą, išskirtinį dėmesį tautinių bendrijų paveldo įamžinimui, buvo įteiktos Kauno miesto ir Utenos rajono savivaldybėms.

Tautinių mažumų departamentas glaudžiai bendradarbiauja su Šalčininkų r., Švenčionių r., Trakų r., Vilniaus miesto ir rajono, Kybartų, Klaipėdos, Visagino, Ignalinos, Šiaulių miestų ir kitomis savivaldybėmis, kuriose gausiai gyvena tautinės mažumos arba kurios įgyvendina ES lėšomis finansuojamą projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“. Šis projektas yra skirtas skatinti romų bendruomenių ir vietos savivaldybių bendradarbiavimą, užtikrinti savitarpio dialogą, sprendžiant romų tautinei mažumai aktualius socialinės įtraukties, švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros klausimus.

18 STRAIPSNIS

1. Prireikus Šalys stengiasi sudaryti dvišales ir daugiašales sutartis su kitomis valstybėmis, visų pirma su kaimyninėmis valstybėmis, užtikrinančias atitinkamoms tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsaugą.

Lietuvos Respublika, siekdama užtikrinti efektyvią tautinių mažumų teisių apsaugą, laikosi geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų, grindžiamų abipusio supratimo ir tolerancijos dvasia, sąžiningai įgyvendina savo tarptautinius įsipareigojimus.

Lietuva yra pasirašiusi apie 50 dvišalio kultūrinio bendradarbiavimo sutarčių, tarpžinybinių susitarimų kultūros ir meno srityse su įvairiomis pasaulio valstybėmis.

Tarp jų dvišalius susitarimus su visomis kaimyninėmis šalimis, kuriose asmenų priklausančių tautinėms mažumomis, kultūrinė ir religinė įtrauktis įvardijama kaip viena iš bendradarbiavimo sričių. 2016–2020 m. galiojo šie tarptautiniai dokumentai: 1) Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo kultūros, švietimo ir mokslo srityse; 2) Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ir Rusijos Federacijos kultūros ministerijos bendradarbiavimo susitarimas; 3) Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ir Baltarusijos Respublikos kultūros ministerijos sutartis dėl bendradarbiavimo kultūros

srityje; 4) Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ir Ukrainos kultūros ir meno ministerijos susitarimas dėl bendradarbiavimo ir tarpžinybinė 2016–2020 metų bendradarbiavimo programa, kuri 2021 m. kovo 18 d. buvo atnaujinta; 5) trišalė Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos kultūros ministerijų bendradarbiavimo kultūros srityje programa 2019–2022 metams.

Remiantis šiais tarptautiniais dokumentais, numatoma palaikyti ir plėtoti pasirašiusių šalių tautinę kultūrą viena kitos šalyje.

2. Prireikus Šalys imasi priemonių tarpvalstybiniam bendradarbiavimui skatinti.

Tautinių mažumų departamentas, vystydamas Rytų partnerystės programą ir plėtodamas savo veiklas, planuoja pasirašyti tarpinstitucinio bendradarbiavimo susitarimus su Moldovos ir Gruzijos Respublikomis. Taip pat žr. 2 straipsnį.

19 STRAIPSNIS

Šalys įsipareigoja gerbti ir įgyvendinti šios pagrindų Konvencijos principus, prireikus taikydamos tik tokius apribojimus, suvaržymus ir išlygas, kurie numatyti tarptautiniuose teisiniuose dokumentuose, visų pirma Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, jeigu jie yra svarbūs iš minėtųjų principų išplaukiančioms teisėms ir laisvėms.

Lietuvos teisinė bazė yra kuriama laikantis teisės viršenybės principo. Priimant teisės aktus atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus žmogaus teisių srityje, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją ir į tarptautinių organizacijų rekomendacijas Lietuvos Respublikai.